

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİMDALI
YURT DIŞI TÜRK ÇOCUKLARINA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEHMET NİYAZİ ÖZDEMİR'İN “İKİ DÜNYA ARASINDA” ROMANININ
KÜLTÜRLEŞME SÜRECİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedef Nefise YÜCETÜRK

Antalya, 2022

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YURT DIŞI TÜRK ÇOCUKLARINA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEHMET NİYAZİ ÖZDEMİR’İN “İKİ DÜNYA ARASINDA” ROMANININ
KÜLTÜRLEŞME SÜRECİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedef Nefise YÜCETÜRK

Danışman: Doç. Dr. Bekir DİREKCİ

Antalya, 2022

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Mehmet Niyazi Özdemir’in “İki Dünya Arasında” Romanının Kültürleşme Süreci Bağlamında İncelenmesi” adlı bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / / 2022

Sedef Nefise YÜCETÜRK

İmza

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Se ‘ün bu çalışması **20.01.2022** tarihinde jürimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Enstitüsü** Anabilim Dalı **Yurt Dışı Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye : Doç. Dr. Mevlüt GÜLMEZ
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca beni destekleyen, en iyi şekilde yönlendiren, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, kişiliği ile her zaman örnek aldığım ve alacağım çok kıymetli danışmanım Sayın Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ'ye en içten duygularıyla sonsuz teşekkür ederim. Çalışmama sundukları katkılarından dolayı Sayın Doç. Dr. Mevlüt GÜLMEZ'e ve Sayın Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen ve değerli bilgilerinden faydalandığım tüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkürü borç bilirim.

Çalışma süresince desteklerini esirgemeyen, sabırla, samimiyetle yanımda olan Sayın Arş. Gör. Serdar AKBULUT'a emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Tezin şekillenmesinde katkıları olan Sayın Arş. Gör. Bilal ŞİMŞEK ve Arş. Gör. Betül KOPARAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatıma ışık tutan, kendilerinden güç aldığım, beni hep yüreklendiren değerli anneannem Emel DİLEKÇİ ve kıymetli dedem Ramazan DİLEKÇİ'ye teşekkürü borç bilirim. Hayatım boyunca beni yalnız bırakmayan, hep güvenen, bugünlere gelmemde sayısız emekleri olan, en değerlilerim sevgili annem Özlem TERZİ ve kıymetli babam Osman TERZİ'ye, kardeşlerim Emel TERZİ ve Talha TERZİ'ye en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Sedef Nefise YÜCETÜRK

Antalya, 2022

ÖZET

Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" Romanının Kültürleşme Süreci Bağlamında İncelenmesi

Sedef Nefise YÜCETÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bekir Direkci

Ocak, 2022; x+95 sayfa

Yeryüzünde insanlar tarih boyunca farklı sebeplerle yer değiştirmek yani göç etmek zorunda kalmışlardır. Gönüllü ya da zorunlu olan göç sonucu insanlar yeni bir kültür ile karşılaşmışlardır. Göçmenlerin kendi kültürlerinden farklı bir kültür ile beraber yaşamaya çalışmaları beraberinde başka bir dil, din ve geleneği tanımaları ya da uyum sağlamaları anlamına gelmektedir. Karşılaştıkları yeni şartlar karşısında kişiler bulundukları toplum özelliklerinden olumlu veya olumsuz etkilenmektedirler. Bu etkileşime kültürleşme adı verilmektedir. Araştırmada, Almanya’da bulunan Türk göçmenlerin kültürlerarası etkileşimleri yani kültürleşme süreçlerini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmada, Türklerin Almanya’daki kültürleşme sürecini yansıtan en iyi örneklerden biri olduğu düşünülen, Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ romanı incelemeye alınmıştır. Nitel tarama yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada veriler, doküman analizi yöntemi ile toplanmış ve elde edilen bu veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Bu kapsamda araştırmada Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ kitabında roman tahlili, Türk kültür öğeleri ve kültürleşme stratejileri incelenmiştir.

Söz konusu romanda, Türkiye’den Almanya’ya üniversite okumak için giden Ayhan’ın, Almanya’da aşık olduğu Hildegard ile evlilik hayalleri kurdukları fakat farklı millî ve dinî değerlere sahip olmaları sebebiyle kavuşamamaları ile ana karakter Ayhan’ın göç ortamında yaşadığı uyum sorunları konu alınmıştır. Araştırmada ilk olarak roman tahlili yapılmış ve elde edilen veriler uygun başlıklar altında toplanmıştır. Türk kültür öğeleri ve kültürleşme stratejileri incelenmiş, metinlerle örneklendirilmiş ve hangi sıklıkla rastlanıldığı belirlenmiştir.

Araştırmada en sık rastlanan kültür ögesinin bütünleşme olduğu belirlenirken, romanda yer almayan kültür ögesinin ise adet olmuş davranışlar ve beden dili olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre Almanya’ya göç eden Türkler zengin kültürleri sayesinde insanlarla

etkili ilişki kurmak ve uyum sağlamak için hazır bulunduklarını göstermektedir. Benzer sonucu kültürleşme stratejilerinde ortaya çıkan bulgular da desteklemektedir. Kültürleşme stratejileri incelendiğinde, uyumu en yüksek olan bütünleşme stratejisinin en sık rastlanan strateji olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle Türk göçünü konu almış edebi eserlerle benzer ve güncel incelemeler yapılabileceği, Türk göç edebiyatı alanında kültürleşme gibi, kültürel ve sosyo-psikolojik süreçlerin incelenebileceği önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Kültürleşme, Türk Kültür Öğeleri, Almanya'ya Göç, Göçmen Edebiyatı*

ABSTRACT

The Analysis of Mehmet Niyazi Özdemir's Novel "Between Two Worlds" in the Context of Acculturation Process

Sedef Nefise Yüçetürk

Master's Thesis

Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Turkish Education

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Bekir Direkci

January, 2022; x+95 pages

People in the world have had to move into another country or city for different reasons, namely, to migrate. As a result of voluntary or forced migration, people have encountered a new culture. For immigrants, trying to live within a culture that is different from their own means that they adapt to another language, religion and tradition as well. Under the new conditions they encounter, people are affected positively or negatively by the characteristics of the society they live in. This interaction is called acculturation. In the research, it is aimed to examine the intercultural interactions of the Turkish immigrants in Germany, namely the process of acculturation.

In the research, Mehmet Niyazi Özdemir's novel 'Between Two Worlds' which is considered to be one of the best examples that reflect the acculturation process of the Turks in Germany was examined. In the study which was carried out as a qualitative research method in the survey model, the data were collected with the document analysis method and these data were analyzed with the content analysis technique. In this context, Mehmet Niyazi Özdemir's "Between Two Worlds" was analyzed, and Turkish cultural elements and acculturation strategies were examined in the research.

The above-mentioned novel is about Ayhan who comes to Germany from Turkey to go to university, dreams about getting married with Hildegard with whom he falls in love in Germany and the failure to get together because of different national and religious values, and about adaptation problems of the protagonist Ayhan under the conditions caused by the immigration. First of all, an analysis of the novel was made in the research and the data obtained were compiled under the appropriate titles. Turkish cultural elements and acculturation strategies were examined, exemplified by the texts, and how often these elements and strategies are encountered in the novel was determined.

It was concluded from the research that the most encountered cultural element is integration, and it was also found out that the cultural element that was never encountered is habitual behaviors and body language. The data that were obtained show that the Turks who immigrated to Germany are, thanks to their rich culture, ready to establish strong relationships with people and to adapt. Also, findings in acculturation strategies support a similar result. When acculturation strategies are examined, it was discovered that the most encountered strategy by far is the integration strategy which has the highest adaptation level.

Based on the results of the study, some suggestions were made such as making similar and up-to-date reviews with literary works about Turkish immigration, and examining cultural and socio-psychological processes as in acculturation in Turkish immigrant literature.

Keywords: *Acculturation, Turkish Cultural Elements, Immigration to Germany, Immigrant Literature*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iv
İçindekiler.....	vi
Tablolar, Şekiller ve Grafikler Listesi.....	ix
Kısaltmalar Listesi.....	x

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemler.....	3
1.2.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar.....	5

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Göç Nedir?.....	7
2.1.1. Göç Kavramı.....	7
2.1.2. Göç Türleri.....	8
2.1.3. Göç ve Kültürleşme Süreci ile İlgili Kavramlar	10
2.2. Göçün Tarihçesi ve Göçlerin İnsanlık Tarihindeki Yeri.....	13
2.3. Türk Göçleri ve Avrupa'ya Türk Göçü.....	15
2.4. Göçün Toplumsal Etkileri.....	20
2.5. Göçün Sonuçları.....	22
2.5.1. Dil-Kültür ve Eğitim Bağlamında Göç.....	22
2.5.2. Sosyolojik Sonuçları.....	25
2.5.3. Psikolojik Sonuçları.....	27
2.6. Dil.....	30

2.6.1. Almanya’da Dil Eğitimi.....	30
2.6.2. Almanya’da Türkçe Eğitimi.....	31
2.6.3. Ana Dili.....	35
2.6.4. Göçmenlerde Ana Dili.....	36
2.6.5. Anadilini Koruma.....	36
2.7. Kültür.....	39
2.7.1. Göçmenlerde Kültür.....	39
2.7.2. Kültürü Koruma.....	39
2.8. Göçmen Edebiyatı.....	40
2.8.1. Göçmen Edebiyatında Görülen Kültürel ve Sosyolojik Sorunlar.....	40
2.8.2. Göçmen Edebiyatında Romanlar.....	42
2.8.3. Mehmet Niyazi Özdemir’in “İki Dünya Arasında” Romanı.....	46
2.8.4. “İki Dünya Arasında” Romanının Önemi.....	46
2.9. Mehmet Niyazi Özdemir.....	47
2.9.1. Hayatı.....	47
2.9.2. Eserleri.....	49
2.9.3. Edebi Kişiliği.....	50
2.9.4. Göçmen Kültürü ve Edebiyatına Katkıları.....	52
2.10. İlgili Araştırmalar.....	52

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni.....	54
3.2. Araştırma Nesneleri.....	54
3.3. Verilerin Toplanması.....	55
3.4. Verilerin Analizi.....	55

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Roman Tahlili Mehmet Niyazi Özdemir – İki Dünya Arasında.....	57
4.1.1. Konu.....	58
4.1.2. Özet.....	58

4.1.3. Ana Fikir.....	60
4.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri.....	60
4.1.5. Olay Örgüsü.....	61
4.1.6. Şahıslar.....	62
4.1.7. Zaman.....	62
4.1.8. Mekân.....	62
4.1.9. Dil ve Üslup.....	64
4.2. Türk Kültür Öğeleri.....	65
4.2.1. Kişiler Arası İlişkiler.....	66
4.2.2. Yaşam Koşulları.....	68
4.2.3. Değerler, İnançlar ve Davranışlar.....	69
4.2.4. Sosyal Gelenekler.....	70
4.2.5. Günlük Yaşam.....	70
4.3. Kültürleşme Stratejileri.....	71
4.3.1. Bütünleşme.....	71
4.3.2. Ayrılma	75
4.3.3. Aykırılışma	76
4.3.4. Erime.....	77

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma.....	78
5.2. Öneriler.....	82
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	93
İNTİHAL RAPORU.....	94
BİLDİRİM.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye Ve Yabancı Ülkeler İle Yapılan İş Gücü Anlaşmaları.....	18
Tablo 2.2. 1961-1990 Yılları Arasında Almanya'daki Türk Vatandaşların Dağılımı....	18
Tablo 2.3. Yaşanan/Yaşanmakta Olan En Önemli Problem/Problem Alanı.....	19
Tablo 2.4. 2010 Yılı Verilerine Göre AB Ülkeleri'nde Bulunan Türk Vatandaşları...	20
Tablo 2.5. 1971 Yılında Yurt Dışına Gönderilen Türk Çalışanların Eğitim Durumları	23
Tablo 2.6. Almanya'da Bulunan Türk Göçmenlerin Eğitim Durumu.....	25
Tablo 2.7. Göçler'e Göre Göçmenlerin Yaşadığı Duygular.....	29
Tablo 2.8. Mahallen Atanan Öğretmenler Tarafından Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Verilen Öğrenci Sayıları ile Okul ve Sınıf Sayıları.....	32
Tablo 2.9. Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Temaları.....	34
Tablo 2.10. Almanca Ve Türkçenin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı.....	38
Tablo 2.11. Göçmen Edebiyatı Kuşaklarının Konu, Motif ve Edebiyatçıları.....	42
Tablo 2.12. Birinci Kuşak Göçmen Edebiyatı Roman Yazarları	44
Tablo 2.13. İkinci ve Üçüncü Kuşak Göçmen Edebiyatı Roman Yazarları.....	45
Tablo 2.14. Mehmet Niyazi Özdemir'in Eserleri	50
Tablo 4.1. İki Dünya Arasında Romanında Tespit Edilen Türk Kültür Öğeleri.....	66
Tablo 4.2. İki Dünya Arasında Romanında Tespit Edilen Kültürleşme Stratejileri.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Göç ve Kültürleşme Süreci ile İlgili Kavramlar.....	10
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.: Çeviren

ed.: Editör

f: Frekans

DEC: Dil Edinim Cihazı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

vb.: Ve benzeri

vs.: Vesaire

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın giriş bölümünde; problem durumu, araştırmanın amacı ve problemleri, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada sık kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Göç olayı, insanlık tarihinin başından itibaren doğal afetler, savaşlar, sosyal olaylar nedeniyle zorunlu veya gönüllü olarak kitlesel yahut bireysel şekilde bir konumdan başka bir konuma yerleşerek gerçekleşmiştir.

İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmeleri insanlık tarihine etkisi oldukça büyük olmuştur. Avrupa Hun devletinin Batı'ya yaptığı akınlar neticesinde kavimler göçü meydana gelmiş göç eden küçük topluluklar bugünkü Avrupa siyasi haritasını oluşturmuşlardır. Cihan hakimiyeti anlayışı düşüncesine sahip bir millet olan Türkler, gerek Avrupa gerek Asya'nın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. Gittikleri bölgeleri kültürel ve siyasi olarak etkilemiş ve gittikleri yerlerdeki kültürlerden etkilenmişlerdir.

Göç kavramı efsanelere, destanlara, şarkılara vb. birçok edebi/sanatsal türde kendine yer bulmuş, farklı nedenlerle ve şekillerde yaşanan göçün insan yaşamına etkisi buralarda yansıtılmıştır. Türkler çeşitli nedenlerden dolayı, tarihte birçok kez dünyanın dört bir yanına göç etmişlerdir. Sanayi devriminin etkisiyle göç hareketi köyden kente olacak doğrultuda gerçekleşmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türklerin son göçlerinden biri de Türkiye'den Avrupa'ya 1961'de 'Türk Alman İşçi Mübadelesi Anlaşması' ile gerçekleşmiştir (Genel, 2014, s. 301; Doğan, 1990). İnsanların geçici olarak maddi durumlarını düzeltmek ve sonrasında ülkelerine tekrar dönmek amacıyla başlattıkları göç hareketi daha sonra farklı bir yön almıştır (Yılmaz, 2016, s.304; Kaya, 2011, s.150).

1961 anlaşması ile Almanya'ya göçen birinci nesil, göç ettikleri toplumun kültürüne karşı kendi kültürleri konusunda daha tutucu ve korumacı davranmışlardır. İşçi göçü olarak başlayan bu hareketlilik, göçmenlerin bir arada, küçük hanelerde, Alman toplumundan ayrı

yaşamaları neticesinde göç ettikleri topluma uyum sağlamalarında bir engel halini almıştır. Aynı zamanda Alman toplumu, büyük kitleler halinde gelen göçmenlerin kültüründen ve toplumdaki değişimden rahatsızlık duymuştur. Misafir işçi sayısının artması Alman toplumunda kaygıya sebep olmuştur (Akkaya, 2006).

Almanya uzun süre göç alan ülke olduğunu kabul etmek ve buna yönelik politikalar uygulamak konusunda isteksiz davranmıştır. Uzun bir dönem göç alan bir ülke olduğunu kabul etmemesi göçmenlerin tepkisel kimliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Alman devleti tarafınca göçmenler, kültürel kimlik ve güvenliğe bir tehdit olarak görülmekteydi (Güllüpnar, 2016).

Almanya'ya yerleşen ilk nesil Türklerin karşılaştığı muhtemel olarak en büyük sorunun kültür çatışması olduğu söylenebilir. Bunun en önemli sebebi ise millî kültürü besleyen ve kaynak olan, dil, din, gelenek, tarih gibi unsurların müşterek veya benzer olmayışdır (Kırmızı, 2016).

Alman devletinin eksik ya da yanlış politikaları sebebiyle ortaya çıkan toplum içinde ayrımcılık (Canatan, 2013) ve göçün yarattığı psikolojik ve sosyolojik etkilerin neticesinde göçmenlerde kendi içlerine kapanma, toplumdan soyutlanma durumları ortaya çıkmıştır. Göç her zaman kötü sonuçlar göz önüne sermemiştir. Göçmen toplum ve ev sahibi toplum zaman içinde kaynamış, uyum sorunu zamanla azalma eğilimi göstermiştir. Birbirlerini birçok yönden etkileyen bu iki farklı toplum arasında kültürel aktarım meydana gelmiştir. Bu kültürel aktarıma kültürleşme adı verilmektedir. Kültürleşme; göçün en önemli insani ögesidir. Kültürleşme süreci, bir tarafta birey ve aile ilişkilerine diğer tarafta ise gruplar arası ilişkilere uzanmaktadır. Bu yönü ile göçün; psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel uyumu içerdiği ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014). Buna göre; kültürleşmenin farklı kültürel özelliklere sahip bireyler arasında gerçekleşen etkileşimlere bağlı olarak ortaya çıkan, sosyal ve psikolojik bir dönüşüm süreci olduğunu söylemek mümkündür (Karataş ve Baloğlu, 2018).

Kitlesel göçler günümüzde de devam etmektedir. Bu hareketlilikler gerek göçmen toplumda gerek ev sahibi toplumda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar küreselleşen dünya düzeninde kültürel farklılıkların keskinliği azalsa da köklü tarihe sahip toplumların, göç ettiklerinde ya da göç aldıklarında kültürel farklılık sorunu kendini çok fazla hissettirebilmektedir. Bu nedenle göç alan ve veren devletlerin meydana gelebilecek sosyolojik ve psikolojik etkiler doğrultusunda uygun politikalar izlemeleri önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Araştırmanın amacı, Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanındaki kültür öğeleri ve kültürleşme stratejilerini inceleyerek kültürleşme sürecini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde romanın tahlili, Türk kültür öğeleri ve kültürleşme stratejilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın bu amaçları doğrultusunda aşağıdaki sorularına yanıt aranmıştır:

1.2.1. Araştırmanın Problemleri ve Alt Problemleri

1. Prof. Dr. Nurullah Çetin'in "Roman Çözümleme Yöntemine göre Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanının görünümü nasıldır?
2. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında ortaya çıkan Türk kültür öğeleri nelerdir?
 - 2.1. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden kişiler arası ilişkiler nelerdir?
 - 2.2. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden yaşam koşulları nelerdir?
 - 2.3. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden değerler, inançlar ve davranışlar nelerdir?
 - 2.4. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden sosyal gelenekler nelerdir?
 - 2.5. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden günlük yaşam nelerdir?
 - 2.6. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden beden dili nelerdir?
 - 2.7. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında Türk kültür öğelerinden adet olmuş davranışlar nelerdir?
3. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında kültürleşme süreci kültürleşme stratejileri bağlamında nasıl yansıtılmıştır?
 - 3.1. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında kültürleşme stratejilerinden bütünleşme stratejisi nasıl yansıtılmıştır?
 - 3.2. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında kültürleşme stratejilerinden ayrılma stratejisi nasıl yansıtılmıştır?

3.3. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında kültürleşme stratejilerinden erime stratejisi nasıl yansıtılmıştır?

3.4. Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanında kültürleşme stratejilerinden aykırılışma stratejisi nasıl yansıtılmıştır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sanayi Devriminden itibaren dünyada Batı'ya doğru bir göç hareketi başlamıştır. Batı ülkeleri hammadde kaynağını ve düşük maliyetli iş gücünü gelişmemiş ülkelere karşılamıştır. 20. yüzyılın ortalarında meydana gelen İkinci Dünya Savaşı Avrupa'yı çok kötü etkilemiştir, savaşın yıkıcı etkileri sonucunda Avrupa kalkınmak için ucuz iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaca binaen 1961 yılında yapılmış olan Türk-Alman İşgücü Anlaşması ile Türkiye'den Almanya'ya işçi göçü başlamıştır. Ekonomik amaçlarla başlatılan göç hareketinin zaman içinde sosyal, psikolojik, kültürel boyutları ortaya çıkmıştır. Geçici bir göç olarak düşünülen bu durum zamanla göçmenlerin anavatanındaki ailelerini de yanlarına almaları ile kalıcı göçe dönüşmüştür. Her iki toplum sosyo-psikolojik ve kültürel açıdan etkilenmiştir. Bu etkilenme toplumdaki bireylerin hayatının birçok alanında görülmüştür.

Edebiyat toplumsal olguları konu alan yazılı ve sözlü ifade biçimidir. Göçten etkilenen Türkler yaşadıklarını romanlara, şiirlere, şarkılarına yansıtmış ve böylece ulaşılması ve anlaşılması kolay olduğu düşünülen eserler ortaya çıkarmışlardır. Özellikle kaleme aldıkları romanlarla yaşadıkları duyguları, ötekileştirilme ve dışlanma gibi uyum sorunları, baskın toplum üyeleri ile kendi etnik grup üyeleriyle ilişkileri ve çatışmaları, iş ve ekonomik alanda karşılaştıkları zorlukları yansıtmışlardır. Göçmen yazarlardan bazıları daha önce yazın dünyasında bulunan, eser veren kişilerdir. Bazıları ise daha önce edebî anlamda yazı yazmamış, yaşadıkları sıkıntılardan dolayı yazma ihtiyacı hissedip bu nedenle kaleme sarılan insanlardan oluşmaktadır.

Göçmen nesiller değiştikçe yaşadıkları problemler değişmekte ortaya çıkan uyum sorunlarına farklı boyutlar eklenmektedir. Bu sorunlar göçmen yazarları da toplumun diğer fertleri gibi oldukça etkilemiştir. Farklılaşan sorunlar, yazın dünyasının kaleme alması için yeni amaçlar ve nedenler yaratmıştır. Göçmen yazınının konuları, yazarların bulunduğu çevre, çalıştığı iş ve eğitim durumu gibi birçok etkene göre çeşitlilik oluşturmaktadır. Bilhassa dil ve kültür konuları göçmenlerde sosyolojik ve psikolojik sıkıntılar yaşamalarına sebep olmuştur. Ana dilinden uzak, tamamen farklı bir kültürün içinde hayat sürmeye çalışmak birey ve

toplumda olumlu ya da olumsuz farklı durumlar ortaya koymakta, bu psikolojik ve sosyolojik sıkıntılar yazın dünyasında hayat bulmaktaydı. Almanya'ya göç edip, göçmenlerin toplumdaki psikolojik ve sosyolojik sorunlarını görüp yaşayanlar arasında Mehmet Niyazi Özdemir de bulunmaktadır.

'İki Dünya Arasında' romanını kaleme alan Mehmet Niyazi, Almanya'ya göç ettiği vakitlerde kendi yaşadıklarını konu almıştır. Söz konusu romanın birincil kişi tarafından, kahraman bakış açısı ile yazılması; vatan, millet gibi kavramları hayatının merkezine yerleştiren eğitilmiş, okumayı ve araştırmayı yaşam biçimi olarak benimsemiş bir kişinin, göçmenlerin yaşadıkları olayların gerçekçiliğini aktarması sebebiyle incelenmesi bakımından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma Mehmet Niyazi Özdemir'in "İki Dünya Arasında" romanıyla ve eserden problemlere ilişkin elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Kültür: "Kültür, belirli bir toplumun, üyelerinin doğada bulabileceklerinden daha fazla doyum sağlayabilmeleri için başardığı tüm maddi ve davranışsal düzenlemelerin örüntüsüdür; toplumun üyesi olarak insanın geliştirdiği tüm bilgi, inanç, sanat, ahlak, âdet, yetenek ve alışkanlıklarla toplumsal kurumları kapsar" (Kağıtçıbaşı 1999: 344).

Üst kültür: "Toplum içindeki en güçlü grupların sahip olduğu kültürdür" (Kırel ve Sungur, 2015, s.71) Yüksek kültür yani diğer adıyla üst kültür ise, toplumdaki elit grubun ürettiği, geliştirdiği ve tükettiği kültürdür. Bu kültürdeki hareketler bireylerin özgünlüğü, özellikleri, eğitim ve yetenekleri ile ilgilidir. Bilimsel ve entelektüel değerler üst kültürü oluşturmaktadır" (Akcaoglu, 2017).

Alt kültür: "Alt kültür, kendisini oluşturan bütünle, yani onu içine alan kültürle aynı temel değerlere dayandığını, fakat onu belirleyen değerlerin, daha çok, ikinci derecede önemi olan değerler olduğunu söylemek de mümkündür" (Tezcan, 2011, s.189). Alt kültür hem dahil olduğu ulusal kültüre bağlı, hem de kendine özgün özellikleriyle var olan; minimal toplulukların parçası oldukları baskın eğilimden, yani daha geniş toplumdan dilleri, inançları, değerleri, tavırları, tutumları ve yaşam biçimleri gibi öğelerle ayrılma biçimlerini anlatan "bilinçli

karşıtlıkta” bulunan ve bunlara dikkatimizi çeken bir sosyolojik olgudur” (Jenks & Demirkol, 2007).

Kültürleşme: “Kültürleşme; farklı kültürlere sahip grupların sürekli ve doğrudan bir ilişki içerisinde olmaları durumunda her iki grubun ya da daha fazla sayıda grubun orijinal kültürel özelliklerinde değişikliklerin ortaya çıkması durumudur. Bu anlamı ile kültürleşme bir parçası olduğu “kültürel değişim” kavramından ve kültürleşmenin bir evresi olan “asimilasyon” kavramından ayrılmaktadır” (Berry, 2005).

Kültürleşme süreci: “Kültürleşme sürecinde yer alan öğeler şunlardır; iki orijinal kültür (A ve B kültürleri), kültürel değişime uğrayan iki grup (A ve B grupları) ve bu iki kültür ile grup arasında var olan ilişki ve etkileşim. Bunlar kültürel seviyede ve bireysel seviyede gerçekleşen kültürleşme sürecinin belirlenmesinde etkilidir. Kültürleşme sürecine katılan ve değişime uğrayan gruplar göçmenler, mülteciler, yerliler vb. gruplar olabilmektedir. Bazı gruplar kültürleşme sürecine gönüllü olarak dâhil olurlarken, bazıları kültürleşme sürecine ister istemez maruz kalmaktadırlar. Yerliler genelde yeni kültürün onlara taşınması ile karşı karşıya kalmaktadırlar” (Berry, 1997).

Entegrasyon: “Aksoy’a (2019) göre farklı kültür unsurlarının yekpare şekilde birbirine kenetlenmesine kültürel bütünleşme yani entegrasyon denilmektedir. Kılıç (2021) ise göçmenlerin etnik, dinî ve kültürel değerleri dikkate alınarak ev sahibi toplumun dominant kültürüne uyum sağlamasına denir. Dilimizde bütünleşme manasına gelen bu kavram, İngilizcede ‘integration’ sözcüğüyle ifade edilir” (Aksoy F. R., 2019; Kılıç, 2021).

Asimilasyon: “Uluslararası Göç Örgütü (IOM), bir etnik ya da sosyal grubun – genellikle azınlığın – diğer bir grupta uyumlu hale gelmesidir. Dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarılarda farklılık oluşması manasına gelir. Aksoy (2019) ise asimilasyon kavramının kelime kökeninin Latince “similis” sözcüğünden türetildiğini İngilizce’de de “smiler” biçiminde birbirine benzemek anlamında kullanılmaktadır” (Aksoy F. R., 2019; Uluslararası Göç Örgütü (IOM)).

Kültürleşme Stratejisi: “Kültürleşme, göç eden bireyin içinde bulunduğu yeni kültürel toplum ile kendi etnik geçmişi arasında bir seçim yapmaya ya da bir denge oluşturmaya çalışması denilebilir (Schumann, 1986). Farklı bir ifadeyle kültürleşme “farklı kültürlerden bireylerin iletişimi sonucunda ortaya çıkan kültürel değişim ve uyum sürecidir” (Gibson, 2001, s. 19).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Göç Nedir

2.1.1. Göç Kavramı

Türk Dil Kurumu (TDK) göç kelimesini; ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle kişilerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma ve hicret olarak tanımlamaktadır (TDK, 2021). Yüce (2003) çalışmasında göç kavramının tanımını birçok disipline göre vermiştir: Göç, coğrafya açısından “mekânsal değişiklik”; demografik olarak “nüfus hareketi”; iktisada göre “bir üretim faktörünün hareketi” olarak belirtmektedir. Çeşitli alanlardan sosyal bilimciler ise, “yer değiştirme”, “ekonomik, sosyal, siyasi sebeplerin etkisiyle bireylerin yer değiştirmesi”, “insanların kendi isteğiyle veya zorla, kısa veya uzun vadeli şekilde yerleşim yerlerini değiştirmeleri”, “insanların bir sosyal sistemden diğerine geçişi”, “kişinin yer değiştirmesinden ötürü bulunduğu grubun değişmesi”, “geçici veya kalıcı yer değişimi neticesinde sosyal ve psikolojik durumda değişiklik” şeklinde açıklamıştır (Yüce, 2003). Değer (2008) farklı disiplinlerin tanımlarından yola çıkarak araştırmasında göç kavramı hakkında kesin bir tanım yapmanın zorluğunu dile getirmiş ve Massey’in çalışmasından faydalanarak farklı bilim insanlarının göç kavramı hakkında görüşlerine yer vermiştir. Hoffman-Nowotny, basit şekilde “insanların yer değiştirmesi” olarak belirtirken Heberle’ye göre göç, yaşanılan yeri gönüllü yahut zorla, kısa veya uzun süreli olarak değiştirilmesidir. E. S. Lee’ye göç kavramı, yaşanılan yerin geçici veya kalıcı olarak değiştirilmesi olarak tanımlanır. Elias ve Scotson göç kavramına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır: Göç, yer değiştirmenin yanında bir topluluğa ait olma duygusunun da değişmesidir. Albrecht, göç kavramını geçici yahut uzun süreli yer değiştirmelerin ortaya çıkardığı sosyal ve psikolojik durumların değişimi şeklinde tanımlar. Schrader ise şu anki yaşanılan yerin terk edilip, belirli bir mesafede yaşanılacak yeni bir yere taşınma olarak tanımlamaktadır. Wagner de ikamet edilen yerin her türlü değişimi olarak adlandırırken, Ronzani ve Eizenstandt göçü, kişinin bir sosyal sistemden başka birine taşınması olarak belirtir (Değer, 2008).

Atila Demir'e (2010) göre, insanların bütün hayatı boyunca yahut geçici bir müddet bir yerden başka bir yere yerleşmesine göç denir. Gürkan (2006), ise kent, köy gibi yerleşim yerlerinden diğerine yerleşmek maksadıyla yapılan nüfus hareketleri veya kişilerin ömürlerinin bir kısmını veya tamamını, geçici veya bütünüyle geçirmek için bir yerden başka bir yere yerleşmesi olarak göç kavramını açıklamıştır.

Son yıllarda şehirleşmenin büyük oranda tamamlanmasıyla ülkeler arasında göçün ülke içindeki göçe göre daha çok arttığı söylenebilir. Stalker'e (2006) göre, ülkeler arasındaki göçte en temel unsurun bir ülkeden diğerine olmasıdır, bu göç sürecinde birden çok ülke bu sürece dahil olabilmektedir. Uluslararası göç eden kişinin ayrıldığı ülkeye “kaynak ülke”, göç etmek istediği ülkeye ise “hedef ülke” bu göç sırasında farklı bir ülkede belirli bir zaman kalındıysa bu ülkeye de “transit ülke” denilir, şeklinde ifade etmiştir (Stalker, 2006, akt: Naz, 2015).

İlgili literatür ve yapılan tanımlardan hareketle; göç, insanların zorunlu veya gönüllü olarak bulundukları köy, şehir veya ülkeden belirli bir süreliğine yahut bütün hayatları boyunca bireysel ya da grup halinde bulundukları yerden farklı bir yere geçiş yapmaları olarak ifade edilebilir.

2.1.2. Göç Türleri

İnsanların göç etmesinde çeşitli nedenler mevcuttur. Ekonomik, siyasal, toplumsal ve psikolojik olaylar çeşitli sebeplerden sayılabilir. Yücel (2014) göç türlerini kategorize etmiştir. Gidilen yere göre iç göç veya dış göç; süresine göre geçici veya sürekli göç; nedenine göre gönüllü veya zorunlu göç; büyüklüğüne göre bireysel veya kitlesel (grup); yasalara göre yasal veya yasadışı göç olarak gruplandırırken Naz (2015) ise göç konusunu on bir başlık altında sınıflandırmıştır:

1. İlkel/ Basit Göç
2. Sürücü veya Cebri Göç
3. Geçici Göç
4. Kalıcı Göç
5. Zorunlu Göç
6. Serbest (İsteğe Bağlı) Göç
7. Grup Göçü ya da Kitle Göçü
8. Mülteci Göçü

9. İşçi Göçü
10. Beyin Göçü
11. Düzenli veya Düzensiz Göç

Bu sınıflandırmadaki tanımları açmak gerekirse; en basit tanımıyla bir ülkenin sınırları içinde yer değiştirilmesine iç göç denilmektedir. Ülke içinde köyden kente, kırsaldan merkeze, gelişmemiş bir yerden gelişmiş yerlere doğru yapılan hareket olarak tanımlanabilir. Türkiye’de iç göç, sanayileşme ve tarımda makineleşme ile kırsal alandan kente doğru olmuştur. 1950’lerde ekonomik ve toplumsal dönüşüm içine giren Türkiye’nin kent nüfusunun %19’dan 1970’lerde %36’ya, 1990’da ise %56’ya yükseldiğini söylemiştir. Dış göç ise ülkenin sınırları dışına yapılan bir ülkeden başka bir ülkeye yer değiştirme hareketidir. Dış göçün hareket alanı çok daha geniştir; ulus aşırı bir hareket ve yerleşim söz konusudur. Dış göçün en yaygın olanı ekonomik sebeplerden dolayı olanıdır. Afetler, savaşlar, etnik sebepler uluslararası anlaşmalar gibi diğer belli sebepleri vardır. (Atila Demir, 2010; Çallı, 2012)

Birleşmiş Milletler, uluslararası göçü ülke sınırlarını aşp başka ülkede en az bir yıl yerleşmek üzere yapılan göç olarak tanımlamaktadır. İş gücü (emek göçü) göçü en fazla karşılaşılan uluslararası göç türlerindendir. Bir işte çalışmak için belirli süre göç edip kazancını kendi ülkesine gönderen konuk işçilerin yaptığı göç türüne ise emek göçü denilmektedir. Gelişmiş ülkeler, iş bulmak için ülkeye gelen göçmenlerin çok olmasından kaynaklanan istihdam sorunu yaşamaktayken, bir diğer yandan az gelişmiş ülkelere vatandaşlarının önemli bir kısmını kaybetmekten dolayı sıkıntılar yaşamaktadır. En çok kabul gören ve desteklenen göç ise beyin göçü yapan göçmenlerdir. Bunlar üniversite mezunu mühendisler, doktorlar, yüksek vasıflı yöneticiler, profesyoneller ve teknisyenler gibi kişilerdir. Kişinin kendi iradesiyle yaptığı, ekonomik refahı ve istihdamı artırmak için, iş ve ticaret amacıyla yapılan göçlere gönüllü göç denirken “siyasal, çevresel, dinsel ve yönetsel nedenler sonucunda gelişen savaş, kıtlık, kuraklık ve deprem gibi nedenler yada demokratik hak ihlalleri, etnik, dinsel ve kültürel farklılıklara dayalı baskılar karşısında can güvenliğinin korunması, sosyal refaha kavuşma beklentisi ya da daha özgürce yaş ama umuduyla” ülkesini mecburen bırakıp terk ederek yapılan göçlere de zorunlu göç denilmektedir (Yücel, 2014; Kılıç, 2021).

2.1.3. Göç ve Kültürleşme Süreci ile İlgili Kavramlar

Şekil 1: Göç ve Kültürleşme Süreci ile İlgili Kavramlar

Kültürleşme iki kültürün karşılıklı olarak birbirlerini etkilemesi ve sentez oluşturması sürecidir. Bu esnada iki kültür de değişim yaşar. Yeni ve bireyin etnik kültürü, gelenek ve dil gibi hususlarda etkileşime girer. Kültürleşme süreci içinde göçmenlerin tarihi ve tutumsal durumu idrak edebilmesi önem arz eden bir durumdur. Kimi toplumlar kültürel çeşitliliği desteklerken kimi toplumlar ise asimile etmek amaçlı bir yol izlemektedir. Çok çeşitli kültürlerle kucak açan toplumlarda dahi bazı sivrilmeler görülebildiği söylenebilir. Farklı kültürden, ırktan ve dinden olan gruplara karşı düşmanlık, ayrımcılık gibi durumlar yaşanabilmektedir. Kültürleşmenin hangi yaşta gerçekleşmeye başladığı da kültürleşme süreci için önemli bir faktördür. Erken yaşta başlayan kültürleşme sürecinde kişi, daha uyumlu iken, ilerleyen yaşlarda kültürleşmeye çalışan kişiler uyum sağlamakta zorlanabilmektedirler. Cinsiyet faktörü de bu sürecin farklı şekilde gerçekleşmesinde etken olabilmektedir. Genellikle erkekler, kadınlara oranla daha fazla sorun ve riskle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kültürleşme stratejilerinin en başarılısı bütünleşme stratejisi, en az olanı ise aykırılma stratejisidir. (Akcaoğlu, 2017; Şahin, 2010; Gönül, 2020)

Kültürleşme ile birlikte bir takım değişimler meydana gelmektedir. Berry, vd. (1987) kültürleşmeyle birlikte ortaya çıkan değişimleri beş başlık altında toplamışlardır:

1. Fiziksel değişimler: ikamet edilecek yeni yer, artan nüfus yoğunluğu değişir.

2.Biyolojik değişimler: yeni hastalıklar, yeni beslenme alışkanlıkları hayatına girmektedir.

3.Kültürel değişimler: politik, ekonomik, teknik, dilsel, dinî ve sosyal kurumlar değişmektedir.

4.Yeni sosyal ilişkiler ağı: iç ve dış grup aidiyetleri ile dominant grubun örüntüleri yeniden inşa edilir.

5.Kişinin davranışsal ve zihinsel seviyelerde yaşadığı psikolojik değişimlerdir (akt: Göregenli & Karakuş, 2014).

Kültürleşme sürecinin iki tarafı vardır. Bunlardan biri göç alan ülkenin toplumu veya bireyleridir diğeri ise göçmen olarak farklı bir ülkeye giden toplum veya bireyleridir. Kültürel değişimlerin oluştuğı bu süreçte en çok etkilenenler tarafın göçmenler olduğı söylenebilir. **Kültürlenme** kavramı, kişinin yetiştiğı kültürün, farklı bir kültürle etkileşime girmesiyle ortaya yeni bir kültürün çıkması anlamına gelmektedir. Kültürlenme, özellikle farklı kültürlerle yetişmiş kişilerin bir araya gelmeleri veya göçle gerçekleşen etkileşim yoluyla ortaya çıkmaktadır. Kültürlenme sürecinde kültürlerarası geçişler her zaman kolay olmamaktadır. Kişiler sosyo-psikolojik sıkıntılar yaşayabilir. Geçiş evresi üç aşamada gerçekleşmektedir: Birincisi ayrılma evresi, bu evrede birey sosyal rolü ve statüsüyle ilişkisini kesmektedir. İkinci evre yeni sosyal rollere adapte olma evresidir, değişim bu evrede meydana gelmektedir. Son evre birleşme evresidir. Bu evrede birey kendini yeni rol ve statü ile bütünlemektedir. (Akcaoglu, 2017; Aksoy F. R., 2019) Eğer birey dahil olduğı topluluğa alışamazsa kültür şokuna uğrar. **Kültür Şoku**, bir kültüre mensup olan ve oradan gelen kişilerin dahil olduğı yeni kültüre uyum sağlayamaması vaziyetidir. Birey, farklı bir topluma dahil olmakta güçlük çeker, yabancılaşır ve zamanla kendini soyutlar. (Akcaoglu, 2017; Aksoy F. R., 2019)

Bireyin doğup büyüdüğü toplum içinde yazılı olmayan normlar bulunmaktadır. Kişinin içinde bulunduğı toplumun kültürel değerleri onu kişinin yetişmesinde büyük rol sahibidir. **Kültürleme**, bireyin yetiştiğı toplum içinde o toplumun değerlerine uyum sağlaması ve benimsemesi anlamına gelmektedir. Kişi, kendi kültüründeki gelenek, örf ve adetleri çevresinden resmi olmayan yolla edinir ya da okuldaki resmi eğitimle öğrenerek yetiştirilir. Kültürleme ömür boyunca devam eden bir süreçtir. Kültürlemeden farklı olarak kültürel yayılma kavramı, kültürel niteliklerin kendi kültürü içinde kalması yerine farklı kültürlerle nüfuz etmesini ve yayılmasını belirten terimdir. Bir diğerkavram olan **kültür değişmesi** yahut kültürel değişme, kültürel

süreçler ve bu süreçlerle beraber olabilecek türlü kültürel etkileşimlerin tamamı için kullanılan bir kavramdır. (Akcaoglu, 2017)

Göçten sonra ortaya çıkan problemlerin en tepesinde göç eden topluluğun uyum problemi gelmektedir. Uyum yani '**entegrasyon**' kavramı, göç alan devletlerin yakından ilgilendiği ve üzerinde sıkça durulan bir kavramdır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) entegrasyonu göçmenlerin hem bireysel hem de toplumsal o topluluğun bir parçası olarak kabul gördüğü süreç olarak tanımlar. Palo (2014) ise göçmenlerin, gittikleri ülkenin insanlarına, kültürüne ve diline alışmaları ve saygı duymalarıyla beraber kendi dillerini, kültürlerini, kökenlerini muhafaza ederek dahil oldukları topluma uyum sağlamaları şeklinde tanımlamaktadır. Sınırlarını belirlemenin önemine dikkat çeken Palo (2014), bilinçli bir şekilde yapılmazsa ayrımcılık ve gettolaşmaya neden olacağını belirtmektedir (Uluslararası Göç Örgütü (IOM); Palo, 2014).

Uyum (entegrasyon) kavramına benzer fakat bazı ayrıntılarla farklılaşan bir kavram da asimilasyondur. **Asimilasyon** kavramı biyolojik olarak bakılırsa bir organizmanın aldığı bir besini organik hale getirmesiyle kendine mal etmesine, özümseme denilmektedir. TDK, toplumbilim açısından farklı kökenden gelen azınlıkların yahut etnik grupların, kültür birikimlerini, kimliklerini hâkim doku ve yapı içinde eriterek yok etmesi olarak tanımlamaktadır. Asimilasyon iki farklı kültürel oluşumun etkileşimde bulunmasıyla başlayan bir süreçtir. Bu süreç bir kültürel yapının diğer bir kültürel yapıyı zamanla kendine benzetmesi ve himayesi altına alması ve dahası bir kültürün, başka kültür tarafından zorla kendine mahsus öğelerden temizlemesi, içinin boşaltılması ve saptırılması anlamına gelmektedir (Demirağ ve Kakışım, 2018; TDK, 2021).

Entegrasyonun bir asimilasyon sürecine dönüştürülmesi göç eden kişinin kendi ülkesine olan aidiyetini ve kimliğini kaybedip, gittiği ülkenin sosyo-kültürel yapısına uyum sağlaması manasına gelir (Karadağ, 2018). Toplumla bütünleşme eylemi göçmenler tarafından sağlanamazsa sosyal dışlanma söz konusu olmaktadır (Karadağ, 2018). Entegrasyon tek yönlü olmamıştır. İki tarafında bu süreçte uyum sağlaması gerekmektedir. Alman toplumu uzun bir müddet entegrasyon ve asimilasyon kavramını karıştırmışlardır (Gönül, 2020). Tarihte çok fazla göç almamış sonradan göç ülkesi olmaya çalışan devletlerin genel olarak uyumcu politikalar ismini kullanarak, asimilasyoncu politikalar yürüttüğü de bilinmektedir (Yücedağ, 2019).

2.2. Göçün Tarihçesi ve Göçlerin İnsanlık Tarihindeki Yeri

İnsanlık kendini bildi bileli savaş, kıtlık, kuraklık, deprem siyasi sebepler gibi birçok nedenden dolayı sürekli bir yerden bir yere hareket halindedir. Bu hareketliliğe göç adı verilmektedir. İnsanlar daha yaşanabilir bir hayata ulaşmak için çeşitli sebeplerle yaşadıkları bölgeleri terk edip farklı coğrafyalara yayılmış ve yeni yurtlar edinmeye çalışmışlardır. Her toplumun tarihi, kültürün sürekliliği ve kimliği için önem arz etmektedir. Zaman geçtikçe insanlar göç edip yerleşim yerlerini değiştirmektedir. Bu hareket esnasında kültürler ve diller karşılıklı bir etkileşim içinde değişime uğramaktadır. Göç, milletlerin tarihlerinde, geleneklerinde ve inançlarında önemli bir etkiye sahiptir. Türklerin var olmasını anlatan Ergenekon destanında hayati bir önem taşımaktadır. Yaşamak için bereketli bir yere gelip 400 yıl içinde kalabalıklaşınca dağı eritip tekrar göç etmelerini anlatan destanda bir milletin varoluşunu görmekteyiz. Diğer yanda ABD, Avustralya gibi bugün göçmen ülkesi olarak isimlendirilen ülkelerin kuruluş öykülerinde ise göç, keşfedilen yeni toprakların ihtiyaç duyduğu insan kaynağını sağlayan büyümenin ön koşuludur. Göç, dinler için de önemli bir konudur. Dinlerin yayılma süreçlerinde göçün önemi görülmektedir. Örneğin Hz. Musa'nın hikâyesi zor koşullarda bir göç ile başlamakta ve Hz. Musa göç ederek zulümden kurtulup güçlenen lider konumundadır. İslam dinine bakıldığında zaman da etrafı çöllerle kaplı sınırlı bir coğrafyadan çıkarak evrenselleşmesine doğru atılan ilk adımı simgeleyen “Hicret” sözcüğü Arapça göç anlamına gelmektedir (İlgın ve Hacıhasanoğlu, 2006; Yücel, 2014).

Yukarıda da bahsedildiği üzere göç hareketleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Modern anlamda göç Amerika kıtasının keşfedilmesinden sonra başladığı bilinmektedir. İspanya ve Portekiz'den birçok insan Amerika kıtasına göç etmiştir, bu durum kısa bir süre sonra diğer Avrupa ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır. İlk kitlesel göçler ekonomik sorunlardan kaynaklıdır daha sonraki süreçte göç hareketleri esir ticareti ile farklı bir boyut kazanmıştır. 16. yüzyıl keşif hareketleri ile birlikte yeni kaynaklar bulunmuştur, bu kaynaklarda iş gücüne gereksinimi artırmış ve neticesinde çalıştırılma maksadıyla kullanılacak kölelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum batı Avrupa ve sömürgeleştirilen ülkeler arasında göç hareketine neden olmuştur. Ülkeler arasındaki nüfus hareketlerinin, eskiye göre sanayileşme ile birlikte artmaya başladığı ve bugüne kadar da devam ettiği görülmektedir. Sömürge kaynakları bulunan gelişmiş ülkeler, azgelişmiş ülkelere göç almışlardır (Öztürk M., 2011; akt: Demirağ ve Kakışım, 2018).

Avrupa'da ilk geniş kapsamdaki göç hareketlerinin 16. yüzyılın ikinci yarısında kaydedildiği görülmektedir. Din nedeniyle olan savaşlar ve keşifler bu geniş kapsamdaki göç hareketlerini etkilemiştir. 16. yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında Avrupa'da hâkim olan merkantilizm fikri, ekonomik büyüme ve sömürgeleşme süreçlerine dolayısıyla bu tarihler arasında Avrupa'ya göç akınlarına neden olmuştur. Özellikle Batı Avrupa'da 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göç, toplumsal hayat ve politik ekonomide mühim bir yer edinmiş, modernleşme ve sanayileşmede önemli bir katkı sağlamıştır. Yerli ahali topraklarından zorla çıkartılmış, bir kısmı tutsak olmuş ve köle ticaretinin önemli bir kaynağı durumuna getirilmişlerdir. 19. yüzyıla kadar Afrika'dan 12 milyonu aşkın insan Amerika'ya köle ticareti adı altında getirilmiştir. Sanayileşme ve ekonomik nedenlerle olan göçler 19. yüzyılda da artmaya devam etmiştir. (Castles S. ve Miller, 2003 akt: Naz, 2015; Ünver, 2015; Demirağ ve Kakışım, 2018).

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ekonomik olarak toparlanmakta zorluk çekmiştir. 1920'lerde meydana gelen ekonomik krizler uluslararası göçe getirilen yasal düzenlemelerle gittikçe azalan göç dalgaları, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hem hacim olarak büyümüş hem de niteliği değişmeye başlamıştır. 1945 öncesinde genellikle kapitalist sistemin ihtiyaçlarına göre hareket eden göçmen görüntüleri dikkat çekmektedir; bu nedenle ekonomik analizler ön plandadır. Toplumbilimin öznesi olan kitlesel göç hareketleri 19. yüzyılın son çeyreğinde ulus-devlet sisteminin yerleşmesiyle yaygınlık kazanmıştır fakat küresel kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu uluslararası hareketlilik, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında farklı bir kılığa bürünmüştür. Göçmenler yalnızca toplumsal koşullardan etkilenmekle kalmamışlar, aynı zamanda bu koşulları ve süreçleri doğrudan etkilemeye başlamışlardır. Gelişmiş ülkeler ise 1945'ten 1970'lerin ortasına kadar büyük ölçekte üretim yapma ve sanayileşme hamleleri için ucuz işgücüne gereksinim duymuşlardır. Ucuz işgücü ise az gelişmiş ülkelerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Bu dönemde etnik farklılıklar da gösteren yeni üç göç türünden söz etmek mümkündür (Castles S. & Miller, 2003; Portes & Rumbaut, 1996 akt: Şanlıer Yüksel, 2008). Birincisi Avrupa'nın çevre ülkelerinden Batı Avrupa ülkelerine "konuk işçi" sistemi altında değerlendirilebilecek işgücü göçüdür. Türkiye'nin toplumsal dinamiklerini de etkileyen Batı Avrupa'ya (özellikle Almanya, Hollanda, Avusturya ve Belçika) göç bu kategoriye girmektedir. İkincisi, sömürgeci Batı ülkelerin eski sömürgelerinden gelen işçi göçleridir (Fransa'ya göç eden Cezayirli ve Hintliler gibi). Üçüncü kategori ise önce Avrupa'dan sonra Asya ve Latin Amerika ülkelerinden Kuzey Amerika ve Avustralya'ya kalıcı göç sürecidir (Şanlıer Yüksel, 2008; Naz, 2015).

Özetle göçün tarihçesi incelendiğinde göçün, her zaman toplumsal gelişmeleri etkilediği ve kültürel süreçlere yön verdiği söylenebilir.

2.3. Türk Göçleri ve Avrupa'ya Türk Göçü

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, Türkler tarih sahnesine çıktığından beri yan yana anılmaya başlamıştır. Orta Asya'da Türklerin kültürü; göçebe kültürü, çadır kültürü gibi birçok isimle anılmıştır. Cihan hakimiyeti anlayışına sahip olan Türklerde genişleme, daha ileriye, farklı yerlere gitme arzusu vardır. Orta Asya Türk Göçleri, geçmişte bilindiği üzere ilk büyük kapsamlı göçtür. Bu şekilde Batı'ya ilerleyen Hunlar, Kavimler Göçü'nün başlamasına sebep olmuşlardır. Bunun neticesinde Roma İmparatorluğu iki bölünmüş ve Batı'da derebeylik dönemi başlamış, İlk Çağ'dan Orta Çağ'a geçiş olmuştur (Çallı, 2012). Türkler yaylacılık olarak tanınan bir yerel göç kültürüne sahiptirler. Bu yaşam biçimi Türk kültürünün yapı taşlarını oluşturmuştur. Atasözlerinde, deyimlerde, özdeyişlerde, türkülerde, filmlerde, tiyatrolarda, destanlarda, ağıtlarda ve yaslarda göçü anlatan ve göçle ilgili kavramları dörtlüklerde ve mısralarda bulabilmek mümkün olmuştur (Çakır, 2011).

Bir Uygur destanı olan Göç Destanı; Çin prensesi alıp karşılığında Kutul Dağını vermelerinin ardından, birlik beraberliklerini sağlayan tılsımların bozulması ve çektikleri ıstırapları ve sonrasında güneybatı yönüne yaptıkları göçü anlatmaktadır (Turan, 1998). Divan-ü Lugati't-Türk'te anlatılan Şu Destanı'nda Zülkarneyn'in Asya'ya düzenlediği sefer sonrası Türk kavimlerinin göç etmesi anlatılır. Bir başka Türk tarihinin önemli eserlerinden olan Kitab-ı Dedem Korkut'ta Oğuzların saldırılar sonucu göç etmelerine yer verilir.

Türklerin bulunduğu coğrafyalar çok fazla göç olayına şahitlik etmiştir. Türkler, Türkistan'dan kitleler halinde Anadolu'ya göçmen olarak gelmişlerdir. Türklere Anadolu'nun kapılarını açan savaş olarak bilinen Malazgirt Savaşı'ndan önce Türkler, Bizans'ın sınırları içindeki topraklara göçmen olarak gelmeye başlamışlardır. Türkler asırlar boyunca Doğu taraftan Batı'ya doğru göç halindedirler. Moğol baskısı yüzünden Anadolu'daki Türklerde Rumeli'ye doğru göç etmişlerdir. “1262 yılında Moğollardan kaçıp Bizans'a sığınan Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus ile Bizans topraklarına gelen Türk toplulukları Bizans yönetimince Balkanlara yerleştirilmiştir” (Kayapınar, vd, 2015; akt: Haydar, 2018). Türkmen göçmenlerin, Moğol istilasından dolayı Batı'ya artan göçlerine daha sonraki yıllarda Timur'dan kaçarak Balkanlara sığınmaları da eklenmiştir. Karpas (2015), 15. asır ve 16. asırda Osmanlıda meydana gelen göçleri 3 kategori altında vermiştir. İlk iskân politikası sebebiyle olan göçler, ikincisi derviş fatih

göçleri olarak verilen gönüllü göçler. Üçüncü göç çeşidi ise bir ceza mahiyetinde olan göçlerdir (akt: Haydar, 2018). On Yedinci asırda Osmanlı Batı’da toprak kayıplarına başlayınca Anadolu’ya göç dalgaları başlamıştır. Osmanlı-Rus bir diğer adıyla 93 Harbinden sonra nüfus toplu bir biçimde yer değiştirmiştir. İlerleyen yıllarda toplu olarak gerçekleşen göç hareketine Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan Lozan Antlaşması ile birlikte Yunanistan ile nüfus mübadeleleri de eklenmiştir. Sonrasında Avrupa’dan Anadolu’ya dönüş olarak bakılacak olursa uzun bir süre göç hareketi görülmemiştir. 1989 yılında Jivkov yönetimindeki Bulgaristan’da tek uluslu bir yapı oluşturmak için ırkçı asimilasyon politika izlenmiş ve Türkler göç ettirilmeye zorlanmıştır, 300 bin Türk soylu Bulgar vatandaşı sınır kapımıza gelmiştir (Ünver, 2003).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada nüfus hızla artmış ve bundan dolayı yüksek işsizlik oranları ortaya çıkmıştır. “Köyden kente göç” ve “yurtdışına göç” biçiminde iki farklı göç şekli daha çok görülmüştür. Bu dönemde buna bağlı olarak yaşanan Batı’ya göçlerden biri de Türk göçleridir. Türk göçü, genellikle 4 farklı dönemde gelişmiştir:

1. 1950-1973 yılları Avrupa’ya yapılan iş göçü.
2. 1973 yılından sonra Batılı devletler yurtdışından işçi alımını durdurmuştur, sonrasında ise aile birleşmesi ve yasadışı göç şeklinde sürmüştür. Avrupa yerine, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Avustralya’ya istikametinde işgücü yön değiştirmiştir.
3. 1980’li yıllarda Suudi Arabistan, Libya ve Irak’a büyük çapta geçici işçi göçü olduğu görülmüştür.
4. 1990’larda Suudi Arabistan’a göç yavaşlamış, göçün yönü dağılan SSCB devletlerine doğru olmuştur (Naz, 2015).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD, savaşta zarar gören ülkelere Marshall Yardımı yapmıştır. Avrupalı devletler yardımın da etkisiyle kendilerini hızlı ekonomik gelişme içinde bulmuşlardır, bu da onları gelişen ekonomide işgücü bulma sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Avrupalı devletlerden koloni ilişkisi olanlar eski kolonilerinden yararlanmıştır, eski kolonisi olmayanlar da daha az gelişmiş devletlerden aktif çalışan nüfus fazlalarını talep etmeye yönelmiştir. Yüksek meblağ alan Almanya, Belçika, Avusturya ve Fransa gibi ülkeler iş gücü isteğinde bulunmuştur. İş gücü göçünden ilk yararlanan ülke Fransa’dır. Almanya ise ilk olarak 1955 yılında Sicilya’daki işsizleri istihdam etmiştir. Almanya dışarıdan alınan iş göçüne yabancı değildir daha önceleri 19. yüzyılda Polonyalı işçileri madende çalıştırmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise toplama kamplarında “Aryan” olmayan halkları fabrika ve madenlerde zor koşullarda çalıştırmışlardır. Zorunlu işçi (Zwangsarbeiter) ve yabancı işçi (Fremdarbeiter)

kavramları Almanların öteden beri dillerinde yer etmiş sözcüklerdir. Bu iki kavrama daha sonra ülkede fazla kalmayacakları düşüncesi ile verilen konuk işçi (Gastarbeiter) kavramı da eklenmiştir. Alman sanayisi iş gücünde oluşan eksikliği Türklerden kapatmak isteyince Federal İçişleri Bakanlığı kültürel farklılıktan dolayı bu düşünceye karşı çıkmıştır. Federal Dışişleri Bakanlığı ise desteklemiştir. 1961 yılında Berlin Duvarı, Doğu bloğunda temin edilen iş gücünün önünü kesmiş Kuzey Atlantik Paktı'na (NATO) üye olan Türkiye'den işçi alımı kolaylaşmıştır. 1955-1968 tarihleri arasında Almanya 8 Akdeniz devletiyle [İtalya (1955), İspanya ve Yunanistan (1960), Türkiye (1961 ve 1964), Fas (1963), Portekiz (1964), Tunus (1965) ve Yugoslavya (1968)] hükümetler arası anlaşma imzalamıştır (Kaya ve Kentel, 2005; akt: Akıncı Çötök, 2010; Atila Demir, 2010; Değer, 2008; Ünver, 2003).

Almanya'ya giden ilk Türk işçiler 1956-1957 seneleri arasında bireysel çabaları ile gitmiştir. Almanya'daki işçi alacak olan kuruluşlarla iletişime geçip gayrı-resmi şekilde iş göçü yapmışlardır. Bu yıllarda yapılan dış göç bireysel emellerle yapılmıştır. Daha sonraki periyotlarda yapılan göçler yerini devletler arasında imzalanan siyasi anlaşmalı göçlere bırakmıştır. İlk başta Almanya'ya giden Türkler daha sonrasında Hollanda, Belçika ve Avusturya ülkeleri ile yapılan anlaşmalarla bu ülkelere de göç etmişlerdir. Avrupa ülkeleri ile yapılan işçi göçü anlaşmaları Fransa'ya 1965 senesinde ve 1967 senesinde de İsveç'e yapılan işgücü göçleri ile sonlanmıştır (Akkaya, 2006; Gönül, 2020).

Tablo 2.1. Türkiye ve Yabancı Ülkeler İle Yapılan İş Gücü Anlaşmaları

Ülkeler	Anlaşma Tarihi
F. Almanya	30.10.1961
Avusturya	15.07.1964
Belçika	16.07.1964
Hollanda	19.08.1964
Fransa	8.04.1965
İsveç	10.03.1967
Avustralya	5.10.1967
Libya	5.01.1975
Ürdün	8.07.1982
Katar	1.04.1986
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	9.03.1987

(Atila Demir, 2010)

1961 yılında Almanya ve Türkiye arasında imzalanan iş göçünü hazırlayan anlaşmadan Türkiye'nin umudu işsizliğin olabildiğince azalması ve göçmen işçilerin güncel teknolojiyi anlayıp tanınmasıydı. Almanya ise ucuz ve sağlıklı iş gücü gayesindeydi. Başlarda, Türkiye'den

Almanya'ya geçici bir iş göçü olarak planlanmıştı nitekim göçmenlerin ailelerini de yanlarına almasıyla göç kalıcı duruma geldi. Alman vatandaşlarda belki de bu göç türünün değişikliği yüzünden ilerleyen süreçte toplumdaki bakış farklılaştı. Allensbacher Enstitüsü'nün araştırmasında Alman vatandaşların 1/3'ü "Göçmen işçilerle yaşanabilir" derken diğerleri de ileride problem habercisi olarak fikir belirtmiştir. Tarih 1969'u gösterdiğinde bir milyonuncu yabancı işçi olan "İsmail Babadere" isimli Türk'e bir televizyon hediye edilmiştir. O tarihte İş ve İşçi Bulma Kurumu Başkanı Josef Stingl "Gelecekteki büyüme hızımız daha fazla yabancı işçinin Almanya'ya gelmesi ile mümkündür." şeklinde açıklama yapmıştır (Palo, 2014; Allensbach, 1964. akt: Akkaya, 2006).

Tablo 2.2. 1961-1990 Yılları Arasında Almanya'daki Türk Vatandaşların Dağılımı

Yıl	Sayı	Değişim	1975	1077100	4.8
1960	2700	-	1976	1079300	0.2
1961	6800	151.9	1977	1118000	3.6
1962	15300	125	1978	1165100	4.2
1963	27100	77.1	1979	1268300	8.9
1964	85200	214.4	1980	1462400	15.3
1965	132800	55.9	1981	1546300	5.7
1966	161000	21.2	1982	1580700	2.2
1967	172400	7.1	1983	1552300	-1.8
1968	205400	19.1	1984	1425800	-8.1
1969	322400	57	1985	1400400	-1.8
1970	469200	45.5	1986	1425721	1.8
1971	652800	39.1	1987	1481369	3.9
1972	712300	9.1	1988	1523678	2.9
1973	910500	27.8	1989	1612632	5.8
1974	1027800	12.9	1990	1694649	5.1

(Federal İstatistik Dairesi, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı, tisk.org.tr [Akıncı Çötök, 2010])

1970'li yıllarda Almanya işçi alımını durdurmuştur. Tablo 2'de görüldüğü üzere o yıllardan itibaren değişimde azalma görülmektedir. Türkiye'de hâlâ Almanya'ya gitmek isteyen, sırada bekleyen birçok insan bulunuyordu. Bu insanlarda çareyi yasadışı yollarda bulmuşlardır. Kurumlara değil de direkt kişilere müracaat eden insanlar turist olarak ülkeye giriş yaptıktan sonra "kaçak işçi" statüsünde çalışmışlardır (Yücedağ, 2019).

15 Eylül 1977 yılında Almanya bir yasa çıkartmıştır. Bu yasa vatandaşlık hakkını kazanmak ile ilgili bir yasadır. Alman vatandaşı olmak isteyenlerden istenenler arasında düzenli olarak 10 yıl yaşamış olmak, hiçbir ceza almamış olmak, Almanca bilmek ve ekonomik olarak kendini geçindiriyor olmak gibi şartlar vardır. Bu yasa ile Türk soylu vatandaşlar için en önemli

konu ise ‘Alman vatandaşı olan bir kişinin diğer vatandaşlık bağlarını bırakması gerekmektedir’ maddesidir (Yönten, 2002; Okyayuz, 1999; akt:Atila Demir, 2010).

Yurt dışında yaşayan göçmen Türklerin çeşitli problemler yaşadıkları bilinmektedir. Tablo 3’te göçmenlerin yaşadıkları zorluklar tespit edilmiştir.

Tablo 2.3. Yaşanan/Yaşanmakta Olan En Önemli Problem/Problem Alanı

Sorun/sorun alanı	Sayı	%
İşsizlik	455	326
Yabancı düşmanlığı	112	80
Ailedeki sorunlar	26	1,9
Aile parçalanması	95	6,8
Dil sorunu	193	138
Sosyal güvenlik	64	46
Vize işlemleri	10	7
Çifte vatandaşlık	72	52
Almanların önyargıları	139	100
Örgütlenme/dayanışma eksikliği	48	34
Kuşak çatışması	48	34
Uyuşturucu/alkol kullanımı	19	14
Diğer	87	62
Toplam cevap	1394	914
Cevapsız	131	86
Toplam	1525	100

(Yavuz, 2013)

Almanya’da Türklerin yaşadığı birçok kültürel, sosyolojik ve psikolojik sorun vardır. Tablo 3’te görüldüğü üzere Almanya’daki Türkler yaşamış veya yaşanmakta olan problemler sorusuna katılımcıların büyük bir kısmı işsizlik yanıtını vermişlerdir. En büyük problemleri arasında %32,6 oranıyla işsizlik başı çekmektedir. İşsizlik sorunundan sonra %13,8 ile dil sorunu göze çarpmaktadır. Almanların önyargıları ve ayrımcı davranışları da Türkler arasında önemli derecede hissedilen sorunlar arasında kaydedilmiştir. Ilgın ve Hacıhasanoğlu’nun (2006) Kreuzberg örneğinde, Kreuzberg’de yaşayan Türklerin orayı ‘küçük İstanbul’a’ benzettikleri ve bu benzetmeyle kendilerini Almanya’ya ait hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu durum kişinin bir kimlik arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Orada yaşayan Türklerin ikili kimlik oluşumu içinde oldukları ve hem Türk hem Alman hissettikleri söylenebilir. Kreuzberg’de ev sahibi Almanlar ile göçmenlerin neredeyse iletişim kurmadan birbirlerine çok yakın ve bir arada yaşadıkları görülmektedir (Ilgın ve Hacıhasanoğlu, 2006). Avrupa’ya giden Türk göçmen sayılarını ve en çok yaşanan işsizlik sorunlarını daha yakından incelemek için aşağıdaki tabloya verilmiştir.

Tablo 2.4. 2010 Yılı Verilerine Göre AB Ülkeleri'nde Bulunan Türk Vatandaşları

Ülkeler	Vatandaş Sayısı	Bağımlı Çalışan	Bağımsız Çalışan	Toplam Çalışan	İşsiz Sayısı
AB Ülkeleri					
F. Almanya	1629480	474382	70000	544382	141484
Fransa	459611	190794	5000	195794	21275
Hollanda	372728	115100	12900	128000	17000
Avusturya	110678	36900	3000	45500	8541
İngiltere	52893	17953	4505	22458	4279
Danimarka	57129	29066	4000	33066	4406
Yunanistan	48880	3563		3563	
Belçika	39419	7923	1793	9716	6675
İsveç	67731				
İtalya	20882	6414		6414	
Finlandiya	5825				
Polonya	3253	1586		1586	
İspanya	3395	1097		1097	
İrlanda	1472	800		800	
Çek Cumh.	1487	475		475	
Malta	400	360		360	
Lüksemburg	472	242		242	
Portekiz	637	120		120	
Slovakya	161	88		88	
Litvanya	45	35		35	
Letonya	95				
Slovenya	122	20		20	
Estonya	72	6		6	
Macaristan	5814				
Toplam	2911284	886924	101198	993722	203660

(Yavuz, 2013)

Yavuz'un (2013) çalışmasında yer verdiği 2010 yılına ait Avrupa Birliğinde yaşayan Türk vatandaşlar hakkındaki verilerden oluşan Tablo 4'te baktığımızda çalışan ve işsiz kişi sayısına ulaşılmaktadır. Çalışan nüfuslara oranla işsiz nüfus sayının da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Avrupa'da en çok Türk vatandaş bulunduran ülke konumunda olan Almanya'da çalışan nüfusun işsizlere oranı %3,8'dir; Fransa'da ise %9,2; Hollanda'da ise %7,5'tir.

2.4. Göçün Toplumsal Etkileri

Göç kuramı 3 düzeyde belirlenir. Mikro düzeyde kişinin standartlarını yükseltmek amaçlı bireysel göçler yer alır. Orta düzey ise birey ve kitlesel göç arasında kalan grupların göç ettiği sosyal bağların öne çıktığı bir düzeydir. Makro düzeyde ise göç toplumsal bir konu olarak ele alınıp kaynak ülke ve hedef ülkelerin göç sonrası analizleri, göçün yarattığı kültürel demografik, ekonomik ve siyasal değişimler ortaya konur (Akıncı Çötök, 2010). Göç etmek yalnızca yer değiştirmek gibi fiziki bir olay değildir. Göç, birçok manevî öğeyi yanında taşır ve

götürür. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç etmiş Türkler, ülke değiştirmekle mekânsal değişime uğramalarının yanı sıra bir de sosyolojik, psikolojik, kültürel olarak etkilenmişlerdir.

Avrupa'ya 1960'larda Türk vatandaşlarının göçlerinde artış yaşanmıştır. Bunun sebepleri arasında tarımda makineleşme ile ortaya fazla işgücü çıkmış ve bu iş gücü için de göç makul duruma gelmiştir. Birikim yapıp dönmek amacıyla Avrupa'ya göç başlamış daha sonra devletlerin anlaşmaları ile bu hızlanmıştır. “Konuk işçi” (Gastarbeiter) olarak giden göçmenler bir süre çalışıp geri dönecekleri beklenmiş ama yumuşatılmış misafir sözü ırkçı bir söylem olan “Yabancılar dışarı! (Ausländer raus!)” sloganına dönüşümü ve “Geri Dönüşe Teşvik Yasası” ile ilişkilendirilmiştir. Almanya, bir yıl çalışan işçinin yurduna dönüp yerine başka işçinin gelmesi gibi “Rotasyon (dönüşümlülük)” ilkesi ile göç alma beklentisindedir. Bu entegrasyona engel bir durumdur. Göç etmek isteyenleri beden olarak görüp “dışının sağlam olup olmadığına” bakılması, sıkı sağlık kontrolleri, zor koşullarda çalıştırılmaları uyuma engel olmuş ve bu zorluklar da sinema ve edebiyat eserlerine konu olmuştur (Hoerder, 2010; akt: Yücedağ, 2019).

Birinci kuşak genelde kendilerini feda eden insanlardan oluşur. Birçoğu vasıfsız işlerde halktan izole biçimde tek başlarına “hostel” adı verilen bekar odalarında kötü şartlarda yaşamışlardır. Dil öğrenmeleri, barınma ve sosyal güvenlik sorunları ilk başta önemsenmemiştir. Geri dönecekleri için emeklilik ve sigorta gibi konuların yük olmayacağını düşünülmesi göçmenlerin ailelerini de yanlarına alması ile ciddiyet arz etmiştir. Aileler için de yurda kesin dönüş fikri sembol olarak kalmıştır, pek çoğu bulundukları ülkede yerleşmişlerdir (Yalçın, 2002).

Almanya çok farklı etnik kimliklerin bir arada yaşadığı çok kültürlü bir ülkedir. Almanya'ya giden işçiler ilk başta iletişim sorunu dışında etnik ve kültürel olarak çok fazla sorun yaşamamıştır. İlerleyen yıllarda antidemokratik yaklaşımlar, basının kışkırtması, toplumun önyargılı tutumlarından kaynaklanan, Türk ve diğer göçmenlerin sorun yaşamasına neden olmuştur. (Kılıç, 2021).

Göç toplumsal değişime neden olduğu için temelde sosyolojik bir olgudur. Kişi yaşadığı toplumda güdülerini en yüksek seviyede ortaya koymayı amaçlar, göç ederek fayda sağlayacağı imkanları arttırır, mesleki ve sosyal canlılığı sağlar. Göçmenler hem sosyokültürel değişimlere sebep olur hem de kendilerini değiştirmektedirler (Gürkan, 2006). Fakat Almanya'da Türk işçiler için ilk başta durum bu şekilde ilerleme göstermemiştir. Göçmenlerin dışı kapalı bir hayatı tercih etmeleri gerek dil gerek sosyokültürel uyumda sorunlara sebep olmuştur. Türklerin yakın çevrelerinde yine Türklerin olması, Türk mahallelerinde yaşamaları, Türk medyasını tercih etmeleri, yatırımlarını Türkiye'de yapmaları, anavatan ile ilişkilerinin yoğun olması, tatillerde

Türkiye'ye gelmeleri gibi durumlar göç ettikleri ülkede uyumla ilgili sorunlar ortaya çıkarmıştır (Yavuz, 2013).

İkinci kuşakta görülen temel sorunlar, kimlik bunalımı, eğitim, Türk kültürü ile baskın kültür arasında sıkışmışlık ve bir kültüre ait hissedememe şeklinde özetlenebilir (Yalçın, 2002). Birinci kuşaktan ayrıldığı nokta dildir. Çocuk yaşta gelen ya da Almanya'da doğan bu nesil Alman okullarına gitmiş ve hiç yabancı dil bilmeyen büyüklerine göre gelişme kaydetmiştir. İki kültür arasında yaşadıklarını idrak eden bu nesil kültür karmaşası yaşamıştır (Gönül, 2020).

Uyumla ilgili sorun yaşayan Türk göçmenlerin büyük sıkıntılar çektiği görülmektedir. Ev sahibi toplum tarafından ayrımcılık tarzında -eğitimde arka plana itilmek gibi- davranışlar ve tavırlar görülmüştür. Alman devletinin erken önlem almaması birkaç neslin potansiyelinin önünü kapanmasına neden olmuş olabilir. Türk göçmenlerden eli kalem tutanlar buradaki sıkıntıları yazmış, kimi de sıkıntılardan dolayı kalem tutmaya başlamıştır. Göçmenlerin toplumda yaşadıkları sorunlar kitaplara, beyaz perdeye birçok sanat ve bilim alanına aktarılmıştır.

Üçüncü kuşakta ise göz ardı edilemeyecek oranda potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Sanat, spor, bilim gibi birçok alanda kendilerini göstermiştir. Film yönetmenleri, futbolcular, doktorlar, hukukçular, akademisyenler ve hatta siyasiler arasında Türk kökenli vatandaşlar yer almaktadır. Örnek olarak Berlin'de faaliyet gösteren Ballhaus Naunynstrasse Tiyatro Evi elde ettiği başarı ve kazandığı sayısız ödülle sadece Almanya'da değil, göçmen barındıran birçok Avrupa ülkesinde örnek alınıp izinden gidilen bir tiyatrodur. Bu tiyatro Türk-Alman ya da göçmen tiyatrosu değil, göçmen ve göç sonrası tiyatrosu lakabı verilerek açılmıştır. Göçler başladığından beri sanat ve sanat üretimi de vardı. Özellikle tiyatro, film ve en çok da edebiyat için geçerli. Türk yazarların edebiyatı ve yönetmenlerin filmleri, Alman edebiyatında ve sinemasında kendine yer bulmuştur (Gönül, 2020).

2.5. Göçün Sonuçları

2.5.1. Dil-Kültür ve Eğitim Bağlamında Göç

Almanya'ya giden birinci kuşakta dil ve kültür kavramları bir problem olarak yer almaktadır. İlk başta sadece erkeklerin iş göçü olarak Almanya'ya gitmişlerdir ve birçoğu Türk işçilerden oluşan evlerde kalmışlardır. Halkla kaynaşamamış, topluma entegre olamamışlardır. Alman vatandaşların da göçmen işçilere karşı olumlu, misafirperver bir bakış açısının olduğu da

söylenemez. Sosyal hayatları kendi etnik grupları olan Türk işçiler Almanca öğrenmekte zorluk yaşadıkları söylenebilir. Almanya'nın 1961-1973 yılları arasında Türkiye'den yaklaşık 865 bin işçi aldığı bilinmektedir. Bu işçilerin birçoğu vasıflı işçi değildir ve eğitim durumları çok iyi bir seviyede olmadığı bilinmektedir (Kılıç, 2021).

Tablo 2.5. 1971 Yılında yurt dışına gönderilen Türk çalışanların eğitim durumları

Eğitim durumu	Oran(%)
İlkokul Mezunu	72,5
Okur-Yazar	14,8
Ortaokul Mezunu	3,4
Okur-Yazar Olmayan	5,6
Meslek Okul Mezunu	2,6
Lise Mezunu	0,8

(Ulu, 2008, akt. Kömürcü, 2011)

Yurtdışına 1971 yılında giden göçmenlerin eğitim durumlarına bakıldığında büyük birçoğunun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. İlkokuldan dahi mezun olamamış sadece okuma yazma bilen insan sayısı %14,8'dir, okuma yazma bilmeyen kişilerin oranı ise %5,6'dır, bu azımsanmayacak bir rakamdır. Türk göçmenler arasında aşağı yukarı 9 bin öğretmen olduğu saptanmıştır (Kılıç, 2021). Genel olarak bakıldığında işgücü yapan Türk göçmenlerin eğitim durumları ortadadır. Gittikleri Avrupa toplumuna entegre olmakta zorlanmışlardır. Yaşadıkları sıkıntıları edebiyat ve müzik olarak dışarı yansıtmışlardır. Türkülerden yola çıkarak Almanya'daki Türk göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılar üzerine çalışma yapan Canbolat'ın (2019) çalışmasında Kayserili Âşık Metin Türköz'den dil ve diğer sıkıntılarla ilgili sorunlara yer verilmiştir. Âşık, türkü kasetinde şu şekilde seslenmiştir:

“Sayın vatandaşlarım, sevgili işçi kardeşlerim, bendeniz Kayserili Âşık Metin Türköz olarak, kasetimin bu bölümünde Almanya’da ve Avrupa’da çalışan biz Türklerin emeklilik, işsizlik sorunları, yaşama güveni, dönüş garantisi, oy hakkı, Almanların son günlerde Türkleri top yekûn hudut dışına sürmesi düşüncelerini mizahi şekilde kaleme alarak, kendi sazımla, kendi sesimle, kendi bestemle sizler için Türkü ola kasetlerine okuyorum. Aldı sazı âşık, bakalım ne dedi.”

Türkülerinde mizahi bir şekilde göçmenlerin yaşadıkları sıkıntıları dile getiren Kayserili Âşık Metin Türköz şu dörtlüğünde ilk kuşak göçmenlerin Almanya’da dil ile ilgili yaşadıkları problemi özetlemiştir:

“Ulan Alamanca Germanca

Konuşup anlayamadım seni
Boğazımda laflar tıkanır kalır
Meister başlar dırdırdır” (Canbolat, 2019)

Türk göçmenlerin geçici göçlerinin zamanla kalıcı göç haline dönüşmesi Alman devletinin de göçmenlerin toplumla uyumlu olması hususunda adımlar atmasını gerektirdi. Alman Eğitim Bakanlığı göçmen çocukların ülkeye uyum sağlaması ve eğer dönerlerse ülkelerinde de sıkıntı yaşamamaları için ikili bir stratejiye başvurmuştur. Göçmen/yabancı öğrenciler Alman yaşlılarından “ulusal sınıflar, hazırlık sınıfları ve anadil sınıfları” ile ayrı tutulmuştur. Alman dilini bilmeyen çocuklar derslerinde sıkıntı yaşamıştır. Derslerini anlamakta zorluk çeken göçmen çocuklar zihinsel engelli çocuklar için açılmış olan Sonderschule (özel okul) yolunu tutmuş ya da eğitim hayatlarını yarıda bırakmışlardır. Eğitime entegre olmuş göçmen çocuklar birden dörde kadar olan sınıfları kapsayan ilkokula (Grundschule) ya da 9 yıllık eğitim veren Hauptschule’ye gidiyorlardı. Dil konusunda sıkıntı yaşayan Türk çocuklarının lise seviyesindeki okullara devam etmesi çok zordur. Kaldı ki bu okullara, özellikle üniversiteye hazırlayan bir lise türü olan Gymnasium’a (üniversite’ye yönelik lise) gitmek Alman çocukları için bile oldukça zordur (Yücedağ, 2019).

Tablo 2.6. Almanya’da Bulunan Türk Göçmenlerin Eğitim Durumu

	Türk öğrenciler	Yabancı öğrenciler	Toplam öğrenci	Türk öğrencilerin tüm öğrencilere oranı	Türk öğrencilerin yabancı öğrencilere oranı
Toplam	411 641	951 314	9.624,854	4,3	43,3
İlkokul (Grundschule)	160 960	361 419	3 149 546	5,1	44,5
Temel orta öğretim (Hauptschule)	97 514	203 092	1 084 300	9	48
Temel üst orta öğretim (Realschule)	44 299	97 868	1 351 452	3,3	45,3
Üniversiteye yönelik lise	25 488	98 371	1 702 399	1,5	36,3
Genel lise	35 119	70 463	450 960	7,8	57,8
Öğrenme engeli okul	27 671	67 421	423 771	6,5	41
Diğer	20 590	52 680	1 462 426	1,4	22,8

(Kızılocak 2007, akt: (Kömürcü, 2011))

Tablo 6’da 3. nesil Türk göçmenlerinin eğitim durumları Almanya’daki tüm öğrenciler arasında %4,3 olduğu, yabancı öğrenciler arasında ise %43,3 olduğu görülmektedir. Türk öğrencilerin üniversiteye yönelik liseye gitme oranlarının oldukça düşük olduğu söylenebilir. Toplumdaki diğer gençlerin durumlarına bakıldığında Türk öğrenciler ortalamanın üstü bir seviyede değildir. “Alman Ortaöğretimde Türklerin fazla izi yoktur. Yerli Almanlara göre Türkler ‘Abitur’ sınavında fazla başarılı olmamaktadır. Bunun sonucunda ise Türkler düşük puanlı ortaokullarında öğrenimlerini tamamlarlar. Bu sebepler yerli Almanlar ile Türkler arasındaki Almanca dil becerilerindeki farklılıkların belirtisidir.” (Gönül, 2020).

Kuşaklar değiştikçe Almanya’ya karşı olan tutumlar da değişiklik göstermiştir. İlk başlar belki de kendilerini korumak içgüdüleriyle hareket eden Türkler, zaman içinde Almanya’da hayatın her alanına katılım göstermişlerdir. Gerek dile gerek sosyokültürel olaylara karşı önyargı kendini daha ılımlı bir havaya bırakmış, göçmenler yıllarca içinde entegre olmaya başlamışlardır. Aksoy’un (2010) çalışmasında Almanya/Hamburg’da orta öğretim ve lise seviyesindeki okullarda eğitim alan üçüncü nesil Türk öğrencilerine, kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin %71,4’ü kendilerini Türk olarak, %8,7’si Alman, %19,8’i kendilerini Türk asıllı Alman kimlik yapısı içerisinde tanımlamışlardır. Bağlı hissettikleri ülke sorulduğunda gençlerin %60,4’ü kendilerini Türkiye’ye, %34’ü Almanya’ya, %4,7’si hiçbir ülkeye, %0,9’u ise kendilerini her iki ülkeye de bağlı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Üçüncü nesil Türk gençlerinin en iyi bildikleri diller incelendiğinde; katılımcıların %25,1’i Türkçeyi, aynı şekilde %25,1’i de Almancayı, %48,6’ı ise her iki dili de iyi bildiklerini belirtirler iken, %1,2’i her iki dilde de yetersiz oldukları yönünde görüş beyan etmişlerdir (Aksoy, 2010).

2.5.2. Sosyolojik Sonuçları

Sosyolojik olarak göç kavramı yalnızca mekânsal bir değişiklik değildir, aynı zamanda toplumsal bir hareketlilik anlamına gelmektedir. Bu yer değiştirmenin pek çok boyutu mevcuttur. Göçmenler içselleştirdikleri, yetiştikleri kültürü korumaya çalışırken aynı zamanda göç ettikleri ülkenin sosyokültürel yapısına da uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Tabi bu durum da birçok uyum sorununu ortaya çıkarmaktadır. Göçmenler ve ev sahibi toplum arasında etkilenme, uzlaşma, kaynaşma, dışla(n)ma, rekabet ve çatışma gibi birçok ilişki yaşanmaktadır. Bu sorunlar anlık gelişen değil birbirine etkisi olan, uzun vadeye yayılan, aşamalı gerçekleşen olaylardır (Canatan, 2013; Aydemir ve Şahin, 2017). Bu olaylar örgüsü kültürleşme sürecini yansıtmaktadır.

Türkiye’de kırsalda yaşayan büyük şehir merkezlerine gitmeyen insanlar, Almanya’ya göç ettikleri zaman kendilerini çok farklı bir kültürün içinde buldular. İlk başlarda toplumdan ayrı olarak yaşayan yurtlarda barınan Türk göçmenler, Almanlar ile fazla etkileşime girmediler. Yıllarca ağır şartlar altında çalıştırıldılar. Türk göçmenlerin amaçları ekonomik gelir ve başarı elde etmek olduğu için buna katlandılar. Türk göçmenler kısa süreli iş göçü amacıyla geldiler fakat uzun yıllar bu ülkede kalacaklarını, çocuk büyüteceklerini, emekli olup ülkeye yatırımlar yapacaklarını düşünemediler. Alman devleti de bu şekilde düşünmüş olacak ki Türk göçmenlerin gelecekları için planlamalar yapılmamış ve imkanlar sunulmamıştır. Toplumda bir hayalet gibi - hiç yoklarmış gibi- davranılmıştır. Türk işçileri, entegre olma amacı taşımayan bir süre zorunluluktan katlanılması gereken sürekli ayrıştırılıp dışlanan, eleştirilerin hedefi olan ve her fırsatta geri döneceğı düşünölen bir grup olarak görölmüştür (Gönöl, 2020; Ünver, 2003). Türklerin ölkede kalma süreleri uzadıkça ev sahibi toplum ile arasındaki mesafede kısmi bir azalma olmuştur. Ev sahibi toplumla, Alman vatandaşlığına geöen Türklerin ilişkileri diğör Türklerden daha fazla olmuştur. Genel olarak Almanlar, Türklere karşı olumsuz bir önyargı beslemişlerdir. İlk başta tarih ve din öğeleri bunda etken olmuştur. Daha sonrasında Türklerim uyum sürecinde yaşadığı zorluklar, kimilerinin rahatsız edici davranışları ve eğitimsiz olmalarından, farklı kültüre alışamamalarından kaynaklanan bir tutum içinde olmuşlardır. Ayrıca Türk göçmenler kendi gruplarında bulunan tipleri eleştirmiş ve özeleştiriden kaçınmamışlardır (Çelik, 2008).

Canatan (2013), çalışmasında Almanya’da 1970’li yıllarda ırkçılık boyutlarına varan siyasi partiler ortaya çıktığını, Berlin Duvarı’nın yıkılmasından sonra fiziksel saldırılara varan eylemler gerçekleştirdiklerini söylemiştir. Bu olaylar önce ölkedeki mülteci kamplarına saldırılar daha sonrasında göçmenlerin kaldığı evleri kundaklama derecesine kadar ilerlemiştir. Soğuk Savaş’ın ardından göçmen düşmanlığı yerini İslami fobiye bırakmıştır. Etnik kökenden ziyade din ve kültür temelinde İslam dinine mensup grupları hedef almışlardır. Bu tarzda olaylar göçmenlere karşı gruplar tarafından toplumda cereyan ettirilmektedir.

Diğör yandan Türk göçmenlerin ölkeye gelişini üzerinden yarım asır geçmiştir. Ev sahibi toplumda görölen kaygılar yavaş yavaş kendini olumlu bir havaya hoşgörölü bir yaklaşıma bırakmıştır. Neonazi gruplarının en çok bulunduğı ölkö olan Almanya’da büyük bir Türk toplumunun olması, zamanla hoşgörölü anlayışında ilerleme olması açısından güzel bir fırsattır (Ünver, 2003). Çok farklı kültürlerin bir arada olmasından dolayı oluşın sorunlar aslında çözüme giden yollarda kültürel zenginliği esas alan bir gelişim sürecidir. Örneğini; Avrupa’da savaş, siyasi ve ekonomik nedenlerden ötüröl ortaya çıkan göçmen kültürünün eklendiğı kültürde;

dengeli bir kültürel gelişim yaşanabilmesi, ancak bireyin ve toplumun karşılıklı olarak birbirlerini sürece dâhil etmesiyle mümkün olur (Eryılmaz, 2019).

2.5.3. Psikolojik Sonuçları

Göçmeni en basit şekilde göç etme kararı alan ve bunun için yer değiştiren kişi olarak tanımlayabiliriz. Göçmenin ülkesinden ayrılma sebeplerine bağlı olarak gittiği yerde nasıl karşılanacağını öngörmek oldukça zordur. Göçmen, göç ettiğinde düşündüğünden daha iyi koşullarla karşılaşabileceği gibi tam tersine oldukça olumsuz durumlarla karşı karşıya kalabilir. Göç sırasında ve sonrasında yaşanan olumsuz olaylar göçmen üzerinde olumsuz birçok etki bırakabilir. Göç esnasında fiziksel sağlık olarak kötü etkilenebilir, ayrımcılığa maruz kalabilir ve sonrasında travmalar yaşayabilir. Lederbogen ve arkadaşları (2011) “damgalanmanın, sosyal dışlanmanın, kültürel yanlış anlamaların/anaşılmalardan ve sözlü iletişim sırasında ortaya çıkan tanısal belirsizliklerin, göçmenlerin sağlık sisteminden alması gereken desteği alamayarak fiziksel ve ruhsal açıdan tam bir iyileşme göstermesine engel olan temel unsurlar olduğunu ifade etmektedir” (Lederbogen vd, 2011; akt: Derin, 2020).

Göçmenler göçün olma şekli, göçün ne zaman olduğu, nedeni, mecburi olup olmaması, kişilerin cinsiyeti, göçülen yer ve oranın özellikleri gibi birçok konuda fark derecelerde uyum sağlamakta zorluk yaşarlar. Göç, göçmenin hayattaki “sosyal destek ağlarını” koparıp değişik bir topluma girme ve uyum sağlamakta gibi misyon yükler. Daha önce alışık olmadığı bir organizmada ekonomik olarak yaşamaya çalışmak, yeni bir dil öğrenmeye çalışmak, gittiği toplumun değerlerine alışmaya çalışmak gibi sorunlar oluşmaktadır. Göç, sosyoekonomik ve kültürel sistemlerin bir yerden bir yere geçerken değişime uğramasıdır denilebilir. Göçmenler “farklı bir güç hiyerarşisinin işlediği, imtiyaz ve prestijin sistematik olarak farklılaştığı hayat koşullarına” entegre olmaya çalışırlar (Gün, 2006).

Göç olayında 3 evreden bahsetmek gerekir: *1-Göç öncesi, 2-Göç süreci, 3-Göç sonrası*. Psikolojik olarak inceleyecek olursak olumlu/olumsuz yanlarını bu üç evrede değerlendirmek gerekir. Olumlu/olumsuz yanları kişiye göre değişmekte yani psikolojik olarak ortaya çıkan etkiler bireye veya gruba göre değişmektedir. Göç yapan kişinin göçmeden önceki yaşantısında kendisine destek olup güçlendiren fakat göç nedeniyle arkada bıraktığı kavramlar (ilişkileri, yaşadığı yer, çevresi, dili, kültürü, rutinleri) ne kadar çoksa ve bağlıysa göçün psikolojik etkisi o kadar ağır olacaktır (Gürkan, 2006). Göçmenlerin bir kısmı geçmişle ilgili bağlarını esnetip dahil oldukları toplumda sosyalleşmekte ve toplumla uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Ron Taft

asimilasyon tanımını yeniden sosyalleşme şeklinde yapmaktadır. Gerek toplumsal norm gerek davranış değişikliği gibi birçok psikolojik değişken içerdiğini söylemektedir. Taft (1966), göçmenler ve ev sahibi yerliler arasındaki ilişkiyi 5 faktöre göre inceler: *1-Kültür ve Dil Konusundaki Bilgi ve Hünerler, 2-Karşılıklı Sosyal Etkileşim, 3-Grup Üyeliği, 4-Gruba Uyum, 5-Grup Normlarına Uygunluk* (akt: Yalçın, 2002).

Hatıpler ve Daşkiran (2021) çalışmalarında göçün sosyo-psikolojik boyutu üzerinde duran kuramları ele almışlardır:

Sosyal izolasyon kuramında alıştığı yaşam ve değerlerden de ayrılma olduğundan dolayı göçten sonra yaşadığı yalnızlık, yabancılaşma ile kendini aşağılanmış ve değersiz hissetmesi duyguları yer alır. Kültürel Şok Kuramı, mekân ile yeni mekân arasındaki kültür farklılıklarından dolayı oluşur. Kırsal bölgelerden göçenlerde kültürel şokun etkisi daha büyük olmaktadır. Kültürel Değişme Kuramı, göçmenler, gittikleri yerde yaşanan kültüre entegre olamamakta zorlandıkça kendi kültürünü vazgeçilmez görmektedir. Uyum Odaklı Kuramlar ise göçmenin gittiği yerdeki kültüre uyumuyla ilgidir.

1. U-Eğrisi görüşü, 3 aşamada olur. 6 aylık süreçte uyuma yatkın bir durum görünmektedir. İkinci aşama travma aşamasıdır. Bu aşamada göç eden, mutsuz, umutsuz ve uyumsuz bir durumda olmaktadır. Son aşamada ise göçmenler genellikle başarılı olarak tamamlamaktadır.

2. W-Eğrisi görüşünde göçmenin eski mekânına dönme konusunda tereddütleri vardır.

3. V-Eğrisi görüşü, eğitim nedeniyle göç yapanalar içindir. İlk gittikleri aylarda moralsiz oldukları daha sonra kendilerini toparladıkları ve göçmenlerde yıl sonunda uyum sorunu kalmadığını belirtmektedir (Hatıpler ve Daşkiran, 2021).

Göhler'in ortaya koyduğu, Şahin'in (2001) aktardığı “göçmenlerin yaşadıkları duygular” tablo şeklinde verilmiştir:

Tablo 2.7. Göçler'e göre Göçmenlerin yaşadığı duygular

Duygular	Açıklaması
Yabancılık Duygusu	Birey iç dünyasına da yabancılaşıp bir şeye ve bir yere ait olamama duygusu yaşar.
Yalnızlık Duygusu	Kişinin bilinçli ya da bilinçsiz şekilde arkada bıraktığı yakınlarının yokluğu ve onları bırakmasından dolayı suçlu hissetmesi ana kaynaklardır.
Özlem Duygusu	Göçme bilinçsiz olarak kişileri, doğayı, burada olmayan ve orada olan her şeyi özler.
Boşluk Duygusu	Göçmen kişi bazen bilinçli ya da bilinçsizce geçmişte bıraktığı şeylerin yokluğunu hisseder.
Kişilik Sorunu	İki farklı kültürün bireyin benliğinde çatışması, göçmen kişinin çocuklarının zamanla yeni toplumun bir parçası olması ile derinleşir.
Köksüzlük	Göç eden kişi zaman zaman bir yere ait olmama duygusuna kapılıp bocalar. İçinde yetişip kök saldığı toplumdan ve o toplumun verdiği güvenden mahrumdur.
Anavatanıdaki Değer	Göçmen geldiği toplumda önem verilen yargılarının yeni toplumda anlamsızlaştığını fark eder ve yeni girdiği topluma alışabilmek için eski toplumun değer yargılarını aşağılamaya başlar.
Yargılarının Aşağılanması	
Anadilinin Aşağılanması	Dil kişiliği, kişinin kendine verdiği değeri, duyguyu ve güveni etkileyen bir duygudur. Göçmen yeni topluma uyum sağlamak için yepyeni bir dil öğrenmek zorundadır.
Suçluluk Duygusu	Göçmen arkada bıraktığı kişiler ve değerler karşısında suçluluk duygusuna kapılır.
Kırgınlık	Uzun zaman geçmesine rağmen ülkesine geri dönemeyen göçmende kırılma duygusu yaşanır. Çoğu zaman çevresindeki insanları, ailesini, dostlarını kırar ve mutsuz eder.
Ön Yargı	Yeni ülkenin doğal bir parçası olmayan göçmen, ülke ve topluma karşı olumsuz duygu ve davranışlar içine girer ve ön yargılı davranır.
Aşağılık Duygusu	Birey şahsını yetersiz ve yeteneksiz hissetmeye başlar. Dil yetersizliği bu duyguyu güçlendirir.
Kuşkuculuk	Yeni bir ülkede, yeni bir toplum içinde, sık sık bilinmeyenle karşı karşıya kalan göçmende kuşku duyguları yoğunlaşır. Kuşkuculuğun davranış biçimine dönüşmesi sakıncalı bir durumdur. Giderek nevroz ve psikoza sebep olabilir.

Bir göçmenin yaşayabileceği çeşitli duygulara bakıldığında Almanya'ya göçen Türklerde tabloda yer alan duyguların birçoğu görülmektedir. Bu duygular kuşaklara göre farklılık gösterebilmektedir. Tabloda yer alan duyguları en bariz şekilde birinci kuşakta görülebilir. Göç ettikten sonra çok farklı bir ülkeye gelmenin verdiği şaşkınlık ve ne yapacağını bilmeme korkusu ve gittikleri toplumun göçmenlere karşı aldığı tavır ile daha başka boyutlara ulaşarak çeşitlenmektedir.

Türkiye'de kültürel çeşitliliği az, genelde kapalı çevrelerden çıkıp Almanya'ya gelen Türk göçmenler geldikleri toplumun kültürüne karşı bir önyargı içinde olmuşlardır. Bu korkularını kendilerinde sonraki genç kuşağa da hissettirmişlerdir. Millî duyguları göç edince

daha kabaran kendilerine koruma kalkanı olarak kullanan göçmenler Hristiyanlaştırılma ve yabancılaştırılma korkusu içinde olmuştur. Gittikleri toplumunun kültürünü çocuklarına öğretmek aileler için bir zorunluluk halini alabilmektedir. Anne-baba direnç gösterse de okula başlayınca evin içine yabancı kültür gireceği bilinmektedir ve bu da zamanla çocuk ve ebeveyn arasında çatışmaya neden olması muhtemeldir. Bu çatışmaların olması, uyumsuzlukların giderilmesi, çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimi için faydalıdır (Armaner, 1982). Göçmen gençlerin psikolojik durumlarını etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Ailelerin korumak amaçlı yanlış yönettiği tutum ve uygulamalar vardır bunların yanı sıra içinde yaşadıkları toplumda genç göçmenlere karşı psikolojik olarak kötü etkileyecek uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Kişilik ve düşünce yapısının yapılandığı yaşlarda bu tarz yanlış uygulamalar hem bireysel hem toplumsal olarak kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Çelik (2008), genç neslin sosyalleştiği etkinliklerde bazı dışlayıcı ayrılıkçı hareketlerle karşılaştıkları, bu olayların sarsıtıcı etkisi genelde rencide eden topluma karşı bireysel ve kimliksel bir öfkeye dönüşebilmektedir (Çelik, 2008). “Rieceken’in, Almanya’da göçmenler üzerinde yaptığı klinik çalışmada, depresif duygulanım şiddeti ve süresinin; yalnızlık, destek sistemlerinin yetersizliği, ağır çalışma koşulları, düşük ücret ve kendini yabancı hissetme gibi faktörlerden etkilenmekte olduğunu, durumun klinik depresyona kadar varabildiğini göstermektedir” (Solgun ve Durat, 2017).

2.6. Dil

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir” (Ergin, 2005). Dil sadece göstergelerden de ibaret değildir, dili yaşıtan, konuşan toplumun kavram ve düşünce deryası Aksan’a göre (2017) her dilin kendine özgü dünyayı anlayış ve anlatış biçimi vardır. Diller birbirleri ile sürekli iletişim durumundadır, bu durum kaçınılmazdır. Dillerin bu ilişkisinde başı çeken kavram kültürüdür. Milletin dil ile ifade ettiği sözlü ve yazılı her şey kültür kavramına girmektedir (Kaplan, 2020; Aksan, 2017).

2.6.1. Almanya’da Dil Eğitimi

Almanya’da eğitim politikası bölgesel eyaletlerin sorumluluğundadır. Çocuklar 6 yaşında okula başlar, ilk iki sene performans göz önündedir üçüncü sınıfta yazılı sınavlar olur dördüncü sınıfa geldiğinde Alman eğitim sisteminde önemli yeri olan erken yönlendirme ile aile

görüşü de alınarak gideceği okul türüne karar verilir. Gymnasium (yükseköğretime yönlendiren okul türü) ve Realschule’de eğitim alma başarısı gösteremeyen öğrenciler mesleki eğitime hazırlama niteliği de bulunan Hauptschulelere yönlendirilirler. Gymnasium, Realschule ve Hauptschule’nin dışında, bu üç tür arasında yatay geçişi sağlayan “erken yönlendirme” sisteminin olumsuz yönlerini gideren Gesamtschule bulunmaktadır. Göçmen çocuklar da diğerleri gibi en az 9 yıl eğitime devam eder. Daha sonrasında bir kısmı iş öğrendikleri meslek lisesine benzeyen Hauptschule’ye giderken bir kısmı öğrenme zorluğu çektiği için Sonderschule/Förderschule’lere gider. “Kulturministerkonferenz” 1964 yılında göçmen çocuklar konusunda önemli karar almıştır ve okula devamları zorunlu hale gelmiştir. Almanya aldığı göçler nedeniyle birçok etnik yapıdan insan barındırmakta bu nedenle eğitimde dil ve kültür çeşitlilikleri görülmektedir. Buna rağmen Almanya iki dilliliği isteksizlik ve kararsızlıkla karşılamaktadır. Okullarda yerli halka verilen iki dillige ve iki dilli eğitime verilen önem kadar azınlık toplumların iki dilliliğine ve eğitimlerine önem verilmediği görülmüştür(Bingöl ve Özdemir, 2014).

Almanya göçmenlerin topluma uyumu için uyum politikası uygulamaktadır. Dil öğretimi, uygulanan politikanın en önemli bileşenlerindendir. Almanya’da göçmenler için birçok kurs çeşidi vardır. Almanya’da yaşayan ve Almancası yetersiz olanlar uyum kurslarına katılır. Dil kursları, 600 saati teorik biçimde dil öğretimi ve 100 saat uyum olmak üzere toplam 700 saattir. Dil Kursu ise dil öğrenimi genel uyum kursunun içinde yer almaktadır. Özel kurslarda bireylerin dil seviyeleri, öğrenme hızları ve özel durumlarına bağlı olarak 900 saate kadar çıkabilir. Oryantasyon Kursu, Özel Kurs (Okuma Yazma, Kadınlara Yönelik, Anne Babalara Yönelik, Genç Yetişkinlere Yönelik, İlerletme Kursu, Hızlandırılmış Kurslar) yer almaktadır. Uzun zamandır Almanya’da yaşayıp, istenen seviyede Almanca öğrenme fırsatı bulamamış olanlara bu eksikliklerini gidermek için düzenlenen “İlerletme Kursları” bulunmaktadır (Köse ve Özsoy, 2019).

2.6.2. Almanya’da Türkçe Eğitimi

Almanya’ya 1973 yılında Türkçe ve Türk Kültürü derslerini vermeleri amacıyla Türk öğretmenler atanmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu 25 Haziran 1977 tarihli ve 486 sayılı kararı ile Türkçe-Türk Kültür Derslerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. Alman Federal Cumhuriyeti Anayasasının 6. maddesinin 2. fıkrası da bu derslerin verilmesinin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Avrupa Antlaşması’nın 15. Maddesine göre Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin çocuklarına yönelik kursların açılması sorumluluğu üstlenilmiştir. Alman Kültür

Bakanları Konferansı kararları uyarınca “ana dili tamamlama/takviye dersi” (Muttersprachlicher Ergänzungsunterricht) adı altında haftada 2-5 saat arasında dil, tarih, coğrafya ve bazı durumlarda din dersinden oluşan içerikle isteğe bağlı ek ders olarak açılmaktadır. 1980’lerden önce bazı eyaletlerde yer alan okullarda göçmen Türk çocuklarının eğitime devam edebileceği Türk sınıfları açılmıştır. Bu sınıflarda Türkçe dersi, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi verilmiştir. İlerleyen süreçte Türk göçmenler kalıcı olunca Türkçe zorunlu ders olmaktan çıkarılmıştır. Bu olumsuz karardan sonra ilerleyen süreçte göçmen Türk çocukları ana dilini öğrenme hususunda problemler yaşamışlardır. Günümüzde ise okullarda genel olarak haftada 2 saatlik Türkçe ve Türk Kültürü dersi verilmektedir. Bu ders saatleri uygulama yapabilmek açısından yetersiz bir süredir (Öztürk, vd., 2018; Gönül, 2020; Kılıç, 2021).

Küçük’ün 2006 yılında yaptığı çalışmasında Türk çocuklarının iki dillilik açısından önem arz eden problemi ana dili derslerinin demografik, sosyolojik ve kültürel yapıda resmî bir şekilde anlaşmalarla tekrardan görüşülmesi gerekliliğidir. Eyaletlerle yapılacak görüşmelerde ana dili derslerinde netleştirilmesi gereken konular vardır. Bazı eyaletlerde Türkiye’den gönderilen öğretmenler yerine kendi seçtikleri öğretmenleri atamaktadırlar. Mevcut sorunların giderilerek Türk çocuklarının ana dilleri dışında, Almanca ve İngilizce olmak üzere, üç dile egemen olacak biçimde yetiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. (Küçük, 2006).

Aşağıdaki tabloda Türkiye’den Almanya’ya Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) dersleri vermek için 2017 de atanan öğretmen sayıları verilmektedir:

Tablo 2.8. Atanan Öğretmenler Tarafından Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Verilen Öğrenci Sayıları ile Okul ve Sınıf Sayıları (2017)

	Ataşelik Görev Bölgesi	Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Verilen Öğrenci Sayıları	Atanan Öğretmen Sayısı	Okul Sayısı	Sınıf Sayısı
1	Berlin	-	-	-	-
2	Düsseldorf	8.531	115	133	353
3	Essen	11.570	148	194	541
4	Köln	9.979	203	233	670
5	Münster	7.062	81	132	300
6	Hamburg	Bilgi yok	44	Bilgi yok	Bilgi yok
7	Hannover	6.078	54	Bilgi yok	Bilgi yok
8	Karlsruhe	-	-	-	-
9	Mainz	7.410	75	248	490
10	Münih	-	-	-	-

11	Frankfurt	5.450	50	189	Bilgi yok
12	Nürnberg	-	-	-	-
13	Stuttgart	-	-	-	-
Toplam		56.080	770	1.129	2.354

(Öztürk, Gimatdinova Çağaç ve Öztürk, 2018)

Tablo 8'e bakıldığında bölgelere atanan öğretmen sayıları ve ders alan öğrenci sayılarına ulaşılmaktadır. Akıncı Çötök'un (2010) çalışmasında Bremen eyaletinden örnekler vermiştir. Almanya'nın Bremen şehrinde Türkçe dil dersleri konsolosluk veya Türkiye'den gönderilen öğretmenlerce yahut Bremen Senatörlüğü tarafınca Türkçe öğretmenleri verilmektedir. Senatörlükteki öğretmenlerin Türkçe dersi öğretim programı senatörlük tarafından verilmektedir, konsolosluga bağlı öğretmenlere ise programlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilmektedir. Genelde Türkçenin seçmeli olarak okutulduğu okullara senatörlük öğretmenleri ders vermektedir. Dersler öğrenci başarısının yüksek olduğu Gymnasium'larda verilmektedir. Haftada 2 saat olarak verilen bu dersten öğrencinin aldığı not ortalamasına etki etmektedir. Konsolosluk öğretmenlerinin verdiği Türkçe dersleri okul derslerinden sonra özel kurs biçiminde zor şartlarda verilmektedir. Öğrencinin velisi tarafından istek yazılı olarak belirtilmelidir. Devam mecburiyeti yoktur, notlar sınıf geçme sistemini de etkilememektedir. Hauptschule adı verilen temel eğitim okullarında genellikle Türkçe dersi verilmemektedir. Bekar (2018) yapmış olduğu anket çalışmasında öğrenci ve velilerin Türkçenin ve Türkçe derslerinin önemli oldukları konusunda bilinçli oldukları tespit etmiştir. Fakat %40'lık bir kesim faydalı olmadığı düşüncesindedir. Bunun üç sebebi olduğu kanaatine varılmıştır:

1. Muttersprachenunterricht (ana dili dersi) dersinin karneye etkisinin olmaması,
2. Türkçe derslerinin diğer dersler bittikten sonra olması,
3. Öğretmenlerin derslerle ve öğrencilerle ders dışı vakitlerde gerektiği kadar ilgilenmemeleri (Akıncı Çötök, 2010; Bekar, 2018).

MEB'in oluşturduğu Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı 2009-2010 eğitim-öğretim döneminde uygulanmaya başlanmıştır. Demir (2010) çalışmasında, Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı" içinde yer alan Türkçe kazanımlarının ana dili öğretiminde bir istek olarak değil de tercih, tanıma, bir farkındalık olarak kişiye sunulması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca ana dili öğretimi sürecinin teknik süreçten ziyade kültürel ve toplumsal ilişkilerin kişiye sezdirilen, dilde zihinsel ve bilişsel olarak ayırıştırma, genelleme, transfer, karşılaştırma, sentez, bilme, algılama,

hatırlama, karar verme, düşünme, problem çözme, öğrenme, akıl yürütme, hayal etme, yaratıcı ve kavramlaştırmaya dayalı dil kullanımı hedefleyen kişiler yetiştirmeyi hedefleyen süreçtir (Demir, 2010).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından en son 2018 yılında güncellenen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programında Türkçe ve Türk Kültürü dersinin amaçları şu şekilde verilmiştir:

1. Yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi etkili bir şekilde edinmesini sağlamak ve onların Türkçe dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmektir.

2. Ana dili Türkçeyi daha etkin kullanmanın yanı sıra yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türk kültürünün temel unsurlarını aktarmak, Türk kültürü ile bulundukları ülkenin kültürel öğelerini ilişkilendirerek kültürler arasılık özelliklerini geliştirmektir.

- Türkçeyi konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,

- Söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,

- Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlerimizi tanıyıp seyerek benimsemelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi

Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe ve Türk kültürü öğretmek, dil becerilerini geliştirmek, millî ve manevî duygularını güçlendirmek amacıyla hazırlanan programdaki kazanımlar, tematik bir planı ile olarak kazandırılması hedeflenmiştir. Millî ve manevî değerler çerçevesinde hazırlanan temalar gerek millî gerek evrensel konular içermektedir. Türk çocuklarına Türkçe ve Türk kültürü aşılırken bulundukları ülkeye uyum sağlamaları konusunda da içerikler yer almaktadır.

Tablo 2.9. Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Temaları

Temalar	İçerik
Bayramlar ve Kutlamalar	Resmî ve dinî bayramlar, özel günler ve gelenekler yer almaktadır.
Ben ve Ailem	Aile ve akrabalık kavramları, iletişim, göç, vatan özlemini içermektedir.
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	Evrensel duygular, uyum, birliktelik ve farklılıklara saygı
Geçmişe Açılan Kapı	Atatürk, Türk tarihi ve kültürü, destan ve efsaneler
Gezelim Görelim	Coğrafya, Türk mutfağı, yöresel yiyecekler, tarihi mekanlar
İnsan ve Doğa	Geri dönüşüm, doğa ve canlılar, doğa olayları, kişisel bakım ve sorumluluklar
Oyun ve Eğlence	Bilmece, mani, ninni, türkü, çocuk oyunları, geleneksel Türk gölge oyunu halk oyunları
Sanat ve Edebiyat	Dini ve ilmi mekanlar ve mimari; Türk edebiyatı, müziği, sanatı; Türk şair yazarlar; el sanatları, simgeler

(MEB, 2018)

2.6.3. Ana Dili

Ana dilini (*İng. Mother tongue, Alm. Muttersprache*) TDK, “Çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil” olarak tanımlamaktadır. Vardar (1988), insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil; İmer vd. (2011) ise bu tanımlı genişleterek “diller” olarak değiştirmiştir. Tanımında “İki dilin aile içinde ya da yakın çevrede konuşulduğu durumlarda iki dil de anadili olabilir” şeklinde açıklama yapmıştır. Ana dil ve ana dili kavramlarını karıştırmamak gerekir. Ana dil (*İng. proto-language, Alm. Ursprache*) ise TDK’ye göre kendisinden başka diller veya lehçeler türemiş olan dil; Vardar’a (1988) göre bir ya da birçok dilin kaynaklandığı dil; İmer vd. (2011) ise bir dil ailesinin türemiş olduğu dil şeklinde tanımlama yapmışlardır (TDK, 2021; Vardar, 1988; İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011).

İnsan çevresini ana diliyle algılar ve yorumlar. Yeryüzündeki her dil, kendisine özgü yapılardan oluşmuş uzlaşım sal nitelikli kurallar dizisiyle anlama ve anlatma fonksiyonları gerçekleştirmektedir. (Onan, 2014) Ana dili öğrenmekten ziyade bir edinme sürecidir. Bir başka deyişle, bütün dilsel topluluklar yahut bütün insanlar, beyinlerinde doğuştan bir dil bilgisel sisteme sahiptirler. Chomsky bu sisteme DEC (Dil Edinim Cihazı / Language Acquisition Device – LAD) adını vermiştir. Chomsky, kişinin sezgisel olarak bir ana dili bilgisine sahip olduğunu ve bu bilginin kişide örtük şekilde var olduğunu söylemektedir. Fodor da dilin dizemsel kurallarının içsel olması gerektiğini dile getirir; çünkü hiçbir çocuğun bu kuralları tümevarımla öğrenebilecek zamanının olmadığını söyler (Çavuşoğlu, 2006).

2.6.4. Göçmenlerde Ana Dili

Bireylerin hayatları boyunca maruz bırakıldığı farklı etkenler, sosyo-ekonomik değişimler, içinde bulunduğu topluluğun dinamikleri kişinin dil ile arasındaki ilişki ve onun hakkındaki düşüncelerinde etkilidir. Almanya'daki Türk göçmenlerin göç etmeleri üzerinden 50 yıla yakın bir süre geçmiş ve bu süreçte gerek ekonomik gerek kültürel, sosyal birçok değişim yaşamıştır. Bu yaşantılar neticesinde dil hakkında farklı tutumlar oluşmuştur. Bu tutumlar kuşaklara göre farklılık göstermektedir (Sakin, 2018).

Almanya'ya, 1960'tan sonra çeşitli kültürel birikime sahip işçilerin göçmenlerin gelmesi çok kültürlü bir toplum oluşmuştur. Etnik çeşitliliğin fazla olduğu toplumlarda pedagojik yaklaşımların toplumsal bütünlük sağlaması önem arz etmektedir (Eryılmaz, 2019). Alman hükümeti ilk başta geçici göç olduğunu düşünerek göçmenlerin dil eğitimine önem vermemiştir. Kalıcı göçe dönüşüp göçmenler kendi içlerinde sosyalleşince dil sorun haline gelmiş uyum problemini oluşmuştur. Göçmenlerin kimlik sorunu yaşamasındaki en büyük problemlerden biri de dildir. Türk göçmenler Almanya'da dil problemi çeken en büyük azınlık gruptur. Bu da Türk çocukların kaliteli eğitim alamamasına sebep olmuştur. Çalışan aileler çocukları ile ilgilenememiş, okulla ilgili sıkıntıları çözememiş ve aile içinde Türkçe konuşulması çocukların iki dil ve iki kültür arasında bocalamasına neden olmuştur (Ayvaz, 2019; Atila Demir, 2010). Göç eden birinci kuşak ve onların çocukları olan ikinci kuşak arasında büyük bir fark oluşmuştur. İkinci kuşak Alman okullarında eğitim görüyor Almanca öğreniyor ve Alman arkadaşlar ediniyorlardı. Evde Türk kültürünü yaşarken dışarıda Alman akranlarıyla sosyalleşiyorlardı. Evdekinden çok farklı bir kültürü öğreniyorlardı. İki nesil arasında bu nedenle fark oluşuyordu. Fakat şimdiki kuşağın en çok adapte olmuş kuşak olduğu söylenebilir. Eskiye nazaran dil ve kültür sorunu yaşamıyorlar. Topluma uyuma sağlayabilmek için o toplumdaki dili çok iyi konuşmak gerektiği bilinen bir gerçektir. Sağlıklı bir iletişim için söylenenleri tam olarak anlamak ve iyi anlatmak gerekir, iletişimin eksik olması yanlış yorumlara sebebiyet verebilmektedir (Gönül, 2020).

2.6.5. Anadilini Koruma

Skutnabb-Kangas ana dili sözcüğünü, 'ilk öğrenilen ve özdeşleşilen dil(ler)' olarak tanımlamaktadır. Bu durumda benimsenen tanıma bağlı olarak kişinin farklı ana dilleri olduğu söylenebilir. İnsanların hayatları boyunca ana dili de değişebilir. Bir bireyin aynı anda birden çok ana dili de olabilir. Skutnabb-Kangas'a göre dilsel aidiyetin kaynakları ilkseldir ve bu nedenle

anadilini koruma gereksinimi, dilsel grubun büyüklüğüne bakılmadan bu aidiyet duygusu evrenselidir (Koçak, 2010).

Avrupa’da ana dilin korunması ile ilgili birçok çalışma olmuştur. Barselona’da 1996 Universal Declaration of Linguistic Rights - Evrensel Dil Hakları Bildirgesi imzalanmıştır. Avrupa Konseyi 1992 yılında kabul ettiği Maastricht’i 1998 yılında yürürlüğe koymuştur. Daha sonra Avrupa Birliği’ndeki ülkeleri, dil hakları ile ilgili olarak bağlayan temel belge konumundaki ‘Bölgesel Diller veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’ imzalanmıştır. Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimî Konferansı tarafından ortaya konan bir metne dayanılarak hazırlanmıştır. 5 Kasım 1992’de Strasbourg’da imzaya açılmıştır. 1 Mart 1998’de yürürlüğe girmiştir. Almanya bu sözleşmeyi 16 Eylül 1998 tarihinde parlamentoda kabul etmiştir ardından 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşmenin amacı Avrupa’nın tarihsel veya azınlık dillerinin korunması ve yaygınlaştırılmasıdır. Sözleşme bir yandan Avrupa’nın kültürel geleneklerinin ve kültür mirasının sürdürülüp geliştirilmesi, diğer yandan da vazgeçilmez ve ortak kabul gören bir hak olan, bölgesel veya azınlık dillerinin özel ve kamu yaşamında kullanılması hakkına saygı gösterilmesi amacıyla kabul edilmiştir.” (Counsil Of Europe).

Bir toplumda azınlık olarak bulunan kesimin bulunduğu ülkenin diline doğru kayma eğilimi vardır. Bir diğer eğilim de ana dilini korumaktır. Almanya’daki Türklerde genelde ana dilini koruma eğilimi gözlenmektedir. Almanya’da Türkçenin azınlık dili olarak en canlı dil olduğu söylenebilir. Türk göçmenler evde Türkçe konuştukları için ana dilini canlı tutmaktadır. Birinci nesil ve ikinci nesil göçmenler yeni nesillerle Türkçe konuşmaktadır. Bu durum eğitim seviyesi ile doğru orantılıdır (Sakın, 2018).

İki dilli kişilerin toplum dilini etkili biçimde konuşmaları, bulundukları topluma entegre edilmiş şekilde ve barış içinde olmaları için ana dili eğitimi büyük önem arz etmektedir. Yurtdışında göçmen olarak yaşayan iki dilli Türk çocuklarının ana dillerini en iyi şekilde öğrenmeleri bir zorunluluktur. Ülkerlerinden ayrılıp göçen topluluklarda dil yitimi üçüncü kuşakta görülmeye başlanır. Ama bu durum Almanya’da yaşayan Türk göçmenler için mevzu bahis değildir. Zaman içinde belli bir kısımda ana dillerini kaybedeceği korkusu olsa da 3.kuşak buna karşı çıkmış ve korkuyu bertaraf etmiştir (Şen, 2016; Sakın, 2018).

Dördüncü kuşağın ana dilinde zayıflık görülmektedir. Bu nesil tek bir dil kullanmak yerine iki dil arasında sık sık “code switching” (Eldridge, 1996) yapmaktadırlar. Almanlar

“Misch Masch Sprache” (karma karışık dil) derler, toplumca bilinen adı Alman Türkçesidir. “Ara dil” tanımlar da mevcuttur. Bu karma dil ile ilgili Koçak (2012) çalışmasında örneklere yer vermiştir.

“- Seni pausede Schulplatzda bekliyorum! (Seni teneffüste okulun bahçesinde bekliyorum).

- Krank almak için doktora gidiyorum! (Hastalık raporu almak için doktora gidiyorum).

- Heute okula gitmek için kein lust! (Bugün okula gitme isteğim yok)

- Kindergartendan çocuğumu abholen yapacam! (Anaokulundan çocuğumu alacağım).

- Bana gine Krankenkassadan bi mektup geldi! (Bana yine hastalık sigortasından bir mektup geldi)” (Koçak, 2012).

Bir toplum kültür şoku yaşıyorsa yahut benzer sorunları varsa o toplumdaki gelişme durma aşamasına gelir. Almanya’daki Türk göçmenlerde örnekleri görülmektedir. Fransa bu konuda İngilizceye karşı önlemler almış kültürel kimliği korumak istemiştir (Eryörük, 2018).

Tablo 2.10. Almanca ve Türkçenin kullanım sıklığına göre dağılımı

	Sıklık	Sayı	%
Almanca	Hemen Hemen Hiç	1	2
	Az	7	14
	Bir Dereceye Kadar	9	18
	Oldukça Fazla	15	30
	Hemen Hemen Tüm Gün	18	36
Türkçe	Toplam	50	100
	Az	3	6
	Bir Dereceye Kadar	9	18.8
	Oldukça Fazla	15	31.2
	Hemen Hemen Tüm Gün	21	43.8
	Toplam	50	100

(Kömürcü, 2011)

Kömürcü (2011), çalışmasında Almanya’daki Türk göçmenlerin iki dili kullanma sıklığı ile ilgili yapılan araştırmada rakamların birbirine yakın olduğunu belirtmiştir. İki dili de oldukça fazla konuşan oranı aynıdır. Türkçeyi hemen hemen tüm gün kullanma oranı daha yüksektir.

2.7. Kültür

2.7.1. Göçmenlerde Kültür

Göçmen yaşadığı yerden başka bir yere kendi iradesiyle giden uzun süreli veya kalıcı olarak o bölgeye yerleşen insanlar olarak tanımlanabilir. Göç eden kişilere sadece göçmen demek yeterli olmayacaktır. Amaçlarının ne olduğu, hangi ülkelerden geçtiği, kalacağı süre gibi sorulara yanıtlarla göçmenin türü değişmektedir. Gönüllü veya zorunlu olmasına bağlı olarak ekonomik, nitelikli, mülteci ve sığınmacı gibi isimler verilmektedir. Kimi göçmen toplumda ötekileştirilip yabancılaştırılırken, kimi göçmen de arzu edilen, istenilen bir statü taşımaktadır (Kılıç, 2021; Yücedağ, 2019).

Almanya'daki Türk göçmenler, Türk mahalleri oluşturmuş, bir nevi küçük bir Türkiye yaratmışlardır. Mahallerinde Türkiye'de bulunan birçok öge yer almaktadır. Kendileri anavatana dönmeler de kendilerine bir anavatan yaratmışlardır. Gerek mimari gerek karakteristik özellikler bakımından Türkiye'ye benzerlik göstermektedir. "Kreuzberg örneğine bakacak olursak burası küçük bir İstanbul'a benzettiklerini, kendilerine buraya ait hissettiklerini dile getirmişlerdir." Gönül (2020) çalışmasında değindiği noktalardan biri de kültürel öğeler bağlamında Türklerin ev sahibi Alman toplumundan ayrıldığına açık bir göstergesi olmasıdır. Almanlardan ayrıldığı nokta din ve kültürel değerler konusunda derinleşmektedir. Almanya'daki çoğu Türk göçmen Alman toplumunca kabul edilemeyen toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili İslami ve Türk geleneklerini izlemeye devam ettiği söylenebilir.

Altınkoz (2017), çalışmasında Bremen'de 114 katılımcıya anket uygulamıştır. Katılımcılara, Almanya'daki yaşamlarında, gelenek, örf ve ananelerini yaşama noktasında devlet ve toplumun baskı ya da engellemeye maruz kalıp kalmadıkları soruları sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 63,1'i engellemeye maruz kalmadıklarını belirtirken, yüzde 21,1 oranı, toplum tarafından bir engellemeye yahut baskıya maruz kaldıklarını belirtmiştir. Gelenek, örf ve ananelerin Almanya'nın bir parçası olarak görülüp görülmediği sorusuna ise %21'i görüldüğünü söylerken %57'si görülmediğini dile getirmiştir (Altınkoz, 2017).

2.7.2. Kültürü Koruma

Ana dili unutmak millet olmayı, o duyguyu da unutmak demektir. Milleti ayakta tutan unsur dildir. Kültür ve dil birbirine sıkı sıkıya bağlarla tutunmaktadır, birbirinin aynası

konumundadır. Kültürü korumak dili korumakla başlamaktadır. Kültürel kimliği korumak bir topluluğun eserleri, düşünceleri ve değerlerini korumak ve devam ettirmek anlamına gelmektedir. Kendi kültüründen bihaber olan bireyin diğer kültürlerden etkilenmesi kaçınılmazdır (Koçak, 2012; Rengi ve Polat, 2019).

Çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı Almanya’da Türk göçmenlerin kültürlerini muhafaza etmeleri oldukça önemlidir. Çok kültürlü bir yapıda yetişen çocukların gelişimlerinde oldukça titiz, dikkatli ve planlı yaklaşmak gerekmektedir. Gerek politik gerek aile içinde yanlış atılan adımlar gençleri kaybetmek dolayısıyla geleceği ve kültürü kaybetmek anlamına gelmektedir. M. akır (2002) alışmasında kendi kültürünü gerektiği kadar tanımayan bir çocuğun k lt rlenmeye uğrayacağını bunun sonucunda üç farklı yolu seçeceğini söylemektedir. Bu yollardan ilki kişinin kendini bir yozlaşma içinde bulmasıdır; ikincisi, kişinin i dünyasına dönüp karşı kültürü tamamen yok sayabilmesidir. Üçüncüsü ise karşıdaki kültürü ait her şeyi toptan kabul edebilmesidir. En son aşama ise asimilasyondur. Kendi kültüründen çıkıp başka kültürü fark eder, o kültüre ait kavramları ve olguları takip eder, kendi kültürünü küçümsemeye başlar, diğer kültürden benimseyip içselleştirdiklerini günlük hayatında uygular daha sonraki aşamada kendi kültürünü reddeder (akır, 2002).

2.8. Göçmen Edebiyatı

2.8.1. Göçmen Edebiyatında Görülen Kültürel ve Sosyolojik Sorunlar

G  asırlardır tarih ve sosyolojinin gerçeği gibi gözükse de edebiyatta da en sık karşılaşılan konulardan biridir. G e, bireylerin davranış biçimi hatta insanlık kültür tarihinin bir parçası olarak bakmak gerekir. G  kavramı tarihteki birçok esere kaynaklık etmiş karşımıza mitoloji ve destanlarda sık sık çıkmaktadır. Homeros’un “Odysseia”sında İthake’ye dönüşü, Uygurların “G  Destanı”, Orta ağ edebiyatında şövalyelerin yolculukları, Haçlı seferleri, savaşlar işgaller, uzaklara duyulan keşfetme arzuları edebiyat yazınında karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan edebiyat g  n en tesirli neticesi olarak bilinmektedir. Ortaya çıkan bu yazın türüne de ‘Göçmen Edebiyatı’ ismi verilmiştir (Yücedağ, 2019; Arabacıoğlu, 2018).

Göçmen edebiyatı değişik nedenlerden dolayı g  etmiş insanların oluşturduğu bir türdür. Bireylerin kendi ülkesi dışında kaleme aldığı eserlerden oluşur. Yazarlar genelde g  ederken yaşadıkları zorluklarını, maruz bırakıldıkları hareketleri ve sonuçlarını yazarlar. Konu olarak memleketten ayrılmaları, yolda başlarından geçenleri, gidilen  lkedeki ilk izlenimleri,

dilsel sorunları, bürokratik engelleri, gittikleri ülkede yaşadıkları ırkçı tutumları, kimlik arayışları, getto yaşantısı, çalışma izni, asimile edilme korkuları gibi konularda duydukları endişeleri veya direkt yaşadıklarını kaleme alırlar (Suvağcı, 2019; Uyanık, 2003). 1960’larda anlaşmalarla Almanya’ya giden Türk işçiler kendilerinin, ailelerinin, çocuklarının yaşadıkları zorluklar yazının ortaya çıkmasına konu olmuştur. Korkularını, zorluklarını, sevinçlerini, mutluluklarını, şaşkınlıklarını kaleme almışlardır. Yazarlardan kimi Almanya’ya göç etmeden de eserler kaleme alıyordu. Kimi ise orada yazmaya başladı. Ana dilleriyle yahut öğrendikleri dille yazdılar ama ne yaşadılarsa ne gördülerse onu yazdılar (Asutay ve Çarıkçı, 2015).

Almanya’daki Türklerin yazdıklarını birçok isimle gruplaştırmışlardır. Zengin (2010) çalışmasında Jena Üniversitesinin Yabancı Dil Olarak Almanca (Deutsch als Fremd- und Zweitsprache) Bölümünün tanımlarını taradıktan sonra buldukları kavramları şu şekilde vermiştir. 1.Konuk (Misafir) İşçi Edebiyatı (Gastarbeiterliteratur), 2.Azınlık Edebiyatı (Minderheitsliteratur), 3.Gurbetçi Edebiyatı (Ausländer Literatur), 4.Yabancı Edebiyatı (Literatur der Fremde), 5.Göçmen Edebiyatı (Migrantenliteratur), 6.Kültürlerarası Edebiyat (Interkulturelle Literatur), 7.Kültür- aşırı Edebiyat (Transkulturelle Literatur) (Zengin, 2010).

Eryılmaz (2019) çalışmasında Nilüfer Kuruyazıcı’nın göçmen yazınının kültürel gelişim yaklaşımlarını 3 başlık altında toplamıştır: İlki kültürel farklılığı kabul etme aşamasıdır. Türk göçmenlerin kendilerini saydırmak istedikleri, farklı sosyal grupların içine girip, toplumu gözlemledikleri ve kendi değerlerini belirlemeye çalıştıkları bir aşamadır. İkincisi ise kültürel farklılığa uyum aşamasıdır. Türk göçmenlerin ikinci nesli artık Almancayı da öğrenmiştir ve iki dilli ve kültürlü, düşünce dünyası ilk nesilden farklı ve sürekli muhakeme yapma eğilimindedir. Almanlarla kaynaşabilmek için adapte oldukları bu süreçte kültürlerarasılık, empati gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Ana dili olan Türkçeyle düşünüp göçmen gittiği topluluğun dili olan Almanca ile yazdıkları bir aşamadır. Üçüncü ve son süreç ise farklılığı tamamlama yani uyum sürecinin tamamlanma aşamasıdır. Türkçe düşünüp Almanca yazan bu nesil kültürel uyumu tamamlamaya başlamıştır. Kendilerini dil açısından topluma kanıtlamış, kültürlerin birbirleriyle kaynaşması ile özgün bir kimlik oluşturmuşlardır. Birinci nesil bu edebiyata öncülük etmiştir, ikinci nesil ise adaptasyon sürecini aşmak ve Türk kimliğini korumak için yazmaktadır. Eryılmaz (2019) üç kuşağında edebiyatında kullandıkları konuları ve motifleri şu şekilde vermiştir.

Tablo 2.11. Göçmen Edebiyatı Kuşaklarının Konu, Motif ve Edebiyatçıları

Kuşak	Konu	Motif	Edebiyatçıları
1. Kuşak	Sıla özlemi, uyum sorunu, ekonomik sorunlar, yalnızlık, yabancılık, ayrımcılık, iş koşulları, eve dönüş, kültür şoku, Almanya'daki Türkler, vatan hasreti.	Soğuk Almanya, kökünden kopmuş ağaçlar, üzüntü, elem, istasyon, kuş, ağaçlar, postane, tren, yapraklar	Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya, Aras Ören, Fakir Baykurt, Nevzat Üstün, Habib Bektaş, Güney Dal, Şinasi Dikmen
2. Kuşak	Yurtsuzluk, arada kalmışlık, aidiyet, yabancılaşma, kimlik sorunu, kimlik arayışı, uyum/bütünleşme, asimilasyon, kültürlerarası çatışma, dil sorunu	Duvar, köprü, korku, acı çeken ruhlar, sınır, çift dil, kapı, halat- dans, kanat, sevgisizlik, umutsuzluktur	Feridun Zaimoğlu, Zafer Şenocak, Osman Engin, Zehra Çırak, Saliha Scheinhardt, Aysel Özakin, Alev Tekinay, Renan Demirkan, Nevfel Cumart
3. Kuşak	Özgüven, yaşama sevinci, öz eleştiri, disko dili, Hollywood sahnesi, Almanlarla birlikte yaşam, öz gerçekliği, kendini tam olarak Alman olarak kabul etmek	Aşk /sevgi, gençlik, cinayet, sinema, erotizm	Selim Özdoğan, Emine Sevgi Özdamar, Şener Saltürk, Orkun Ertener, Kadir Kurt, Kerim Pamuk, Maja Şentürk, İsmet Elçi

2.8.2. Göçmen Edebiyatında Romanlar

Birinci nesil yazarlar 1960'ların sonuna doğru eser vermeye başlamıştır. Öncüler arasında Yüksel Pazarkaya, Nevzat Üstün, Bekir Yıldız gibi isimle yer almaktadır. Göç ile ilgili ilk örnek sayılabilecek eser Nevzat Üstün (1924-1979) tarafından yazılan 1965 yılında kaleme alınan ve 1969 yılında Almancaya çevrilen “Almanya Almanya” öyküsü sayılabilir. (Asutay ve Çarıkçı, 2015; Yücedağ, 2019).

İlk zamanlar “Konuk İşçi Edebiyatı” adıyla anılan yazarlar 1990'lı yıllarda “Göçmen Edebiyatı” kavramını daha uygun görmüşlerdir. Bu adın konulduğu dönem adeta bir geçiş evresidir. Birinci nesil yazarları ve ikinci nesil yazarları içinde barındırmaktadır. Kültürler arası yahut kültür-aşırı kavramları ile Alman ve Türk yazarlar arasında köprü görevi görmektedir (Zengin, 2010).

Birinci kuşak eserlerine göz attığımızda Bekir Yıldız Almanya'ya karşı negatif bir görüntü çizerken, Aras Ören ve Yüksel Pazarkaya iki toplumun Alman ve Türklerin beraberce

uyumlu şekilde yaşadıklarını anlatan bir yapıdadır. Aras Ören, Türk ve Almanların bir “Niyazi’nin Naunyn Sokağı’nda İşi Ne?” eserinde Alman- Türk ayırmaksızın herkesin aynı kaderi paylaştığından söz eder. Güney Dal, eserinde misafir işçi edebiyatına örnek teşkil edecek şekilde eserinde estetik kaygıdan ziyade sorunları anlatır. Örneğin “İş Sürgünleri” eserinde grev yapan Türk işçilerden bahseder. 1981 yılında iki dilli olarak “Belagerung des Lebens” (Yaşamı Kuşatmak) eserini yayımlanan Habib Bektaş, işçi problemleri, göçmenlik gibi kavramlar konu olarak işlemiştir (Yücedağ, 2019).

İkinci kuşağa baktığımız zaman burada eser veren kişilerin birçoğu ya küçük yaşta Almanya’ya göç etmiş yahut orada doğmuştur. Bu kuşak yazarlar için dil konusunda daha yetkin oldukları söylenebilir. Eserlerini de Almanca olarak vermektedirler. Birinci kuşağa göre yelpazeleri daha geniştir. Nitekim eserleri Almanca yazsalar da onlar hâlâ yabancı konumundadır. Ve bu olguyu çok daha iyi hissetmektedirler. İçinde doğup büyüdüğü toplum onlara yabancı demek, tatil için gittiği anavatandaki insanlar da onlara aynı şekilde yabancı demektir. Bu nesildeki yazarlar yabancılık ve kimlik sorunları ile Almanların dikkatini çekmiştir.

Tablo 2.12. Birinci Kuşak Göçmen Edebiyatı Roman Yazarları

Yazar	Eser
Birinci Kuşak Göçmen Edebiyatı Roman Yazarları	Bekir Yıldız
	Halkalı Köle, İskele Yay., İstanbul 1980.
	Türkler Almanya’da, Everest Yay., İstanbul 2012.
	Ve Zalim Ve İnancı Ve Kerbelâ, Everest Yay., İstanbul 2012.
	Darbe, Everest Yay., İstanbul 2012.
	Fethi Savaşçı
	Almanlar Bizi Sevmeyi, Kerem Yay., 1986.
	Fakir Baykurt
	Yüksek Fırımlar, Literatür Yay., İstanbul 2013.
	Koca Ren, Literatür Yay., (2.baskı), İstanbul 2014
Aras Ören	Yarım Ekmek, Literatür Yay., (4.baskı), İstanbul 2015
	Berlin Üçlemesi, Remzi Kitabevi, 1980.
	Gündoğduların Yükselişi, Kaynak Yay., 1985.
	Kaybolan Şefkat, Afa Yay., 1987.
	Nar Çiçeği, Afa Yay., 1988.
Güney Dal	Yanılsamalar ve Sonrası, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 2004.
	Hayaller ve Rastlantılar, İthaki Yay., 2009.
	Muhteşem Gündoğdu, Everest Yay., İstanbul 2011.
Güney Dal	Kılları Yolunmuş Maymun, İnter Yay., 1988.
	Küçük g Adında Biri, Dünya ,Aktüel, 2003.

Yüksel Pazarkaya	Fabrikada Bir Saraylı, Eksik Parça Yay., 2016.
Alev Tekinay	Ben Aranıyor, Cem Yay., 2013
Aysel Özakin	Ağlayan Nar, Akçağ Yay., 2005
	Gurbet Yavrum, Can Yay. İstanbul 2004.
	Genç Kız ve Ölüm, Yordam Kitap, 2007.
	Alnında Mavi Kuşlar, Yordam Kitap, 2007.
Gönül Özgül	Yetmiş Altıncı Kış, İnkılap Yay., 1998.
	Dereici Sokağı, Altın Kitaplar, Ankara 1995.
	Göz Yağmurları, Altın Kitaplar, Ankara 2006.
Nevzat Üstün	Boğaların Ölümü, Var Yay., 1975
Sadık Fehmioğlu,	Rüzgar Selamı Almanya’da, 1966.
	Yemen Nire Almanya Nire, 1969.
Fahri Özcan	Mecbur Ettiler, İstanbul Ajans, İstanbul 1996
Mehmet Çakan	Sessiz İsyan, Çağdaş Yay., 1977
Adalet Ağaoğlu	Fikrimin İnce Güllü, Everest Yay., (3.Baskı), 2015 (İlk Baskı 1976).
Firuzan Selçuk	Berlin’in Nar Çiçeği, YKY (2. Baskı), 2001, (İlk Baskı 1988).
Dursun Akçam	Kanlıdere’nin Kurtları, Arkadaş Yay.,1999, (ilk baskı 1975).
	Dağların Sultanı, Arkadaş Yay., 1999, (İlk baskı 1980- Almanya Basımı 1991).
	Ucu Ucuna Yaşam, Arkadaş Yay.
Ali Arslan	Serçe 1, Berfin Yay., 2001.
	Ama Sevgi Kalmalı, Berfin Yay., 2003.
	Serçe 2, Berfin Yay., 2003.
Yusuf Ziya	Güllüceli Kazım, Hür Yay., 1965.
Bahadınlı	Güllüceliyi Sel Aldı, Hür Yay., 1972.
	Gemileri Yakmak, Yeni Dünya Yay., 1977.
	Açılın Kapılar, Hitit Yay., 1989.
	Lidya Gözleri Yaprak Yeşili, Morbenek Yay., 1996.

(Ceylan, 2019)

İkinci ve üçüncü kuşak göçmen edebiyatı roman yazarları Tablo 2.13’te gösterilmiştir.

Tablo 2.13. İkinci ve Üçüncü Kuşak Göçmen Edebiyatı Roman Yazarları

Yazar	Eser
Zafer Şenocak	Tehlikeli Akrabalık, Alef Yay., İstanbul, 2006.
	Alman Terbiyesi, Alef Yay., İstanbul 2007.
	Yolculuk Nereye, Alef Yay., İstanbul 2007.
	Köşk, Alef Yay., İstanbul 2008.
	Dünya’nın İki Ucu, Alef Yay., İstanbul 2011.
Renan Demirkan	Üç Şekerli Demli Çay, Real Yay., Ankara 1993.
Yade Kara	Selam Berlin, İnkılap Yay., İstanbul 2004.
Kemal Kurt	Ja Sagt Molly, 1998.
Şinasi Dikmen	Wir werden das Knoblauchkind schon schaukeln” (Türkçe’ye “Sarımsak çocuğunu salıncakta sallayacağız!” olarak çevrilebilir)75, 1982.

İkinci ve Üçüncü Kuşak Göçmen
Edebiyatı Roman Yazarları

Emine Özdamar	Sevgi	Hayat Bir Kervansaray Birinden Girdim Birinden Ayna-daki Avlu, Yapı Kredi Yay., 2002. Çıktım, Varlık Yay., 2007. Tuhaf Yıldızlar Dünya'ya Bakıyorlar Gözlerini Kırpmadan, İletişim Yay., 2012.
Habib Bektaş		Hamriyanım, Remzi Kitabevi, 1989. Cennetin Arka Bahçesi, Delidolu Yay., 2014. Gölge Kokusu, Delidolu Yay., 2014.
Akif Pirinççi		Felidae, Güncel Yay., 1999. Tanrılar, Aylak Kitap, 2014.
Esmahan Aykol		Kitapçı Dükkanı, Everest Yay., 2001. Kelepir Ev, Everest Yay., 2003. Savru lanlar, Turkuvaz Kitap, 2006.
Altan Apaydın		Evimdeki Düşmanım, PC 1999.76
Saliha Scheinhardt		Pusuda Kin, Belge Yay., 2006.
Serdar Somuncu		Getrennte Rechnungen, 2004. Zwischen den Gleisen, Wortart, 2012.
Feridun Zaimoğlu		Leyla, İmge Kitabevi, 2009.
Yücel Feyzioğlu		Anarbay, Pencere Yay., 2000
Özgen Ergin		Fırdöndü, Dünya Aktüel Yay., 2005
Selim Özdoğan		Demircinin Kızı, İstiklal Kitabevi, 2007
Kemal Yalçın		Emanet Çeyiz/ Mübadele İnsanları, Bir Zamanlar Yay.(9.Baskı), 2008. Seninle Güler Yüreğim, Bir Zamanlar Yay.(4.Baskı), 2008. Sarı Gelin/ Sari Gyalin, Bir Zamanlar Yay., 2014.
Erol Yıldırım		Höllük, Aralık Yay., 1990. Elveda Kavga Merhaba Sevda, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1998. Karanlık Yüzü, Pencere Yay., 2003
Tekin Sönmez		Söylence Berlin, Nis Media, 2008. Ankara Düşerken Erzurum ve Bardezbaldoruk Ailesi, Nis Media, 2012.
Hilal Sezgin		Mihriban Pfeift Auf Got, DuMont Verlag, 2010
Reşat Karakuyu		Kahraman Sokağı Sakinleri 1-2 , Reşkar, Yay., 2000
Vehbi Bardakçı		Dünyanın En Güzel Kitabı, Arıtan Yay., 2008. Özgürlük , Omega Yay., 2009. İnsan Sevdikçe Güzelleşir, Ozan Yay., 2013. Kelebek Vadisi, Ozan Yay., 2014
Doğan Akhanlı		Denizi Beklerken, Belge Yay., 1998. Gelincik Tarlası, Belge Yay., 1999. Kıyamet Günü Yargıçları, Belge Yay., 1999. Madonna'nın Son Hayali, Kanat Kitap, 2005
Sacettin Mert		Köyüm ,Yurdum ve Almanya, Cinius Yay., İstanbul 2010

(Ceylan, 2019)

2.8.3. Mehmet Niyazi Özdemir'in “İki Dünya Arasında” Romanı

Mehmet Niyazi Özdemir'in “İki Dünya Arasında” romanı, ilk baskısında “Hildegard”, sonraki baskılarında ise “Kıskançlık” adı verilen bir hikâyenin genişletilmiş halidir. Romanın başlığı, 1970 yılındaki ilk baskıda “Çağımızın Âşıkları” olarak değiştirilmiş ve yayımlanmıştır. 1977 yılındaki baskıda ise “İki Dünya Arasında” olarak yayımlanmıştır. Romanda anlatılanlar yazarın gerçek hayatta yaşadıklarından yola çıkarak kurgulanmıştır ve romana dönüştürülmüştür. Yazar da ana kahramanın aslında kendisi olduğunu söylemiştir.

Kitabın bugün son baskısı Ötüken Neşriyat tarafından Kasım 2018 tarihinde 16. Baskı olacak şekilde yapılmıştır. Kitap 192 sayfadan oluşmaktadır. 12x19,5 cm boyutlarındadır, kağıt türü 60 gr. Enso Creamy, kapak türü ise karton kapaktır. Kitabın tanıtım yazısı şu şekildedir:

“Gurbet insanın kendisiyle boy ölçüştüğü yerdir. Aşk ise orada bir başkadır. Yalnız olan insanın bütün ümitleri o sihirli ilişkide gizlidir. Ona bir adım daha yaklaşmak heyecanıyla gam dehlizini andıran gecelerde sabahlar iple çekilir; ne yazık ki kaderde talihsizlik varsa, her doğan gün aradaki duvarı biraz daha örür. Bu durum hisli ve içli gurbeti yürek ağırlarıyla dokur; ah ne o ağırlara tahammül edilir, ne de onlardan kopulur...”¹

2.8.4. “İki Dünya Arasında” Romanının Önemi

Yazarın kendi hayatından yola çıkarak kurgulayıp yazdığı bu eser okuyucuda olayların gerçekliği ve etkileyiciliği açısından önem arz etmektedir. Türkiye'den Almanya'ya eğitim amaçlı göç eden bir gencin farklı bir toplum karşısındaki düşünce, tavır ve tutumları romanda görülmektedir. Millî ve dinî değerlere sahip olan bu gencin topluma uyum sağlaması konusunda yaşadıkları esere yansımaktadır. Esere baktığımızda eğitim amacıyla Almanya'ya gelen gençlerin arkadaşlık kurmaları farklı bir kültüre alışma aşamalarında öncelikle koruma görevi görmektedir.

Göç edilen toplumda hâkim olan yaşam tarzı ve düşünce sistemiyle uyuşamayan kahramanın sorgulamalarına romanda yer verilmiştir. Aşka ve hayata bakışını, korkularını Margaret ile konuşmalarında görülmektedir. Millî ve manevî değerlere sahip olan kahramanın

¹ <https://www.otuken.com.tr/iki-dunya-arasinda>

ikili ilişkilere bakış açısı, kadın erkek ilişkileri gibi konular yazarın manevî değerlere sahip hayat görüşünü yansıtmaktadır.

Kitapta sıkça din, milliyet ve kültür farkları kavramları rastlanılmaktadır. Göçmen gencin topluma bakış açısını, sosyal ilişkilerinde sürekli kendine sorduğu sorulara yansıtmaktadır. Yazarın ana karaktere yansıtmış olduğu kendi etnik değerleri, göç ettiği ev sahibi toplumun değer algısıyla farklılıklar göstermektedir. Özetle, ana karakter olan Ayhan'ın yetiştiği toplumun kültürü ve değerleri göç ettiği toplumun kültür ve değeriyle uyuşmamaktadır.

Eserde, ev sahibi toplum olan Almanlar, Türklere karşı olan ön yargıları davranışlarda bulundukları görülmektedir. Margaret'in cenazesinde, Margaret'in annesinin kahramanımızı şefkatle kucaklaması ve milliyetçilikle alakalı kanılarının değiştiğini, bunun da Margaret'in sayesinde olduğunu söylemesi ön yargının varlığını göstermektedir.

Hildegard'ın ailesinin yemekte Ayhan'a söyledikleri ve kızları ile ilişkilerini bitirmeleri talebi iki kesimin din, milliyet ve kültür farklarına bağlanmaktadır. Yemekte kötü davranan ama düğün esnasında Ayhan'a iyi davranan Hildegard'ın ailesi, akrabalık ilişkisine girmelerine karşı olduklarını ama dostane görüşmelerinde bir problem görmediklerini ifade etmektedir.

2.9. Mehmet Niyazi Özdemir

2.9.1. Hayatı

Mehmet Niyazi Özdemir 1942 yılında Sakarya Akyazı'da dünyaya gelmiştir. Ailesi Çepni Türklerinden olup Trabzon kökenlidir. Ailesi Trabzon'dan Sakarya Akyazı'ya yerleşmiştir. Kendi söylemiyle varlıklı bir aileden gelmektedir. Çocukluğu kalabalık bir ailede geçmiştir. Babası Mehmet Bey Adalet Partilidir. 1893-1694 yılları arasında yaşamıştır. Tam bir Anadolu kadını olarak tanımladığı annesi Fatma Hanım 1999 yılında 84 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur. İlkokula erken yaşta başlamıştır ağabeyi ile beraber gitmesi için Ortaokulu Akyazı'da okumuştur. Liseyi okumak için İstanbul'a gitmiştir. Haydarpaşa Lisesi'nde okumuştur. Lise yıllarında spor, sanat, politika gibi birçok alanda ünlü isim okumuştur. Mehmet Niyazi de futbolcu Can Bartu ile beraber sınıf arkadaşı olmuştur. Hatta Fenerbahçe altyapısında top da oynamıştır, okumasını engellediği için futbolu bırakmıştır. Liseye petrol mühendisi olmak için giden Mehmet Niyazi'nin lisede hayata bakışı değişmiştir. O yıllarda Mahir İz ile tanışmış İz'in öğrencisi olmuştur. Onun sayesinde Büyük Doğu dergisi ile tanışmıştır. Bu vesileyle de

Necip Fazıl ile tanışmıştır. Derginin üslubunu canlı ve etkileyici bulmuştur. Hayatını etkileyen diğer isimse Nihal Atsız'ın eşi Bedriye Atsız'dır. Bedriye Hanım ona tarih sevgisini aşılayabilmiştir. Tarih sevdası burada filizlenmeye başlamıştır.

Hayatımın en büyük hatası dediği İstanbul Üniversitesinde hukuk bölümüne başlamıştır. Üniversite yılları oldukça hareketli ve idealist geçmiştir. Kitaplar okumuş etkinliklere katılmıştır. Milli Türk Talebe Birliği'ne yoğun uğraşlar vermiştir. Bu dönemde düşünce insanları ile tanışmış onlar sayesinde şiir, edebiyat, fikir ve siyasi konularında zihin yapısında değişimler olmuştur. Üniversitenin ilk senesinde Marmara Kiraathanesi ile tanışır. Burası Mehmet Niyazi'nin düşünceleri ve olgunlaşması açısından önem arz etmektedir. Kiraathaneye o zamanın sanatçıları, fikir adamları ve akademisyenleri sürekli gelmektedir. Daha sonra *Dahiler ve Deliler* isimli eserinde yaşadıklarını anlatacaktır. Derneklerde ve cemiyetlerde oldukça aktif olan Özdemir, mitingler ve eylemlerden dolayı güvenlik güçlerince yakalanmış ve mahkemeye bile çıkartılmıştır. Büyük dernek seçimlerinde Rasim Cinisli'yle beraber Millî Türk Talebe Birliği seçimlerini kanamışlardır. Rasim Cinisli'den sonra Mehmet Niyazi, Kütahya Kongresi'nde başkan seçilmiştir. Başkanlığı daha sonra normal seçimlerle 1967 başlarında İsmail Kahraman'a devrederek talebe cemiyetlerinden çekilmiştir.

Mehmet Niyazi ara verdiği üniversiteye devam eder, 1967 yılında okulunu bitirir. Üniversitenin verdiği bir imkândan faydalanarak felsefe alanında sertifika almıştır. Hatta bu sertifika askerliği öğretmen olarak yapmasını sağlamıştır. 1963 senesinde eğitimine ara vererek Kars'ta yedek subay öğretmen olarak 1963-1965 yıllarında askerlik yapmıştır. Üniversite eğitimi bittikten sonra dönemin siyasi olaylarının etkisiyle daha rahat çalışmalarına devam edebilmek için Almanya'ya gitme planları yapmıştır.

Özdemir, 1968 senesinde Brilon Goethe Enstitüsü'nde bir sene dil kursuna gider. 1969'da Bonn Morburg Üniversitesinde devlet bursu almadan, kendi olanaklarıyla doktora başlar. "Türk Hukuk Tarihinde Meslek, Yerleşme ve İktisadi Faaliyet Hürriyeti" başlıklı teziyle 1974 yılında doktor unvanı alır, 1974-1987 yılları arası aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışır. Çalışmalarını Almanya'da, 1989 yılına kadar sürdürür.

"Devlet felsefesi nedir? Adını duyuyoruz da nasıl bir şeydir? Bunları öğrenmeye gittim. Aslında akademik bir kariyer için değildi gidişim. Felsefi bir derinlik kazanayım, bir nosyonum olsun, amacım buydu. Bu kavrayışla, 'tarihimiz bize ne diyor, nasıl okumalı ve nasıl yorumlamalıyız?' gibi sorulara da cevap bulmayı amaçlıyordum"

25 yıla yakın süre kaldığı Almanya’da birçok kitabının yazımını bitirmiştir, öteki eserlerinin de notlarını almıştır. *Varolmak Kavgası*, *İki Dünya Arasında*, *Hikâyeler* orada yazılmış, devlet felsefesi ile ilgili notlar orada derlenmiştir.

Özdemir, 1980’li yılların sonunda anavatana döner. O günün yaygın uygulamalarından biri de gurbetçiler toplanıp beraberce oluşturduğu yapılarla ticarete atılırlar. Özdemir ve bir grup arkadaşı da Yonca Süt Fabrikası’nı kurarlar. Bir yıl sonra o zamanki hükümetin çıkarttığı kur farkı uygulaması ve faizlerin artmasıyla fabrika üretimi durdurmak zorunda kalmıştır.

Mehmet Niyazi ve arkadaşları genç yaştan itibaren bir yayınevi kurma ihtiyacı hissederler. Peyami Safa ölmüştür eserleri basacak kimse yoktur. Felçli bir eşi vardır maddi anlamda kötü durumdadır. Necip Fazıl Kısakürek de hapisten yeni çıkmış ve onun da eserlerini basacak yayınevi yoktur aynı zamanda paraya ihtiyaçları vardır. 1964 yılı sonbahar aylarında bu nedenlerle yola çıkan Mehmet Niyazi, Nevzat Kösoğlu, Özer Revanoğlu, Ahmet Nuri Yüksel, Fehim Üçışık, Rasim Cinisli Ötüken Yayınlarını kurarlar. İlk basılan eser de Necip Fazıl’ın Reis Bey adlı eseri basmışlardır. Özdemir’in yazı hayatı, Ötüken Yayınları’ndan çıkan kitaplara kapak ve önsöz yazmakla başlar. Yayınevi 1978’de anonim şirket haline gelir. Amaç kâr etmekten çok hizmet etmektir. İlk hedef, dinî ve millî ruhla yazılmış kitaplar basmaktır.

Ötüken Yayınları kurulduğu andan günümüze kadar getirdiği kültür yayıncılığıyla Türk bilim ve kültür hayatında çeşitli hizmetler ortaya koymuştur. Yayımlanan eserler genç kuşağın milliyetçi duygu ve düşüncelerle yetişmesinde pay sahibi olmuştur, yeni yazarlara olanak vermesiyle de Ötüken önemli bir ekol oluşturmuştur.

Özdemir, 11 Mayıs 2018’de tedavi gördüğü Acıbadem Koşuyolu Hastanesi’nde hayata gözlerini yummuştur. Merhum bir gün sonra 12 Mayıs 2018’de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii’ne öğle namazına müteakip Karacaahmet Mezarlığı’na defnedilmiştir (Bektaş, 2019; Dinç, 2014; Bahçeci, 2010).

2.9.2. Eserleri

Mehmet Niyazi Özdemir hayatı boyunca çok sayıda edebi eser kaleme almış, geride bıraktığı bu eserler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2.14. Mehmet Niyazi Özdemir'in Eserleri

Tür	Eser Adı
Roman	Varolmak Kavgası, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1969. Çağımızın Aşıkları, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1970. 1977 yılında İki Dünya Arasında adıyla yayınlandı. Ötüken Yayınevi, 1992. Yazılamamış Destanlar, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1991. Çanakkale Mahşeri, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1998. Bir kısmı Türkiye Gazetesi'nde yayımlanan bu roman Ötüken Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. (Ekim 1998) Doğunun Ölümsüz Çocuğu, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2009. Ölüm Daha Güzeldi, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1982. Daha Dün Yaşadılar, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2006. Yemen Ah Yemen, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2004. Plevne, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2011. Kaniye, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2013.
Hikaye	Bayram Hediyesi, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1971.
Diğer Eserler	Millîet ve Türk Milliyetçiliği, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1979. İslam Devlet Felsefesi, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1988. Medeniyet Ülkesini Arıyor, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1992. İçeriği genişletilerek Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği adıyla yayınlanmıştır. Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2000. Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1993. Orta Doğu Gazetesi'nde tefrika edilmiştir (1992). Gayr-ı Resmi Tarihimiz (Osmanlı Padişahları), Ziya Nur Aksun'un bu eserinin Hatime bölümünü yazmıştır. Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
Makaleler	Türkiye'nin Meseleleri I "Kültür, Marifet Yayınları İstanbul, 1992. Türkiye'nin Meseleleri II "Devlet, Marifet Yayınları İstanbul, 1992.
Hatıralar	Dâhiler ve Deliler, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2001.

(Bektaş, 2019)

2.9.3. Edebi Kişiliği

Lisede tanıştığı edebiyat öğretmeni Mahir İz'in Mehmet Niyazi Özdemir üstünde çok etkisi olmuştur. Onun sayesinde tanıdığı Büyük Doğu dergisi, Necip Fazıl ve Nihal Atsız Özdemir'in düşünce dünyasının yapı taşlarındandır. Milliyetçiler Derneği ve Kubbealtı'nda yapılan sohbetlere katılmıştır. Burada milliyetçi düşüncesinin temelleri atılmıştır. Nihal Atsız'ın 2.Abdulhamid hakkında yazdığı Gök Sultan yazısını okuduktan sonra tarihe farklı bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Özdemir'in eserlerindeki edebi kişiliği bu cemiyetlerde şekillenmeye başlamıştır. "Kütüphanede yaşayan adam" unvanı alan Özdemir, edebiyat, felsefe, hukuk, tarih gibi birçok bilim alanına hakimdir. Dinç (2014) çalışmasında M.N. Özdemir ile

mülakat yapmıştır. Üslubunun oluşmasındaki etkenlere cevabı şu olmuştur: “Ben Nurettin Topçu’yu, Necip Fazıl Bey’i, Serdengeçti’yi, Nihal Atsız Bey’i severek okuyordum. Onların etkisinde mutlaka kalmışımdır. Üslubumun oluşmasını onlara bağlıyorum. Benim üsluptaki anlayışım Akif’ininki gibidir. Benim hayalle işim yoktur, ne yazmışsam görerek yazmışımdır.” (Dinç, 2014).

Özdemir, inancı kuvvetli bir insandır, bu özelliği eserlerinde de görülmektedir. Roman kahramanları din ile bağları kuvvetli, vatan aşkıyla perçinlenmiş, haramdan uzak duran namahremden sakınan, fedakâr, vatan için her şeyden vazgeçebilecek kişilerdir. Yazar ilk iki romanı olan Varolmak Kavgası ve İki Dünya arasında isimli eserlerinde olayları ve tasvirleri uzun şekilde ele alınmıştır. Özdemir bu eserlerde eksikler olduğunu kabul etmiş daha sonraki eserlerinde kısa ve öz hale getirmektedir. Yazarın tarihi romanları hak, adalet, hukuk gibi kavramlarla iç içedir. Hayatın temelinde bunların olduğu düşüncesine sahiptir. Özdemir eserlerin sade ve samimi olmasından yanadır. Gösterişli cümleleri edebiyat olarak kabul etmemektedir. Eser okuyana sükûnet sağlamalıdır görüşündedir. Yazar, Türkiye’ye dönüş amacını tarihi roman çalışmak, tarih bilinci aşlamak olarak belirtmiştir. Eserlerini kütüphanede yazmaktadır. Anavatana döndüğünde vaktinin çoğunu Beyazıt Kütüphanesi’nde veya İSAM’da geçirmektedir (Bektaş, 2019).

Özdemir, romanlarında kişileri birçok boyutuyla ele almaktadır. Bunlar yaşadığı yer, mesleği, eğitim durumu, bireylerin ruh hali romanın gerçekliğine uygun doğrultuda ilerler. Bunlar millî olması açısından dilimizi zenginleştirmektedir. Yazar kişileri dil ve üslup özellikleriyle ele almaktadır. Yazar ele aldığı konuya göre yöresel ifade kullanmaktan çekinmez. Coğrafya ve olayın geçtiği dönemin özelliklerini karakterlere yansıtmaktadır Türkçenin konuşulduğu coğrafyayı vatan olarak nitelemektedir. Romanlarındaki kişileri oluştururken gerçeklerden beslenir ve klasik roman tekniği ile betimlemektedir. Farklı coğrafyalardan birçok insan vardır. Genelde kişileri gerçekten yaşamış kişilerden seçmektedir. Bu kişiler halka liderlik yapacak niteliklerle donatılmış kişilerdir. Millî bir tarih ve kimlik bilinci yaşatmak amacıyla gerçeklerle örtüşen kişiler seçmektedir. Yazar her ne kadar gerçek kişiler seçse de bu kişilere kendi ideallerini yüklemektedir. İdeolojisine yakın bulduğu millî değerlere sahip çıkan karakterler seçmektedir (Kısa, 2020).

2.9.4. Göçmen Kültürü ve Edebiyatına Katkıları

Mehmet Niyazi Özdemir millî değer ve düşüncelere önem veren ülküsüne sıkı sıkıya bağlı bir şahsiyettir. Gerek romancılığı gerek düşünce insanı olmasıyla ön plana çıkmaktadır. İşine son derece sevdalı, kütüphaneleri kendine ev edinmiştir. Kendine daha rahat bir çalışma ortamı yaratmak için anavatandan kalkıp Almanya'ya gelen Mehmet Niyazi burada değerlerini kaybetmemiş, inançlarına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.

Tarih bilincine sahip olan Özdemir'in düşüncelerinin, görüşlerinin eserlerine yansımaması gibi bir durum düşünülememektedir. Tercih ettiği konulardan da anlaşılacağı üzere Türk tarihindeki yakın olayları işlemesi amacını göstermektedir. Türkler için önem arz eden Plevne Müdafaası, Yemen Mücadeleleri, Balkan ve Çanakkale Savaşları gibi olayların eserlerde konu olarak işlenmesi bilinçli bir duruşu göstermektedir. Tarihte önemli olan şahsiyetleri yeni nesillere örnek göstermektedir. Bunların arasında Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa, Çanakkale'de düşmanı geçit vermeyen Seyyit Onbaşı gibi kahramanlar yer almaktadır. Çok uzağa gitmeden romanları, yakın tarihteki kahramanları seçerek milletin uyanışını hatırlatmak ve yok olmasına karşı uyarmaktadır (Dinç, 2014).

Almanya'ya göç etmiş kuşaklara bakıldığı zaman özellikle ikinci kuşakta kimlik arayışı görülmektedir. Millî bilinç ve kültürel değerleri yeterince aşıl原因amayan aileye sahip olan, kendini her yerde yabancı hisseden, asimile olmaya yatkın gençler bulunmaktadır. Bu gençlere yol gösterecek onlara kültürü benimsetecek kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Mehmet Niyazi Özdemir de bu misyonu kendine yaşam tarzı edinmiş, gençlerin asimile olmasını engellemek onları vatana, millete sevdalı bireyler haline getirmeye çalışmıştır. Etkilendiği kişiler arasında Necip Fazıl, Nihal Atsız, Mehmet Akif gibi fikir adamları yer almaktadır. Bu kişilerin düşünce yapısında vatan ve millet şuuru her şeyden önce gelmektedir.

2.10. İlgili Araştırmalar

Doğan (2003) “Almanya'daki Türk İşçilerini Konu Alan Romanlar (Türkler Almanya'da, Sancı... Sancı..., A'nın Gizli Yaşamı) Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makale çalışmasında, göçün tarihçesi verilmesi, daha sonra Almanya'da yaşamış üç yazar tarafından yazılmış üç romanın (Bekir Yıldız - Türkler Almanya'da, Necati Tosuner - Sancı... Sancı... ve Aras Ören - A'nın Gizli Yaşamı) incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak tarama modelinden faydalanılmıştır. Araştırmacı Almanya'da yaşamış üç yazar tarafından yazılmış üç romanı (Bekir Yıldız - Türkler Almanya'da, Necati Tosuner - Sancı... Sancı... ve Aras Ören - A

'nın Gizli Yaşamı) sosyokültürel açıdan incelenmiştir. Bulguların ışığında eserlerdeki Türk işçilerinin ahlak, dil öğrenmedeki sorunlar, din, gelenek, görenek, kimlik ve modern yaşama uyum sorunlarıyla baş etmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Güntay (2016) “Mevlüt Süleymanlı'nın Göç Romanı Üzerine Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme” adlı makale çalışmasında, Azerbaycan edebiyatının 1960 nesri dönemini edebiyat sosyolojisi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak tarama modelinden faydalanılmıştır. Güntay söz konusu çalışmasında Mevlüt Süleymanlı'nın Göç romanını incelemiştir. Çalışmanın bulguları neticesinde ortaya çıkan sonuç, edebiyat sosyolojisi penceresinden bakıldığında göçün tarihi bir konu üzerinden işlendiğini ve dönemin özelliklerini yansıtan bir eser olduğunu tespit edilmiştir.

Kartal (2020) “Şerif Benekçi'nin Romanlarında Dış Göç Olgusu: Almanya'da Türk Ve Müslüman Olmak” adlı makale çalışmasında, Almanya'da bulunan Türk ve Müslüman göçmenlerin kültürleşme süreçleri, uyum sorunları ve bu sorunlarla mücadele yöntemleri incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak tarama modelinden faydalanılmıştır. Araştırmada, Türk göçmenlerin; kendi kültürlerini korumak ve devam ettirebilmek için Alman toplumuyla bütünleşmeyi reddettikleri ve bunun yerine kendi etnik kültür toplumuna ait kişilerle etkileşim içinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Karin Lornsen (2007) yılında University of British Columbia'da doktora tezi olarak yayınladığı “Transgressive Topographien in der Türkisch-Deutschen Post-Migrantenliteratur” Türk-Almanca Göçmen Edebiyatında Sınır Tanımayan Topografiler isimli çalışmasında öneri olarak yazarların mekansal konfigürasyonlar üzerine çok yönlü bakış açıları benimsediği fikrini öne sürerek, göçmen sonrası edebiyatı kültürel miras ve nesillere göre kategorize etmeye yönelik yaygın uygulamaya alternatif bir okuma önermektedir. İkinci öneri olarak da tezinde edebi alanları alternatif bir disiplin merceğinden okuyarak, metinleri uzamsal sunumların çok katmanlı karmaşıklıkları olarak okur ve karşılaştırmalı, metin merkezli bir edebi analiz yöntemini savunur.

Utri (2010) “German-Turkish Friendship: about the Necessity of Including Migrant Literature into the Intercultural Learning” (Alman-Türk Dostluğu: Göçmen Edebiyatının Kültürlerarası Öğrenmeye Dahil Edilmesinin Gerekliliği Üzerine) isimli çalışmasında çok kültürlülüğün artık kimsenin inkar edemeyeceği bir gerçek olduğunu ve bu nedenle okullarda, özellikle edebiyat öğretiminde göçmenler ve yabancı kültürlerle ilgili bazı konuların yer alması gerekliliğini vurgulamıştır. Makalede göçmenler, özellikle de Türkler hakkındaki literatür ve bunun kültürlerarası anlayışa olası verimli etkileri tartışılmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Yöntem bölümünde; araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada Mehmet Niyazi'nin “İki Dünya Arasında” romanının tahlili yapılarak kültürleşme stratejisi ve Türk kültür öğeleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Bu çalışma nitel araştırma modellerinden betimsel tarama modeli ile yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli olayların, varlıkların, grupların, mevcut durum ve özelliklerini kendi koşulları içerisinde betimlemeyi ve incelemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Kaptan, 1998).

3.2. Araştırma Nesneleri

Mehmet Niyazi'nin “Ötüken Neşriyat” tarafından 2018 yılında 16. baskısı yapılan 192 sayfadan oluşan “İki Dünya Arasında” romanı kültürleşme ve göçmenlik bağlamında incelenmiştir. Bu roman Almanya'ya göçen Türklerin yaşadıklarını derinlemesine yansıtması ve kültürel, sosyal ilişkiler açısından önemli bilgiler vermesi nedeniyle seçilmiştir. Romanın yansıttığı dönem Almanya'ya göçün ilk dönemleri olsa da, kültürleşme sürecinin belirgin olarak ortaya çıkması nedeniyle ele alınmış ve işlenmiştir. Bu roman, yazarın ikinci romanıdır. İlk baskısı “Hildegard”, sonraki baskılarında ise “Kıskançlık” olan hikâyenin genişletilmiş hali olarak ilk baskıda 1970 yılında “Çağımızın Âşıkları” olarak daha 1977 yılında “İki Dünya Arasında” olarak yayımlanmıştır. Romanda anlatılanlar yazarın gerçek hayatta yaşadıklarından yola çıkarak kurgulanmıştır ve romana dönüştürülmüştür.

3.3. Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda üç tür veri toplama yöntemi kullanıldığı söylenebilir. Bunlar; “görüşme formu, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi” olarak ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak yazılı doküman incelenmesi, söz gelimi “doküman analizi” kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılan durumla ilgili bilgiler sunan yazılı materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, s. 189).

3.4. Verilerin Analizi

Doküman incelemesi yöntemi ile Mehmet Niyazi’nin “İki Dünya Arasında” romanında elde edilen veriler betimsel veri analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma problemine yönelik daha önceden belirlenen bir tema listesi olduğu için betimsel analiz yöntemi seçilmiştir. Veriler kültürleşme stratejileri, roman tahlili ve kültür etrafında incelenmiştir.

Araştırmada toplanan verilerden (görüşme, gözlem ve doküman) doğrudan alıntılar yaparak verileri okuyucuya betimsel bir tarzda sunmak esastır. Ayrıca veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve buna ek olarak belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler de ortaya konabilir (Günbay, 2019). Betimsel analiz dört aşamadan oluşur: Birinci aşama betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, ikinci aşama tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, üçüncü aşama bulguların yorumlanması, dördüncü aşama ise bulguların tanımlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Eserin daha iyi anlaşılması ve farklı boyutlarının gösterilmesi amacıyla roman tahlili yapılmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ romanı Prof. Dr. Nurullah Çetin tarafından yazılan, detaylı bir sınıflandırma sistemi içeren ve ayrıntılı terimler dizgesine sahip olan “Roman Çözümleme Yöntemi” (Çetin, 2019) adlı eserindeki ilkeler doğrultusunda kitap incelenmiştir. Kitabın incelendiği başlıklar şu şekildedir:

- Konu
- Özet
- Ana Fikir
- Olay Örgüsü
- Şahıslar
- Zaman
- Mekân (Açık Mekân – Kapalı Mekân)

- Dil ve Üslup

Eserde yer alan kültürleşme sürecini görmek için kahramanın yansıttığı ve kitapta yer alan Türk kültür öğeleri incelenmiştir. Bu kapsamda Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni’nde yer alan dil öğretiminde hedeflerden birinin de o dile ait sosyokültürel değerlerin aktarılmasıdır. Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ romanında Türk kültür öğelerinin incelenmesi konusunda Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni’nde yer alan sosyokültürel değerler açısından incelenmiştir. Direkci vd. de çalışmalarında kullandığı (2020) Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni’nde yer alan sosyokültürel değerler tasnifi:

- Günlük yaşam (Yiyecek, içecek, yemek zamanları, sofrada adabı, resmî tatiller, çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri, hobiler, okuma alışkanlıkları, yaygın sporlar.)
- Yaşam koşulları (Yaşam standartları, ev koşulları, sosyoekonomik durum)
- Kişiler arası ilişkiler (Sınıfsal yapı ve sınıflar arası ilişkiler, kadın – erkek ilişkileri, aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler, politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler)
- Değerler, inançlar ve davranışlar (Sosyal sınıf, çalışma toplulukları, gelir düzeyi, gelenekler, sanat, müzik vb.)
- Beden dili
- Sosyal gelenekler (Dakiklik, hediyeler, elbiseler, yasaklar, kurallar)
- Âdet olmuş davranışlar (Dinî kurallara dayalı davranışlar, doğum, evlilik gelenekleri, festivaller, törenler, kutlamalar, danslar vb.)” (CEFR, 2001: 102-103)

Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ romanı Berry, J. W. (1997)’in tanımladığı kültürleşme sürecinde görülen dört stratejiye göre inceleme yapılmıştır. Bu stratejiler bütünleşme, erime (asimilasyon), ayırma ve aykırılışmadır (marjinalleşme). Çalışmada romanda yer alan kültürleşme stratejileri bu doğrultuda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, betimsel analiz yöntemi kullanılmış, Yıldırım ve Şimşek’in (2016) belirttiği üzere betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamada betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulmuş daha sonra ikinci aşamada oluşturulan tematik çerçeveye göre veriler işlenmiştir. Üçüncü aşamada bulguların yorumlanması olmuştur. Son aşamada ise bulgular tanımlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya ait bulgulara yer verilmiştir. Araştırma soruları temel alınarak üç ana başlık altında oluşturulmuştur. İlk bölümde Mehmet Niyazi Özdemir'in İki Dünya Arasında romanında eserin tahlili, ikinci kısımda eserde bulunan Türk kültür öğelerinden hangilerinin, ne kadar bulunduğu incelenmiş ve son bölümde eserin içinde bulunan kültürleşme stratejileri incelenmiştir. Eserde bunların nasıl sunulduğu alıntılarla desteklenerek sunulmaya çalışılmıştır.

4.1. Roman Tahlili: Mehmet Niyazi Özdemir - İki Dünya Arasında

Mehmet Niyazi Özdemir'in İki Dünya Arasında romanı ilk olarak, 1992'de Ötüken yayınları tarafından basılmıştır. Son baskısı, 2018 yılında (16. Baskı) yapılan roman, toplam 192 sayfadır.

Romanın ilk sayfasında romanda neyin vurgulanmaya çalışıldığının bilgisi vardır. Buna göre roman farklı kültüre sahip gençlerin bir arada yaşamalarına rağmen hissettikleri yalnızlık ve acıları şu cümlede vurgulanır:

“Dünyamızda Hildegard, Margaret, Ayhan gibi pek çok genç yaşamaktadır. Aşkları onları güzelleştirirken, yalnızlıkları acılarını arttırır. Kimsesiz gecelerinde sırdaş olsunlar diye bu talihsiz üç gencin hikayesini anlattım.”

Romanın başkahramanı Ayhan, Almanya'da üniversitesi okurken tanıştığı Hildegard isimli bir Alman kızı ile arasında geçen olayları tafsil etmektedir. Ayhan ve Hildegard birbirleri ile tanışır ve çok severler, çeşitli safhalardan geçen bu iki genç evlenmek isterler fakat iki farklı kültüre sahip olmaları onları ayırır.

Romanın son sayfasında romanın 1992'de Bayezid'de yazıldığı bilgisi vardır. Eserin bitişi Hildagard'ın evlenmesi ile Ayhan'ın şu sözleri ile son bulur:

“Biz arabaya binerken eşikte dikiliyorlardı. Hildegard, emsalsiz beyaz bir gülü andırıyordu. Araba harekete edince karşılıklı el salladık. Orta bahçeden çıkarken geri döndüm;

el sallıyorlardı. Yüreğimden kopup gelen cümle dudaklarımdan döküldü. -Tanrım seni mutlu etsin.”

4.1.1. Konu

İki Dünya Arasında, Türkiye’den Almanya’ya Üniversite okumak için giden Ayhan’ın, Almanya’da sevdiği Hildegard ile evlilik hayalleri kurdukları fakat iki farklı kültüre sahip olmaları sebebiyle kavuşamadıklarını ve Ayhan’ın Almanya’da yaşadığı uyum sorunlarını anlatır.

4.1.2. Özet

Romadaki ana kahramanın adı Ayhan’dır. Hukuk eğitimi görmek için Almanya’ya gitmiştir. Eğitim amacıyla Türkiye’den gelen insanlarla dost olur, hepsinin ortak paydası “gurbet”tir. Ana kahraman Ayhan zamanının birçoğunu kütüphanede geçiren çalışkan bir insandır. Kantinde denk geldiği Margaret isimli bir kıza ilgi duymaya başlar. Margaret de Ayhan’a karşı sıcak davranır. Ayhan’a gidip gelmeye başlar ev işlerinde yardımcı olur. İnsan ilişkileri hakkında konuşurlar. Margaret’in “Kadın ve erkek insanlığı oluştururlar ve birbirlerini tamamlarlar” yaklaşımı, Ayhan’a dikkat çekici gelir. Bir gün Ayhan’dan dönerken bir trafik kazası geçirir. Komadadır, ağır bir beyin ameliyatı geçirir. Ayhan kazadan dolayı kendini mesul tutmaktadır ve oldukça üzülmemektedir. Arkadaşını kötü durumda gören Selahaddin, Ayhan’ı kafa dağıtması için karnavala eğlenmeye götürür. Orada dikkatini bir coğrafya öğrencisi Hildegard çeker. O gün Ayhan, Hildegard’ı bütün gece izler ve her hareketine bir anlam yükler, her davranışından kendince bir mesaj alır. Ayhan ondan oldukça etkilenmiştir. Başkasının, Hildegard’a yaptığı dans teklifini kabul etmemesi bile Ayhan için önemli bir işaret olarak algılanır.

Ayhan’ın aklı bir yandan Margaret’tedir diğer yandan Hildegard’ın davranışları ve kendi duyguları kafasını karıştırmaktadır. Hildegard geçici duyguların insanı değildir. Ayhan da gurbette ciddi bir ilişki yaşamayı düşünmemektedir. Bu durum, Ayhan’ın iç çekişmeler yaşamayı, kaygılanması ve zor kararlar vermesine neden olacaktır. Aşık olmuştur ve hayatındaki her şeyin önüne geçmiştir. Artık onun için Hildegard vardır. Bu sırada Margaret, hastaneden çıkar. Ayhan’ı ziyaret eder. Bu ziyaretinde Ayhan ona Hildegard’dan bahseder. Margaret bu duruma üzülmemiştir ama Ayhan’a yansıtmamıştır.

Dönem sonunda Ayhan anavatana dönecektir, Hildegard ise tatil için Yugoslavya'ya gitme planı yapar. Bu mesafeli süreçte diğer dönemin başlamasına kadar mektuplaşırlar. Ayhan ilerleyen sürede aralarındaki ilişkinin geleceğinden tedirgin olur. İlişkiyi nasıl bitireceğini düşünür. Margaret de Ayhan'a karşı eskisi gibi değildir. Bir gün Hildegard'ı başka bir erkekle görür ve Ayhan keşmekeş duygulara kapılmaktadır. Yüreğinin köz üzerindeki et parçası gibi kıvrandığını hisseder. Hildegard ile bu durumu konuşur ve aradan çekilebileceğini söyler, gurur Ayhan için çok önemlidir.

Hildegard, Ayhan'ı Noel için eve yemeğe davet eder. Ayhan yanına Tunç'u alarak gider. Selahaddin, Ayhan'ı, çevreye yazar olarak tanıtmıştır. Bununla Ayhan'ın önemli biri olduğu görünümü vermek istemiştir. Bu durumu Tunç, yemekte de devam ettirir. O akşam yemeğe Hildegard'ın yanındaki erkek Kurt da gelmiştir. Ayhan için o akşam kötü geçer. Ayhan Almanya'ya neden geldiğini sorgular sık sık. İçinde kasırgalar kopar olanları kendine yediremez. O sırada kötü haber alır Margaret tekrar hastaneye yatmıştır. Ayhan onu ziyarete hastaneye gider, bu durum Margareti çok sevindirir. Ziyaretlerinden birinde Margaret'in intihar etmeye kalktığını öğrenir. Kaderden konuşurlar söz yine Hildegard'a gelmektedir. Margaret sakince dinler ve ona tavsiyeler verir. Yine bir gün yanına kitaplar alıp ziyarete gittiğinde Margaret'in intihar ettiğini öğrenmiştir. Bu durumdan büyük üzüntü duyar savunmasız bir çocuktan hallice hisseder kendini. Pişmanlık duygusuna kapılmıştır. Ayhan kendi iç dünyasında bu durum ile boğuşmaktadır.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hildegard Ayhan'ı evlerine davet etmektedir . Kız ve aile arasında bir anlaşmazlık vardır. Hildegard'ın ailesi Ayhan'dan kızlarını bırakmasını istemektedirler. Ayhan bu durumu Hildegard için kabullenmeye hazırdır. Bu süreç ikisi için de çok zor geçmektedir. Ayhan Hildegard'ın gidişiyle hayattaki her şeyi kaybettiği duygusuna kapılmıştır.

Hildegard ile mektuplaşılarak bu duruma dayanmaya çalışırlar. Selahaddin, Ayhan'ın durumuna çok üzülmemektedir. Bunun üzerine Ayhan'ın ağzından durumu anlatan bir mektup yazmıştır. “Seni yılda bir kez de olsa görsem, sesini duysam yeter” diye cümle ekler, olaylar belki de orada ateşlenmektedir. Gelen bir mektuba Ayhan oldukça sert yanıt vermiştir. Sonra bir gün posta kutusunda Hildegard ile Kurt'un düğün davetiyesini görmüştür. Ayhan medenî düşüncesinden dolayı düğüne gider, herkes Ayhan'ı çok misafirperver karşılamıştır. Ayhan Hildegard'ı beyazlar içinde görünce “Tanrım seni mutlu etsin” demekten kendini alıkoyamamıştır (Dinç, 2014; Bahçeci, 2010).

4.1.3. Ana Fikir

İki Dünya Arasında romanında ana fikir, göçün birey ve toplumda bıraktığı izler ile kültürün insan ilişkileri üzerine etkisini ortaya koymaktır.

4.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Kahraman bakış açısı vardır. Eserin baş kahramanı Ayhan'ın gözünden öyküleme ve betimleme yolu ile çokça mekân, kişi ve olay anlatımı yapılmıştır. Bu anlatım şekli, bir taraftan olayları daha dar açıdan görülmesine neden olurken diğer taraftan daha özel bilgilere ulaşılmasına olanak sağlamaktadır.

Mehmet Niyazi söz konusu eserinde betimleme kullanmıştır: *“Yarı çıplak, yüzleri boyanmış kızlar, acayip kılıktaki delikanlılar, sarmaş dolaş, yanak yanağa dans ediyorlardı; müzikle hiçbir ilgileri yoktu. Hele başına iki boynuz takmış bir genç, olduğu yerde, kendi kendine hep aynı minval üzere sallanıp duruyordu. Bazen usulca iki kolunu havaya kaldırıyor, saralı gibi titriyordu. Dördümüz de sözleşmişçesine ona bakıyorduk. Bir ara Doçent Bey ile göz göze geldik: “Aldırma” anlamında omuz silkti.” s.33* bir diğeri ise *“Kapıdan girdiğimde bir masada o delikanlı oturuyordu. Hildegard’ı beklediğinin kuşkusunu duyarak arka masalardan birine geçtim. Düz saçlı, sarışın, mavi gözlü, hafifçe etli dudaklı, iyi giyimli bir gençti. Ona bakıyor, bakıyor aramızda mukayeseler yapıyordum. Dünyanın en mutlu insanı oydu. Ben ise tarifsiz kederlerin esiriydim.” s.84*

Yazar eserde öyküleme yöntemini kullandığı şu örneklerde görülmektedir: *“Salona döndüğümde Hildegard yalnız oturuyordu. Benden önce bir genç masaya yaklaştı: eğildi, doğruldu ve uzaklaştı. Hildegard’ın dans reddetmesi sanki bana sadakatini gösteriyordu. Bardakları masaya koyarken: -Buyurun, dedim. Teşekkür ettikten sonra, cüzdanından para çıkarıp uzattı. -Katerina ile benim. -Paranı yerine koyarsan memnun olurum. Bakışlarına düşen bir esintiyle parasını cüzdanına koydu.” s.36, “Cumartesi Margaret uğrayabileceği için Selahaddin de bana geldi. Acı tatlı hatıralarımızdan söz ettik. Zaman geçtikçe, Margaret’in gelmeyişinden tedirgin olduğumu fark eden Selahaddin, söz arasında “Belki izin alamamıştır; belki de bir başka işi çıkmıştır” diyerek beni teskin etmek istedi. Bütün acılarımı paylaşan Selahaddin! Aziz dost!” s.126*

4.1.5. Olay Örgüsü

Ayhan, doktora eğitimi almak için yurdunu büyük hayallerle terk ederek Almanya'ya göç eder. Burada zamanının büyük çoğunluğunu kütüphanelerde geçirir ve hayatını idame ettirmek için zorlu şartlarda çalışır. Göçün getirdiği maddi zorlukların yanı sıra bir de yeni ortama uyum sağlamak kolay olmaz. Göç ettiği toplum tarafından kabul görmez ve psikolojik anlamda örselenir. Türk ve Alman toplumunun kültürel farklılıklarının bilincinde olan Ayhan Türklerle arkadaşlık kurmuş olsa da sosyal ortamlara uyum sağlamaya çalışır. Ayhan kütüphane, okul ya da kutlamalarda yeni insanlar tanımaya çalışır.

Bu sırada Margaret isimli bir kızla arkadaşlık kurarlar, fakat Margaret bir araba kazası sonucu hastaneye yatar. Tek taraflı Ayhan'a âşık olan Margaret hastanede ciddi bir bunalıma girer ve kısa süre sonra intihar haberi Ayhan'a ulaşır.

Bu sırada Ayhan çeşitli şekillerde sosyal ortama karışmayı dener, karnavala katılır ya da eğlence mekânlarında yeni insanlarla tanışmayı tecrübe eder. Kalabalık bir mekânda dans eden ve eğlenen gençlerin arasında Ayhan'ın dikkatini Hildegard isimli bir Alman kız çeker, onu dansa davet etmesiyle aralarında bir yakınlık oluşur. Ayhan gün geçtikçe Hildegard'a âşık olmaya başlar. Hildegard da Ayhan'a olan ilgisini göstermekten çekinmez; Noel'de Hildegard'ın ailesi Ayhan'ı davet ederler ve tanışmak isterler. Bu davete icabet eden Ayhan biraz heyecanlı biraz da kafası karışıktır. Kafasını karıştıran şey bir süredir Hildegard'ın Kurt isimli bir alman genciyle arkadaşlık kurmasıdır. Böylece Hildegard ikiye bölünmüştür, zaman zaman Kurtla beraber kütüphanede vakit geçirirken bazen Ayhan ile kahve içmeyi ihmal etmemektedir. Noel akşamı Ayhan'ın aklına gelen başına gelmiştir. O akşam Kurt da geceye icabet etmiştir. Bir taraftan Margaret'in geniş ailesi tavırlarıyla Ayhan'ı kabul etmediklerini gösterirken diğer taraftan Margaret'in annesi Ayhan'ı sıcaklık karşılamış ve samimiyetle ağırlamıştır.

Noel sabahı Hildegard'ın annesi Ayhan'la konuşma talebinde bulunur ve Ayhan için bu konuşma bir dönüm noktası olur. Bayan Simonis (Hildegard'ın annesi) konuşmasında Ayhan'ın Hildegard'tan uzaklaşmasını talep eder. Bunu için bazı gerekçeleri vardır; bunlardan ilki, eğer Hildegard Ayhan'la evlenirse ölen bir kızının ardından geriye kalan tek evlatları olan Hildegard'ı de kaybedecekleri korkusudur. Diğerleri ise Türk milleti hakkında ön yargılarını kıramamaları ve kızlarının bir yabancıyla evlenmesini kabul edememeleridir. Ayhan, Bayan Simonis'in yalvarış ve ağlayışına daha fazla dayanamayarak Hildegard'ın hayatından çıkma sözü verir. Zor da olsa Ayhan bu sözünün arkasında durur ve kısa süre sonra Hildegard Kurt ile evlenir.

4.1.6. Şahıslar

Ayhan Almanya’da bulunduğu zaman içerisinde yaşadıklarını anlatırken kendisiyle ilgili bedensel bir tasvir yapmamaktadır. Ancak yaşadığı kültürleşme sürecinde olaylara verdiği tepkilerden çok ruhsal tahliller üzerinde durur.

Hildegard, Margaret, Kurt, Hüseyin, Mustafa, Tunç, Selahattin ve Margaret’in ailesi yardımcı karakterdir. Bedensel yönden bu kişiler çok ayrıntılı tasvir edilmediği gibi, ruhsal boyutları da Ayhan’ın gözlemleyebildiği kadarıyla okura sunulur.

4.1.7. Zaman

İki Dünya Arasında romanında nesnel zamana ait bir tarih belirtilmez. Ancak Ayhan Almanya’da iki Noel geçirdiğinden bahseder, bu da romanın nesnel zaman aralığının iki yıl olduğuna işaret eder.

Ayhan’ın Almanya’da iki Noel geçirdiğini şu ifadelerden anlaşılır: *“Kahve kuyruğuna girince onunla fazla ilgileniyor görünmemek için bakışlarımı çevrede gezdirmeye başladım; yaklaşan Noel dolayısıyla kantinde her günkü canlılık yoktu.”* s.10 ve *“Noel’de tren bulmak da zordur.”* s.92

Hasat zamanı, ikindi suları, Noel, Yılbaşı tatili, cumartesi günleri gibi gerçekçi zaman zarfları kullanılmıştır.

4.1.8. Mekân

Mekân eserde geçen olayların meydana geldiği yerdir. Nurullah Çetin, mekân öğeleriyle ilgili şu soruları sormakta fayda görmektedir:

Roman kişilerinin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumların sunuluşunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantıların sergilenmesinde ne oranda işlevseldir? Mekâna yüklenen işlev ve değerler ortaya konmalıdır. Mekân ne ölçüde ortaya çıkarılıyor ya da geri planda bırakılıyor? (Çetin, 2009, S.133).

Çetin romanda somut mekânlar başlığı altında mekânları ikiye ayırır. Bunlar açık ve kapalı mekânlardır. Açık mekânlar için ‘geniş mekân’, ‘dış mekân’ kavramlarını kullanır ve olayın geçtiği köy, kasaba, şehir, ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlar olduğunu ifade eder.

Çetin'e göre kapalı mekânlar ise ikiye ayrılır; bunları 'dar mekân' veya 'iç mekân' olarak adlandırılmıştır. Kapalı mekân için ev, oda, daire, iş yeri gibi kapalı ortamları örnek vermiştir (Çetin, 2009, S.134).

1. Açık mekânlar

Zamanının büyük bir bölümünü kütüphane ve ev arasında geçiren ana karakter Ayhan'ın dış mekânla ilgili az sayıda tasviri bulunmaktadır.

Romandaki olayların büyük kısmının gerçekleştiği Üniversite'nin konumu hakkında bilgi şu satırlarla aktarılmaktadır: *"Üniversite şehrin kıyısında, geniş bahçelerin içindeydi. Tarihi dokusu koruyarak ilaveler yapıp, büyütmüşlerdi. Kütüphaneleri; yurtları ve işleyişiyle mükemmeldi. Bu imkânı heder etmemek aynı ülkenin çocukları olarak ortak emelimizdi."* s.15

Eserde olayların Almanya'da yaşandığına dair doğrudan bir bilgiye rastlanmamaktadır. Buna rağmen şu cümleler romandaki olayların Almanya'da geçtiğine dair ipucu vermektedir: *"- Kimse getirmezse, ben gelip seni alırım. Bir arkadaşın getirirse, Gladbach yoluna girersiniz. Önümüzde Altrach gelecektir. İlk yoldan sağa saptınız mı Widdenshofen yoluna girersiniz. Widdenshofen'a yaklaşıncı, sağda büyük bir çiftlik göreceksiniz. İşte orası bizim oturduğumuz Vronoverhof'tur."* s.92-93

Romanda açık mekânlar ana karakter Ayhan üzerine bazen psikolojik etki ederken bazen ise etkilenmemektedir. Bu anlatımlar öznel ve nesnel betimleme olarak ikiye ayrılır.

Ayrıntılı ve öznel betimlemeye örnek Ayhan ile Hildegard'ın Üniversite bahçesinde gezmeleri verilebilir: *"Kantinden çıktık; ağır ağır bahçede geziyorduk. Eksiksiz bir sonbahar günüydü. Takatini yitirmiş güneş melal yüklü hıçkırıklarını çimlere, dökülen yapraklara serpiyordu. Bahçeler, uzaktaki evler, bütün şehir rüyaya dalmışçasına sessizdiler. Havayı uykusundan uyandırmadan ortalıkta tatlı bir rüzgâr dolanıyordu."* s.160

Eserdeki ana karakter Ayhan, arkadaşıyla birlikte hastanede yatan hasta arkadaşı Margaret'in yanına gider. Elinde bir buket çiçek ile hastane bahçesine giriş yapar ve bahçeyi şöyle betimler: *"Dış kapıdaki bekçiden Margaret'in kaç numaralı binada olduğunu öğrendikten sonra bahçeye girdik. Göz alabildiğine geniş, yemyeşil bir bahçeydi; iki yanı ağaçlarla donatılmış asfalt bir yol derinliğe uzanıyordu. Binaların numaralarına bakarak ağaçların altında yürürken dallarda varlığını belli eden rüzgâr beni duygulandırıyor. Pencerelemin*

önlerinde dikilenler de benim için ayrı bir hüznün konusuydu; dış kapıdan bahçeye giren ziyaretçileri kim bilir hangi umutlarla bekliyorlardı?” s.119

Margaret’in ölümü ve defninden sonra Ayhan mezarlık ziyaretine gider. Hristiyan mezarlığı dikkatini çeker ve nesnel bir betimleme yapar: *“Kendimi Margaret’in yattığı mezarlığın kapısında buldum. İçeriye girdim. Yaprak kııldamıyordu. Her yer tertemiz, bakımlıydı; çiçekler ağaçla donatılmıştı. Dalların arasında ay süzülüyordu, envaî çeşit yapraklarda gümüş pırıltılar oynasıyordu. Rengarenk çiçekler uhrevî bir havaya bürünmüşlerdi.” s.150*

2. Kapalı mekânlar

Romanda kapalı mekânlar sıklıkla kullanılmış, ancak bu mekânların çok azı tasvir edilmiştir. Mekânlar kahramanın psikolojik durumunu belirtmekte bir araç olarak kullanılır. Açık mekânların kahraman üzerinde etkisi bulunurken kapalı mekânların yok denecek kadar az etkisi olduğu görülmektedir. Ana karakter olan Ayhan’ın anlattığı bu mekânlar eserdeki kültürleşme, sosyal uyum ve psikolojik süreçlerle ilgili bilgi vermeye yöneliktir. İki Dünya Arasında romanında iki kapalı mekân tarifi bulunmaktadır; bunlar sırasıyla aşağıda verilir:

Eserdeki ana karakter olan Ayhan, trafik kazası sonucu hastanede yatan arkadaşı Margaret’in yanına gider. Hastane odasına girdikten sonra gördüklerini şöyle betimler: *“Eşikten adımımı attığımda hastaneye değil de bir manastıra girdiğimi zannettim. Hemen karşıki duvarda Hz. İsa’nın çarmıha gerili sembolü bulunuyordu. Ağır ve gamlı havası vardı.” s.120*

Kitap içerisinde kapalı mekân betimlemesinin ikincisinde ise Ayhan Hildegard’ın odasını tarif etmesidir. *“Hildegard’ın odasına geçtik. Temiz, düzenli büyücek bir oda idi. Ortada bir masa, hemen karşısında kitap dolabı bulunuyordu. Divanı krem renkli nevresimle örtülüydü. ... Abajurdan yayılan kavuniçi ışık güzelliğe tatlı bir romantizm katıyordu.” s.166*

İki Dünya Arasında romanında, gençlerin ortak alanı olan Üniversite kantini, kütüphane, eğlence mekânları gibi mekânlarda sıkça olaylar gerçekleşmiş olsa da bunlar hakkında mekân tarifi yapılmamaktadır.

4.1.9. Dil ve Üslup

Mehmet Niyazi Özdemir ‘İki Dünya Arasında’ adlı eserinde oldukça açık, sade ve akıcı bir dil tercih etmiştir. Romandaki karakterlerin kullandığı dil eğitim düzeyleri, kişilerin

psikolojik durumları ve birbirleriyle olan etkileşimleri gerçek dünyada aynı kaderi paylaşan kişilerin üslubuna benzemektedir. Göç, mekân değiştirmenin ötesinde, yeni bir sosyal çevreye uyum sağlamak, farklı bir kültürü tanımak anlamına gelir. Bu süreçte kişi sosyal, ekonomik, psikolojik birtakım zorluklar yaşayabilir. İki Dünya Arasında romanında Türkiye’den Almanya’ya doktora eğitimi tahsil etmek için göç eden Ayhan’ın içindeki buhranı kitabın ilk cümleleri özetlemektedir: *“Birkaç günümü kitaplarımla baş başa geçirebilmek için ağır sandıkların altına girişlerim, fabrika kapılarından kovuluşlarım, sisli bir şekilde gözlerimin önünden gelip geçiyordu. İçinde bulunduğum günler beni kara kara düşündürüyor, geleceğim ise bir umut ışığı taşıymıyordu... Oysa yurdumdan büyük hayallerle ayrılmıştım; o zaman da Doğu’nun yere serilmiş bir dev olduğunu, her yere serilen gibi, onun da kurban almayıp, vereceğini biliyordum...”* s.9

Mehmet Niyazi Özdemir’in yer yer yöresel ifadeler kullandığı görülür. Bunlar karakterin yetiştiği coğrafya ve kültürü hakkında bilgi verir. Yazar dönemin kültürel kodlarını romandaki karakterlerle aktarır. Hildegard’ı kaybedebileceği korkusuyla Ayhan’dan Hildegard’ı bırakmasını rica eden Bayan Simonis’e Ayhan’ın cevabı şöyledir: *“-Göz yaşlarınızı gönül huzuru ile silebilirsiniz. Bizde “Allah yılanları bile ana yapmasın” diye bir söz vardır. Rahat ediniz. Ama Hildegard’ı da üzmemeliyiz. Ondan uzaklaşacağım.”* s.174

Burada yazar, dilin bütünleştirici ve inşa edici yanını eserin ana karakteri Ayhan üzerinden yansıtmaktadır.

4.2. Türk Kültür Öğeleri

Mehmet Niyazi Özdemir’in söz konusu eserinde Almanya’ya göç eden Türklerin kültürleşme süreçlerini görebilmek için Türk kültür öğeleri incelenmiştir. Kültür öğeleri temalara ayrılmış kodlar verilmiş ve hangi sıklıkla görüldükleri kaydedilmiştir.

Tablo 4.1. *İki Dünya Arasında romanında tespit edilen Türk kültür öğeleri ve bunların bulunma sıklığı sırasıyla verilmiştir:*

Temalar	Kodlar	f	Toplam
Kişiler arası ilişkiler	Sınıfsal yapı ve sınıflar arası ilişkiler	5	8
	Kadın – erkek ilişkileri	3	
Yaşam koşulları	Sosyoekonomik durum	3	5
	Yaşam standartları	2	
Değerler, inançlar ve davranışlar	Gelenek ve sanat	3	4
	Sosyal sınıf	1	
Sosyal gelenekler	Hediyeler	3	3
Günlük yaşam	Yiyecek, içecek, yemek	1	1
Beden dili	-	-	-
Adet olmuş davranışlar	-	-	-

Mehmet Niyazi Özdemir’in *İki Dünya Arasında* romanında tespit edilen Türk kültür öğelerinden ortaya çıkan tema ve kodlar yukarıda verilen Tablo 13’te sınıflandırılmıştır. Bunlar eserde en çok rastlanan kültür ögesinden en az rastlanan şeklinde sıralanmıştır.

4.2.1. Kişilerarası İlişkiler

Mehmet Niyazi Özdemir’in eserinde öne çıkardığı kültür ögesinin kişiler arası ilişkiler olduğu görülmektedir. Göç ortamında insan ilişkileri yazar için ön plandadır.

Aynı millî ve dinî değerlere sahip kişiler aynı ortamı paylaşmakta ve birbirlerine ait hissetmektedirler. Yazar da Almanya’daki Türklerin sosyal destek ve dayanışma içinde olduklarını aktarmaktadır: “*Zaten birkaç kişiydik. Değişik illerden gelmiştik. Gurbet bizleri çabucak kaynaştırmıştı. Küçük bir topluluk oluşturmamıza rağmen gurbetin kendine has yalnızlığı duyardık; bilhassa akşam saatlerinde bu yalnızlık çekilmez hale gelirdi.*” s.15

Karnaval festivalinde Ayhan’ın yanına gelen şövalye giyimli anonim bir kişi, Ayhan’a Türk mü olduğunu sorduktan sonra ona Türk ve Almanların arasındaki kültürel farklardan şöyle bahsetmektedir: “*-Bir tatilimi ülkenizde geçirdim. İnsanlarınız bize göre fakir; fakat onlarda bizim yabancı olduğumuz sıcaklık var -Yok, yok; sıcaklık var, vefa var, sadakat var.*” s.30

Mehmet Niyazi, içtenlik ve yakınlığın Türk kültürüne ait bir özellik olduğuna dikkat çekmektedir. Ayhan'ın yapılan övgülere karşı, 'Size öyle gelmiştir.' ifadesiyle yazar, Türk insanının tevazu sahibi olduğunu ortaya koymak istemiştir.

İnsan ilişkilerinin bir parçası olan yakın/duygusal ilişkiler kültürden kültüre göre değişkenlik göstermektedir. Yazar, bir Türk gencinin duygusal ilişkiye başlarken korumaya çalıştığı kültürel değerlerini şu cümlelerle aktarmaktadır: *"Müşterek geçmişimiz yoktu; birbirimizi daha yeni tanımıştık, ne konuşacaktık? Herkes gibi yılışmayı; elini tutmaya çalışmayı kendime yakıştıramıyordum. O da bunlara müsait değildi; ama kuzeyin ender rastlanan kibarlığıyla güneyin sıcaklığının birleşerek ortaya çıkardığı cazibesi beni zorluyordu."* s.36

Mehmet Niyazi, eserinde ölüm konusuna yer vermektedir. Ölümün peşinden gelen cenaze töreni ve ölüye veda her kültürde farklı ritüellerle yaşanmaktadır. Türk kültüründe cenazesi olan aileyi ziyaret etmek, baş sağlığı dilemek ve ölen kişinin son yolculuğunda onu yalnız bırakmamak manevî bir değerdir. Yazar ana karakter Ayhan'ın bu geleneği yabancı bir ülkede olmasına rağmen sürdürdüğünü okuyucuya yansıtmaktadır. Mehmet Niyazi Margaret'in cenaze töreninde bulunan Ayhan'ın yaşadıklarını şu cümlelerle aktarmaktadır: *"Islak bakışlarıyla beni şefkatle kucakladı. -Siz sağ olun evladım. -Kısa bir süre durduktan sonra sözüne devam etti. -Milletimizin tarihi figüründen endişe ediyorum. Margaret'in aramızdan erken çekilmesi, belki de bizleri yüze getirmek içindi. Benim gibi kültürü kıt insanlar bakımından istisna yoktur; istisna anca Margaret gibi görebilenlerde vardır. Söyleyecek söz bulamıyorum. Birbirimizi yakından tanımak fırsatı verdiğinden dolayı Margaret'e müteşekkirek olmalıyız."* s.146 Margaret'in annesi, söz gelimi 'tarihi figürün' etkisinde kalarak Türk kültürüne ön yargısının olduğunu itiraf eder. Margaret'in annesi, kızının Ayhan'la tanışması ve ailesine tanıtması ile Türklere karşı peşin hüküm vermenin yanlış olduğunu kabul eder. Margaret'in vesilesiyle Ayhan'ı tanınması ve Türk kültürüne yeni bir bakış açısı kazanmak için kapı aralamıştır.

Duyduğu 'tarihi figür' betimlemesiyle Ayhan'ın kafası karışmış ve söylenilenlere anlam vermeye çalışmıştır: *"'Tarihi Figür' sözü beynime burğu gibi işlemişti. Yüzyıllarca süren Hilal-Haç kavgasında orduları onlar hazırlayıp, saldırmışlardı. Ceddim de 'İla-yı Kelimetullah' uğruna kılıç sallamıştı. Bunun Margaret'le aramdaki ilişkide ne rolü olabilirdi? Annesine beni ne kadar tanıtmişti ki "tarihi figür" den söz etmişti. "Hiçbir aile kızının bir yabancıyla ilişki kurmasını istemez" cümlesinin altında bana ifade edemediği bazı şeyler mi yatıyordu? Ama "Bugüne kadar ağabeyimden ve senden başka herkesin bana içten pazarlıkla yaklaştığını bilmem sana söylemiş miydim?" cümlesine rağmen ona başka türlü davranabilir miydim? Hildegard'a*

da aynı figür yüzünden kim bilir nasıl yükleniyorlardı? Halasının “Kaba! Murdar!” deyişi başka ne idi?.. Ah Hildegard bu önyargılar mı aramıza sıradağlar gibi girdi?... s.146

Türk kültürünü dil aracılığıyla en iyi temsil eden isim Yunus Emre’dir. Yunus Emre’nin çok bilinen bir sözü Türklerin sevgi anlayışını yansıtmaktadır: “Biz gelmedik kavga için, bizim işimiz sevgi için, Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldik.”

Fakat Margaret, yeni tanışmış olduğu Ayhan’a sevginin ve sevgililiğin ne demek olduğunu sorar: “Sizde de sevdalılar, sevdasızlar var mı?” Bunun üzerine Ayhan şu cevabı verir: “-Olmaz mı? Aşk doğada her beşerî solucanın içinde ısıldayan, günün birinde volkan olup fışkıran bir kıvılcımdır” diye kitapta okumuştum. Bu cümleyi yazan batıldır. Objektif olduğunu kabul edersek hepimiz diyebilirim.” s.123

Türk kültüründe sevginin yoğun yaşanan bir duygu olduğunu fakat dışı vurumun diğer kültürlerle kıyasla açık ifade edilmediğini Mehmet Niyazi şu cümlelerle aktarmaktadır: “Gülümsedim. Bakışlarımda iç dünyamı görüyordu; ama kulağıyla da duymak istiyordu. Ah biz doğulular, çıra gibi yanar da, yine de aşkımızı ifade edemeyiz.” s.57

Türk kültüründe sevgiyi gösterme şekli doğrudan değildir. Türk kültüründe sevgi dolaylı yollarla betimlenir. Yazar, eserin ana karakteri olan Ayhan üzerinden Türklerin sevmeye ve sevmeye olan tavırlarını aktarmaktadır: “Zaten biz doğulular sevmeye hazır insanlarız Margaret! Hayatımızı bir çoban kavalının yanık sesine verebiliriz; kaldı ki bir insan yüreğine!” s.134

4.2.2. Yaşam Koşulları

Almanya’ya doktora eğitimi için göç eden Ayhan bir takım sosyoekonomik sorunlar yaşamaktadır. Bunun başlıca sebebi 1970lerin Almanya’sında refah seviyesinin Türkiye’ye göre daha yüksek olmasıdır. Hal böyle iken Türkiye’den Almanya’ya göç etmek yaşam koşullarını gündeme getirmektedir. Mevcut durumun beraberinde getirdiği zorluklara rağmen sosyal hayata uyum sağlamaya çalışan Ayhan yaşadıklarını şöyle ifade eder: “Çiçek dükkanında tezgahtar kıza: -Orkideniz var mı, diye sordum. ... Özenle yaptığı paketi uzatırken: -Elli üç mark, dedi. O anda orkidenin niçin az satıldığını anladım. ... -Bir haftalık yiyeceğimi gömdün. Sen garip bir çingenesin; neyine lazım gümüşlü zurna. Al üç gül, git.” s.97/98

Almanya’ya göç eden ilk nesil Türklerin yaşadıkları ekonomik zorluklardan baskın toplum da haberdardı. Ayhan’a yardım edebilmek için, yakın arkadaşı Hildegard, kendi

babasından borç para istemiştir. Bunu Ayhan çok sonra Hildegard'ın annesinden duymaktadır: *"Size söylemiştir. Yurdunuzdan geldiniz; paranız olmayabilir düşüncesiyle size vermek için babasından borç istedi."* s.172

Çalışmak medeni yaşamın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Almanya'ya eğitim için giden bir öğrencinin çalışması, gelmiş olduğu kültürün çalışmaya verdiği önemi temsil etmektedir. Ayhan'a maddi yardımda bulunmak isteyenler olmuş olsa da, o kendi parasını kazanmak için emek vermektedir. Hafta sonları iş bulmak için çabalamaktadır veya tatillerini çalışarak değerlendirir: *"Para kazanmak için iş bulmam, çalışmam lazımdı. Cumartesi'yi bulacağım işte geçirebilirdim."* s.42, *"Sömestr tatilimi inşaatlarda çalışarak geçirdim."* s.42

4.2.3. Değerler, İnançlar, Davranışlar

Değerler, bir kültürü diğer kültürlerden ayıran sınırlardır. Bu sınırları belirleyen inanç ve davranışlardır. İki Dünya Arasında romanında ana karakter rolünde olan Ayhan benimsemiş olduğu etnik kültüre ait değerleri sürdürmeye çalışır. Ayhan'a göre yeni tanıştığı bir kızın evine gitmek ya da onun tarafından ziyaret edilmek toplum tarafından hoş görülen bir davranış değildir. Fakat Almanyalı kız arkadaşı tarafından evinde ziyaret edilmek istenilen Ayhan için bu hiç alışkın olmadığı bir durumdur. Ait olduğu toplumun değer yargılarına benzemeyen bir davranışla karşılaşan Ayhan şaşkınlık ve heyecanını şöyle ifade eder: *"İçim içime sığmıyordu. Halbuki buralarda bir kızla buluşmak, bir kız tarafından ziyaret edilmek gayet tabii idi."* s. 17

Din, toplumların inanç ve davranış biçimlerini etkilemektedir. Türklerin çoğunluğu İslam dinine mensuptur. Her dinin kendine ait bayramları vardır. Hristiyan bir ülkede göçmen olan Ayhan ve arkadaşları, Hristiyanların en önemli bayramları olan Noel bayramı kutlamasına katılmışlardır. Davet edildikleri evin aile büyüğü, diğer dinlerin bayramları hakkında fazla bilgiye sahip değildir ki Tunç'a şu soruyu yöneltmiştir: *"Sizde Noel kutlanır mı?"* Buna cevaben Tunç, kendi dinî bayramları hakkında bilgi verir: *"-Kutlanmaz ama bizde Noel benzeri Kurban ve Ramazan diye iki bayram var."* s.103 demiştir.

Değerler, toplum içindeki bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlamaktadır. Mehmet Niyazi İki Dünya Arasında romanında birkaç örnekle, değerlerin bir toplumdan başka bir topluma göre değiştiğini aktarmaya çalışmaktadır.

Karnavalda bir alman genci Ayhan'ın Türk olduğunu fark eder, yanına gelir ve aralarında şu konuşma geçmektedir: *"Bir tatilimi ülkenizde geçirdim. İnsanlarınız bize göre fakir; fakat onlarda bizim yabancı olduğumuz sıcaklık var. -Size öyle gelmiştir. -Yok, yok;*

sıcaklık var, vefa var, sadakat var. -Sizlerde de var. Derin bir iç çekti. -Bizlerde de var! Geniş caddeler, büyük binalar, fabrikalar, bira, umursayıp sendeleyeler, umursamaz görünenler var. -Sesini alçalttı. Bakışları da samimiyetini ifade ediyordu. -Burada insanlık tatile çıktı değil mi? -Niçin kahırlısınız? Her yerde iyi, kötü insanlar bulunur.” s.30/31

Türklerin manevî değerlere önem verdikleri, yaşamaya ve yaşatmaya çalıştıkları yabancı toplum üyeleri tarafından tanınmak ve bilinmektedir. Türk kültüründe en eski çağlardan günümüze uzanan bir başka değer ise ailedir. Ayhan Hildegard’a veda konuşması yaparken, ayrılmalarına sebep ailevi hassasiyetler ve kültürel değerler olduğunu belirtmeye çalışmaktadır: *“Hildegard, insan kaderini aşamıyor. Kaderle mücadele etmek şuurlu bir şekilde başını giyotine uzatmaktır. Ne yazık ki bizlerin kurban olmaya da hakkı yok. Başkalarını düşünmek mecburiyetindeyiz. Gözlerini yoldan ayırmadı. -Mesela kimleri? -Annelerimizi, ablalarımızı. Bizler onların umutları, her şeyleriyiz. Onların sevgileri hürriyetlerimizi de sınırlamaktadır.”* s.177

4.2.4. Sosyal Gelenekler

Toplumcu kültürlerde sosyal gelenekler büyük önem taşır. Türklerde toplumsallık hakimdir. Dolayısıyla Almanya’da azınlık toplum statüsünde olan Türkler bağlı oldukları geleneklerini yaşamak istemektedirler. Türklerde ‘İnsanlar kıyafetleriyle karşılaşır, ilmiyle ağırlanır, ahlakıyla uğurlanır.’ sözü, giyimin sosyal kimliği ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle Selahattin Ayhan’a statüsünü yansıtabilecek kıyafetler giymesini, o kıyafetlere yakışır şekilde davranmasını öğütlemektedir: *“Selahaddin: -Öyleyse planı çiziyorum, diye söze başladı. Yazarlık kolay değildir; kendine mahsus yükümlülükleri vardır. En güzelinden bir orkide alacaksın. Sana yakışan lacivertleri giyeceksin. Siyah beyaz noktalı kravatını takacaksın. Etkileyici tebessümleri yüzünden eksik etmeyeceksin.”* s.97

Türk kültüründe ‘Eli boş gitmemek’ deyiimi sık kullanılmaktadır. Bu toplum içinde hediyenin önemini vurgulamaktadır: *“Yine küçük bir buket yaptırmıştım. Hildegard’ın beni selamlayışını da ona anlatacaktım. Kim bilir ne kadar sevecekti?”* s.139, *“Evin önünde indim, bir solukta kitaplarımı odama bıraktım, dönünce: -Eli boş gitmeyelim, dedim. Müsait bir yerde dur da çiçek alalım.”* s.163

4.2.5. Günlük Yaşam

Din kültürün bir parçasıdır. Türklerin büyük çoğunluğu İslam dinine mensuptur. İslam’ın emirleri gereği domuz eti yemek yasaktır. Davet edildikleri Noel kutlamasına Simonis

ailesi, Ayhan ve arkadaşlarının dinî hassasiyetleri doğrultusunda domuz eti yerine yaban ördeği pişirmişlerdir: “Annesi ayağa kalktı. -Domuz eti yemeyeceğinizi düşünerek yaban ördeği pişirdim. Tunç: -Size zahmet verdik efendim, dedi.” s.102 Baskın toplumun, azınlık toplum kültürüne saygı göstermesi örneklerine zaman zaman romanda rastlanmaktadır.

Mehmet Niyazi’nin söz konusu eserinde adet olmuş davranışlarla ve beden dili ile ilgili kültür öğelerine rastlanılmamıştır.

4.3. Kültürleşme Stratejileri

Mehmet Niyazi Özdemir’in söz konusu eserinde Almanya’ya göç eden Türklerin kültürleşme süreçlerini görebilmek için kültürleşme stratejileri incelenmiştir. Kültürleşme stratejileri temalara ayrılmış kodlar verilmiş ve hangi sıklıkla görüldükleri kaydedilmiştir.

Tablo 4.2. *İki Dünya Arasında’ romanında tespit edilen kültürleşme stratejileri ve bunların eserde bulunma sıklığı*

Kodlar			Toplam
	Alıcı toplum ile ilişkileri sürdürmek değerli bulunuyor mu?	Mevcut kimliğini ve özelliğini korumak değerli bulunuyor mu?	
Bütünleşme	Evet	Evet	12
Aykırılaşıma	Hayır	Hayır	5
Ayrılma	Hayır	Evet	4
Erime	Evet	Hayır	-

4.3.1. Bütünleşme

Bütünleşme stratejisinde kişiler kendi etnik kültürüne ait değer ve davranışları sürdürmeye devam ederken, baskın kültürle de etkileşimde olmaktan kaçınmamaktadırlar. Ayhan, romanın ilk sayfalarından itibaren bir taraftan baskın olan kültürle etkileşim halinde iken diğer taraftan kendi etnik kültürünü korumaktadır. Bu bölümde verilen örneklerde kendi değerlerini korumaya çalışan Ayhan aynı zamanda içinde bulunduğu sosyal çevrenin bir parçası olmaya gayret göstermektedir.

Roman’ın ilk sayfalarında bütünleşme stratejisine örnek bir duruma rastlanmaktadır. Ayhan, ilgisini çeken Margaret’e küçük bir jest yaparak ona bir kitap hediye almış ve içine manidar bir not bırakmıştır: “Camus’un “Yabancı” romanının ilk sayfasına “Dünyamızda herkes yabancıdır. Bunu idrak eden dost olmaya başlamıştır” s.12 Hediyesinin içine şeker koymuş ve özenle paketlemiştir: “İçine birkaç bonbon koyarak güzelce paket yaptım.” s.12

Hediyelerini takdim etmiş ve kantinde Margaret’le ayak üstü sohbet etme fırsatı yakalamıştır. Eklemediği not ile Ayhan göç eden kişinin dünya üzerinde ülke değiştirmekle yabancı olmadığını, aksine göç olgusunda farklılıklara hoşgörü ile bakılınca kültürel bütünleşmenin mümkün olacağı mesajını vermektedir. Ayhan verdiği hediye ile samimiyet kurmaya gayret ederken, içine yazdığı not ile yakınlık beklediğini belirtmektedir.

Kütüphane, kantin gibi kalabalık mekânlarda bulunan Ayhan toplumla iç içe olmaktan çekinmez. Selam verir, samimi ve sıcak sohbetlere zemin hazırlamak için hal hatır sormaktadır. Bunları yaparken samimiyeti arttıracak teklifleri sunmakta çekimser davranmaktadır. Bunun sebebi baskın olan kültürü tanımaması ve nasıl bir tepki ile karşılaşacağını tahmin edememesidir: *“Yemek kuyruğunda, koridorda, kantinde karşılaşınca selamlaşır, ayaküstü hâl hatır sorardık. Reaksiyonunu tahmin edemediğimden kahve içmek, sohbet etmek gibi bir teklifte bulunamıyordum.”* s.14

Ayhan farkındalığı yüksek, toplumla kaynaşma gayreti içinde bir gençtir. Uyum sürecini kolaylaştırmak için, baskın kültür tarafından kabul edilmenin, kendini kabul etmekten geçtiğini fark eden Ayhan yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır: *“Masalarda birkaç kişi kalmıştı. Kapının kenarında dikilmem pısrıklığımı başkalarına göstereceği gibi, kendime olan güvenimi de yok edecekti.”* s.29

Bir kültürün diğer kültürle arasında farklılıkların bulunduğu kadar benzerlikler de vardır. Bu benzerlikler ortak duygu üretmektedirler. Ortak veya benzer olan şeyler iki kültürün bütünleşmesini sağlamaktadır. Ayhan Hildegard’dan bahsederken birbirlerini ayıran ve birleştiren şeyleri şöyle anlatmaktadır: *“Müşterek geçmişimiz yoktu; birbirimizi daha yeni tanımuştık, ne konuşacaktık? Herkes gibi yılışmayı; elini tutmaya çalışmayı kendime yakıştıramıyordum. O da bunlara müsait değildi; ama kuzeyin ender rastlanan kibarlığıyla güneyin sıcaklığının birleşerek ortaya çıkardığı cazibesi beni zorluyordu.”* s.36

Her ne kadar Ayhan’ın asıl gayesi doktora eğitiminden sonra ülkesine geri dönmek olsa da içinde bulunduğu toplumla etkileşim halinde bulunmasının önemini fark etmektedir. Göçmen kişinin bu bilinçte olması kültürleşme sürecini kolaylaştırarak bütünleşmeyi sağlamaktadır: *“Burada asıl gayem bir an önce öğrenimimi bitirip, ülkeme dönmektir. Elbette insani ilişkilerimiz olacaktı; içinde bulunduğumuz hayatı tanımamız bakımından da lüzumluydu.”* s.44

Bütünleşme stratejisinden söz edebilmek için farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmak gerekmektedir. Farklılıkları hoşgörü ile karşılayan toplumların, diğer toplumlara göre bütünleşme stratejisine daha açık oldukları görülmektedir (Berry, 2005).

Ayhan gün geçtikçe Hildegard ile aralarındaki engellerin kalktığını ifade eder ve farklı olmanın birbirini sevmeye engel olduğunu düşünmediğini şöyle anlatmaktadır: *“Yüreğimde toprak kaymasına benzer bir hareket çoktan başlamıştı. Ona yaklaşmam için beni tutan her şey gün gün yıkılıyordu, bana sadece aşkı hâkim oluyordu. Aramızdaki farklılıkları eskisi gibi önemsemiyor, sevginin aşamayacağı hiçbir engel olmadığına inanıyor, her gün biraz daha sevmenin hazzını duyuyordum.”* s.66

Baskın toplum üyeleri ile göçmen olarak gelmiş bireylerin bütünleşmesi ve uyum sağlaması şüphesiz paylaşımlarla olur. Ayhan’ın baskın topluma uyum sağlama isteği kadar Hildegard da Türk kültürünü tanımak için, şüphesiz kültürü tanımanın en etkili yolu olan dili öğrenmek istemektedir: *“-Bana Türkçe öğretir misin? Anlatılamayacak kadar masum, samimi bir söyleyişi vardı. Yüreğime işleyen ahenkli sesinde ebediyen unutamayacağım musiki gizliydi. -Hildegard sen farkındasın ki bilmek başka, öğretmek başkadır; ama deneyelim. Bu istek nereden geldi? -Hiç.. Ne bileyim? Çok arzu ediyorum.”* s.67 Ayhan ve Hildegard’ın karşılıklı etnik değerlerine önem vermeleri bütünleşme stratejisine bir örnek olarak kaydedilebilir.

Ayhan ve Türk arkadaşları farklı kültür ve dinlere ait olmalarına rağmen intihar eden Margaret’in kilisede cenaze ayinine katılırlar. Margaret’in son yolculuğunda Ayhan onu yalnız bırakmaz ve şahit olduğu ölüm törenini şu cümlelerle anlatır: *“Temiz giyimli insanlar çanı acı acı çalan kiliseye giriyorlardı. Biz de en arka sıraya oturduk. Soğuk bir ürperti devamlı vücudumu dolaşıyordu. Kürsüdeki papaz dünya hayatının faniliğinden, ölümden kurtuluş olmadığından, sabırla karşılamamız gerektiğinden uzun uzun söz ediyordu.”* s.143

Margaret’i kaybetme acısını Ayhan çok derinden hissediyor. Bu acısını yaşlı gözlerle şöyle ifade etmektedir: *“Islak bakışlarımda Margaret’den çizgiler eksik olmuyordu. Bilhassa Caddede kuş gibi çırpınışı ve hastane köşelerindeki yalnızlığı, melali bütün canlılığıyla gözümün önündeydi...”* s.143 Kilisede din görevlisinin konuşması bittikten sonra Ayhan ve arkadaşları Hristiyanların dinî mahremiyetlerine saygıdan dolayı daha fazla orada bulunmaları uygun olmayacağını düşünerek törenden çekilirler: *“Papazın konuşması bitince dinlerinin gereği bir merasim icra edilebilir düşüncesiyle dışarıya çıktık, her ne kadar davet edildiysek de dinimiz ayrıydı.”* s.143

Kabir ziyareti evrensel bir değerdir ve tüm toplumlarda farklı ritüellerle gerçekleşmektedir. Ortak değerler kültürel uyum sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Ayhan bir Müslüman Türk olarak Almanya’da tanıştığı ve Hristiyan dinine mensup arkadaşı Margaret’i öldükten sonra kabrini ziyaret etmektedir: *“Kendimi Margaret’in yattığı mezarlığın kapısında buldum. İçeriye girdim. Yaprak kıvıldamıyordu. Her yer tertemiz, bakımlıydı; çiçeklerle, ağaçlarla donatılmıştı. ... Margaret’in mezarına geldim. Bırakılan çelenkler kurumuştur. Başucuna, çevresine değişik çiçekler dikilmişti. Yanına oturdum. Elimi toprağa uzattım; avuçlarımda dostluğunun sıcaklığını duyuyordum.”* s.150

Ayhan, Hildegard’la aralarındaki soğukluğa cevap aramaya çalışırken ona duygularını açmanın doğru olacağını düşünür. Konuşma cesaretini kendinde göremeyen Ayhan mektup yazma kararı alır ve şu satırlarla mektubuna başlar: *“Sevgili Hildegard, Değişik toplumlardan gelmemize rağmen birbirimizle dost olmayı başarabildik. İnsanlığımızın bir başka boyutunu bizlere duyuran bu dostluğun değerini bilmeli, üzerinde hassasiyetle durmalıyız.”* s.161 Farklı toplumlara ait, iki farklı dile, dine ve değerlere sahip Hildegard ve Ayhan’ın aralarındaki kültürel uçuruma rağmen uyum içinde yaşamaya çabaladıkları bütünleşme stratejisine örnek teşkil etmektedir.

Ayhan, Türkler için Almanya’nın bir yurt haline geldiğini söyler ve kendisini toplumun bir parçası olarak gördüğünü ekler. Ayhan, düşüncelerini ona sıcak davranan Hildegard’ın annesi ile paylaşmaktadır: *“Mutfağın karşısındaki küçük odada oturduk. Annesi bana samimi davranıyordu; gerçekten de cana yakındı. Fakat bazı hesaplarının bulunduğunu da seziyordum. -Günleriniz nasıl geçiyor? Ülkemize alışabildiniz mi? -Bizler öğrenciyiz. İlk meşgalemiz derslerimizdir. Yıllardan beri buradayız. Ülkeniz nerdeyse vatanımız haline geldi.”* s.165

Romanın sonunda Hildegard’ın annesi bayan Simonis yaşlı gözlerle kızını kaybetmekten edişe ettiğini, onu kaybetmemek için Ayhan’ın Hildegard’dan uzaklaşmasının daha doğru olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesini Ayhan ile paylaşır. Ayhan bu talebin karşısında verdiği cevap ile kültürel aidiyetini belli etmektedir. Türk kültüründe ailenin ve bilhassa annenin yeri özeldir (Aksan, 2015): *“Göz yaşlarınızı silebilirsiniz. Bizde “Allah yılanları bile ana yapmasın” diye bir söz vardır. Rahat ediniz. ... Gözlerinde bir alev parıldadı. Yıllardan beri hasretini duyduğum anne şefkatiyle elime sarıldı.”* s.174

4.3.2. Ayrılma

Ayrılma stratejisi, azınlık toplum üyesinin, kültürel devamlılığını sürdürmeye çalışırken baskın toplumla ilişki kurmaktan kaçınma anlamına gelmektedir. Baskın kültürün, azınlıklarla etkileşimde bulunmak istememesi göçmen toplulukları ayrılmaya yönlendirmektedir. Göç eden kişi doğup büyüdüğü çevreyi ve vatanına dair hatıraları özlemektedir. Kendi etnik kültüründen uzaklaşmak bir başka deyişle kültürel köklerinden kopmak kişinin endişesini çoğaltmaktadır. Kişi için kök kültürünü kaybetmek bir bakımda varoluşunun tehlikeye girmesi anlamını taşımaktadır. Ayhan olası bir kopma veya uzaklaşma ile baş başa kalmak istememektedir: *“Buralarda ciddi bir ilişki de bana göre değildi. Doğup büyüdüğüm çevreden beni uzaklaştıracak bir hayatı hayal bile edemiyordum.”* s.42

Aynı zamanda Ayhan, Almanya’ya gelmesindeki asıl amacını ve eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine döneceğini kendine hatırlatmaktadır: *“Buradaki asıl gayem bir an önce öğrenimi bitirip, ülkeme geri dönmektir.”* s.44

Margaret’i hastanede ziyaret eden Ayhan, çokça ders çalıştığını söylerken, memleketinden uzak olmanın zorluklarıyla nasıl baş ettiğini de anlatmaktadır. Türk arkadaşlarıyla bir araya toplandıklarını, aile sıcaklığında dertleşip, en mahrem konuları açabilecekleri ortam oluşturduklarını Margaret ile paylaşmaktadır: *“Daha neler yapıyorsunuz? Diye sordu. -Tahmin edebileceğin gibi derslerimizle meşgulüz. Bazı akşamlar veya hafta sonları bir araya geliyor, sohbet ediyoruz. -Refah seviyemiz, bize sohbet için pek zaman bırakmıyor; galiba bu da giderek hayat üslubuna dönüşüyor. Genellikle doğulular kantinde uzun uzun sohbet ederlerdi. Birbirlerine anlatacak ne bulduklarını merak ederdim. -Kendimizi ne kadar rahat hissetsek de, gurbetteyiz. Gurbet insanı daha dostane bir araya getiriyor, adeta özel hayat bırakmıyor. Kimimiz sevdalılarımızdan; kimimiz sevdasızlıklarımızdan yakınmaya başladık mı, sohbet uzayıp gidiyor.”* s.122/123

Simonis ailesi, kızları Hildegard’ın Ayhanla olan yakınlığını bildikleri için Ayhan’ı tanıyabilmek için yemeğe davet ederler. Ayhan’a kendisi ve ailesiyle ilgili sorular sorarlar. Simonis ailesi kendileri için kritik olan soruyu en sona bırakmışlardır: *“Yemek yerken benimle ilgili konulardan konuşuyorduk. Söz arasında annesi, ailemin ne iş yaptığını ne yapmayı düşündüğümü, burada kalıp kalmayacağımı sordu. Soruların en önemlisi burada kalıp kalamayacağıma dair olanıydı. ... -Dönmek elbette benim için daha iyi olur.”* s.166

Azınlık toplum üyesi olan kişinin, doğup yaşadığı, büyük özlem duyduğu ve çokça hatıra bıraktığı vatanına geri dönme hayali olduğu görülmektedir.

4.3.3. Aykırılma

Aykırılma stratejisinde kişi ne kendi etnik kültür alışkanlıklarını sürdürmek, ne de baskın toplumun üyeleriyle ilişki kurmak istemektedir. Bu stratejinin içerdiği uyumsuzluk nedeniyle göçmen ve baskın toplum için en riskli strateji olduğu söylenebilir. İki Dünya Arasında romanında aykırılma stratejisinin sıklık değerinin üçüncü sırada çıkmasına, Ayhan'ın ruhsal bunalımda olması ve yaşadıklarını anlamlandıramaması sebep olmaktadır.

Göç ortamında Ayhan'ın yaşadığı bunalımı zaman zaman diğer Türk arkadaşları da yaşamaktadır. Selahattin, Ayhan ile dertleşmek için bir lokale girerler. Selahattin bazı akşamlar evde yaşadığı duygularını Ayhan ile paylaşır: *“Selahaddin: Bazı akşamlar evde boğuluyor gibi oluyorum, düşününce de can sıkıntısına sebep bulamıyorum; ama önüne geçemiyorum, dedi. Kahırlı şekilde gülümsedim. -Yalnızlık kötü dertli olmak ise felaket.”* s.60

Kendini bir yere konumlandıramayan ve çevresindeki insanlarla etkileşim kuramayan kişi kendisini bir yere ait hissedememektedir. Kişinin kendisini bir topluma ait hissetmesi ruh sağlığı için gereklidir. (Boynueğri, 2018) Ayhan, yaşadığı yalnızlık duygusunu şu cümlelerle ifade etmektedir: *“Bu kahredici şakırtı, gurbeti bütün hışmıyla ruhuma dolduruyor, yalnızlığımı derinleştiriyordu. Selahaddin'i, Mustafa'yi, Tunç'u ve diğer arkadaşlarımı ziyaret edemiyordum... İçime kapandıkça da hislerim dayanılmaz bir hal alıyordu. Perişan bir yalnızlıkta yaşıyordum.”* s.85

Kalabalıkların arasında tek kaldığı Noel akşamını anlatırken içindeki yalnızlık ve isteksizlik hissini şu cümlelere yansıtmaktadır: *“Akşam tül tül asfalta dökülürken kalabalığın arasında yürüyordum. Herkes sanki yaklaşan sevince hazırlık yapıyor birbirleriyle adeta yarışıyorlardı. Ne kimseye hediye almayı düşünüyor ne de kimseden hediye bekliyordum.”* s.87 İnsanlar arasına karışmamak ve kendi halinde olma isteği, zaman içerisinde Ayhan'ı daha derin bir bunalıma iter. Almanya'da yaşadıklarını aklından geçirirken, Ayhan tek cümleyle ilk gün ki umudundan bugün ki tükenmişliğine gelişinin şaşkınlığını yansıtmaktadır: *“Buralara ne umutlarla gelmiştim. Şimdi günlerimi nasıl tüketiyorum!..”* diye masamda kahırlanırken Hildegard ile Kurt okuma salonuna girdiler.” s.125

4.3.4. Erime

Erime, göç eden kişinin göç ettiği toplumla günlük etkileşimini sürdürmek istemesi ve kendi etnik kültürüne uzak kalması anlamına gelmektedir. Romanda bu kültürleşme stratejisine rastlanmamaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara, bu sonuçların daha önce yapılan benzer çalışmaların sonuçları ile birlikte ele alınıp tartışılmasına ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada Mehmet Niyazi Özdemir'in 'İki Dünya Arasında' romanının tahlili, kültürleşme stratejileri ve Türk kültür öğeleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Özellikle sanayileşme ile beraber ortaya çıkan bir tür olarak roman, göçmen edebiyatı araştırmacıları tarafından ilgi görmektedir. Türk göç edebiyatının en iyi örneklerinden biri olan Mehmet Niyazi Özdemir'in 'İki Dünya Arasında' romanı, Nurullah Çetin'in roman tahliline göre incelenmiştir. Bulgular, konu, özet, ana fikir, anlatıcı ve anlatım teknikleri, olay örgüsü, şahıslar, zaman, mekân ve dil ve üslup gibi başlıklar altında içerik tespit edilmiştir.

Eserde, Türkiye'den Almanya'ya Üniversite eğitimi için giden Ayhan'ın, Almanya'da uyum sorunları yaşamasının yanı sıra âşık olduğu Hildegard ile kültürel farklar sebebiyle kavuşamaması konu alınmıştır. Roman'ın ana fikri; göçün, birey ve toplumda izler bıraktığı ve kültürün insan ilişkileri üzerinde etkili olmasıdır. Mehmet Niyazi Özdemir eserinde oldukça açık, sade ve akıcı bir dil tercih etmiştir. Romandaki karakterlerin kullandıkları dil, gerçek dünyada aynı kaderi paylaşan kişilerin üslubuna benzediği tespit edilmiştir.

Özetle eserde, Türkiye'den Almanya'ya eğitim amaçlı göç eden bir gencin farklı bir toplum karşısındaki düşünce, tavır ve tutumları yansıtılmaktadır. Millî ve dinî değerlere sahip olan bu gencin topluma entegre olması ve bu bağlamda yaşadıkları aktarılmaktadır. Eğitim amacıyla Almanya'ya gelen gençlerin birlikte arkadaşlık yapması farklı bir kültüre alışma aşamaları konu alınmıştır. Kitap'ta sıkça din, milliyet ve kültür farkları kavramlarına yer verildiği söylenebilir. Yazarın değer verdiği bu kavramların kendi zihin yapısındaki şekliyle göç ettiği ev sahibi toplumun değer algısındaki farklılıkların başka duyguların tezahür etmesine de sebep olduğu söylenebilir. Başrol karakteri olan Ayhan'ın yetiştiği ortamın kültür ve değerlerinin göç

ettiği toplumun kültür ve değeriyle uyummadığı görülmektedir. Hildegard'ın ailesi, Hildegard ile Ayhan'ın evlenme isteklerinden vazgeçmelerini istemeleri, iki kesimin din, milliyet ve kültür farklarına bağlanmakta olduğu tespit edilmiştir. Simonis ailesi, kızları Hildegard'ın Ayhan ile akrabalık ilişkisine girmesine karşı olduklarını ama dost olarak ilişkilerinin sürmesinde bir problem görmediklerini söylemeleriyle vicdan olarak kendini rahatlatan yumuşatılmış bir ayrımcılık düşüncesi olarak görülebilmektedir.

Araştırmanın bir diğer boyutu Türk kültür öğelerinin incelenmesidir. Mehmet Niyazi'nin 'İki Dünya Arasında' eserinde önceden belirlenmiş olan kültür öğeleri incelenmiştir. Bunlar, kişiler arası ilişkiler, yaşam koşulları, değerler, inançlar ve davranışlar, sosyal gelenekler, günlük yaşam, beden dili, adet olmuş davranışlar. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlarla ilgili literatürde bulunan benzer çalışmaların sonuçları karşılaştırılmıştır.

İki Dünya Arasında eserlerinde Türk kültür öğeleri doğrudan ve dolaylı olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Romanda tespit edilen Türk kültür öğeleri sırayla şöyledir: Kişiler arası ilişkiler (8), yaşam koşulları (5), değerler, inançlar ve davranışlar (4), sosyal gelenekler (3), günlük yaşam (1). Mehmet Niyazi Özdemir'in incelenen eserinde rastlanılmayan kültür ögesi ise, beden dili ve adet olmuş davranışlardır.

Eser incelendiğinde en çok rastlanılan Türk kültür ögesinin kişiler arası ilişkilerin olması Türk kültüründe insan ilişkilerinin sıcak, samimi ve içten ilişkiler olduğunu göstermektedir. Köy ve kentlerini terk ederek göç eden kişiler yeni hayatlarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Eserde göçmenlerin hem baskın kültür üyeleriyle hem kendi etnik kültür üyeleriyle etkileşimde olmaya gayret gösterdikleri görülmektedir. Bu süreçte sosyal ve kültürel değişimler psikolojik etkiler doğurmaktadır. Azınlık toplumun baskın kültür toplumu tarafından kabul görmemesi sonucunda göçmenlerde, yalnızlık, boşluk ve köksüzlük duygusu oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut durumla baş etmeye çalışan azınlık Türk toplumunun, kendi içinde yaşamaya devam ettikleri tespit edilmiştir.

Türkiye'den Almanya'ya göç eden birinci kuşak Türklerin büyük çoğunluğu bir işte çalışmayı, para biriktirmeyi ve yurtlarına dönmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda para kazanmak amacıyla gelen Türklerin refah seviyesi ev sahibi toplum olan Almanlara göre daha düşüktür. 'İki Dünya Arasında' romanında Almanya'ya giden işçilerin yanı sıra eğitim almak için giden bir grup göçmenden bahsedilmektedir. Öğrenciliğin yanı sıra bu grubun da hafta sonları, tatillerde ya da derslerden sonra çalışma azmi içinde oldukları görülmektedir. Türk kültüründe çalışmanın ve çalışkanlığın önemli bir yeri vardır. Akçay'ın (2018) araştırmasında "çalışma"

kavramının Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğu aktarılmaktadır. İncelenen tüm edebî eserlerin metinlerinde tembelliğin hoş karşılanmadığını, bunun yerine çalışkanlığın ve gayretin kültürel kabul gördüğünü tespit etmiştir.

Mehmet Niyazi Özdemir söz konusu romanında Türk kültüründe değerler ve inançların önemini kaleme almıştır. Türklerin manevî değerlerine, inançlarına hassasiyetle önem verdikleri, değerlerini yaşamaya ve yaşatmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler başında ‘aile’ ve ‘din’ gelmektedir. Almanya’ya göç eden Türklerin günlük yaşamındaki kültürel değerler incelendiğinde yeme içme gibi konuların dinî kurallara dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda Türk kültüründe dinin ve değerlerin günlük yaşantıya da hâkim olduğu tespit edilmiştir. ‘İki Dünya Arasında’ romanında Türk kültüründeki sosyal geleneklerin incelenmesi sonucu, ‘giyim ve kıyafet’ ile ‘hediye almak’ Türklerde önem taşıyan kültür öğeleri olduğu sonucuna varılmıştır. Mehmet Niyazi Özdemir’in söz konusu eserinde âdet olmuş davranışlarla ve beden dili ile ilgili kültür öğelerine rastlanılmamıştır.

Son olarak ‘İki Dünya Arasında’ romanında dört farklı kültürleşme stratejisi incelenmiştir. Söz konusu stratejiler bütünleşme, aykırılışma, ayrılma ve erimedir. Romanda kültürleşme stratejilerinin sıklık değeri bakımından bütünleşme stratejisi açık ara önde gelmektedir. Eserde en çok rastlanandan en az rastlanana doğru sırasıyla; bütünleşme (12), aykırılışma (5), ayrılma (4) stratejileri tespit edilmiştir. Eserde rastlanılmayan tek kültürleşme stratejisi erimedir.

Almanya’da bulunan azınlık toplum üyesi olan Türklerin, hem kendi etnik kültürlerini korumaya çalışma hem baskın toplum üyeleriyle etkileşimi çoğaltma çabası içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Buna kültürleşme stratejileri arasında bütünleşme stratejisi denmektedir. Bütünleşme stratejisi uyumu yüksek bir stratejidir. Alanyazında birçok araştırmaların sonuçları bütünleşme stratejisinin en sık görülen kültürleşme stratejisi olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bulgularında en çok karşılaşılan kültürleşme stratejisinin bütünleşme olması, benzer çalışmaların yanı sıra kültürleşme stratejileri modelini geliştiren Berry’nin (1997) de en çok rastlanan strateji bütünleşme olduğunu ortaya koyması ile uyumludur.

Şahin (2010) ile Saygın ve Hasta (2018)’nin yapmış oldukları çalışmalarda Alman kültürünü kabullenmenin kişilerin eğitim durumu, gelir düzeyi ve kuşak farkına bağlı olarak değişmekte olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bu açıdan eğitim almak üzere Almanya’ya geçici olarak gelmiş Türk göçmenler, baskın toplumun kültürel değerlerini paylaşmış ve beklentilerine karşılık vermişlerdir. Fakat gayretlerinin karşılığını alamadıkları için bu durumla baş etmeye

çalışmışlardır. Kendilerini bir gruba ait hissetme ihtiyacını karşılamak amacıyla kendi soydaşlarıyla yakın olmakta ve baskın toplum üyelerinden uzaklaştıkları tespit edilmiştir. Bu kültürleşme şekline ayrılma stratejisi denilmektedir. Kartal (2020), yürüttüğü çalışmasında Türk ve Alman toplumları arasındaki millî, dinî ve coğrafi farklardan kaynaklı etnik ve kültürel mesafenin iki toplumun birbirine önyargılı yaklaşmasına sebep olduğunu ifade eder. Bunun sonucunda baskın toplumun azınlık toplumu ötekileştirmesiyle, azınlık toplumun baskın toplum ile etkileşimde bulunmak istememeleri ve içe dönük yaşamayı tercih etmeleri tespit etmiştir. Şahin (2007; 2010) araştırmasında birinci kuşak Türklerin üçüncü kuşağa göre kültürüne daha bağlı olduklarını ve tersine üçüncü kuşağın Alman kültürünü birinci kuşağa göre daha çok benimsediğini tespit etmiştir. Günümüzde az sayıda birinci kuşak göçmenler kalmış olsa da, eserin ortaya çıkış yılları göçün ilk dönemine denk gelmesi sebebiyle kültürel farklılıkları günümüz eserlerine göre fazla yansıtabilmiştir. Şahin (2010) çalışmasında Türk göçmenlerin, kuşaklararası farklılıkları da göz önünde bulundurarak kültürleşmelerini incelediğinde, Almanya’da yaşayan Türklerin kültürlerini devam ettirme, kimliklerini benimseme ve kendi aralarında iletişim kurma düzeylerinin Alman kültürünü benimseme, onlara iletişim kurma ya da kimliklerini benimseye göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit etmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ve söz konusu çalışmaların ışığında Türklerin Alman toplumuyla uyum içinde yaşamaya hazır oldukları fakat dışlandıkları için kendi aralarına çekildikleri söylenebilir. Günümüzde birinci kuşağa göre üçüncü ve sonraki kuşakların, Alman kültürünü daha çok benimsemiş olmalarına rağmen hala kendi kültürel değerlerini yaşama ve yaşatmaya çalıştıkları farklı çalışmalar neticesinde görülebilmektedir.

Romanda bütünleşme ve ayrılma stratejilerinin yanı sıra üçüncü bir strateji olarak aykırılışma stratejisi görülmektedir. Bu stratejiye göre, iki kültür arasında sıkışmış olan azınlık grup üyesi, buhranlı bir süreç neticesinde hem kendi etnik kültür üyelerinden uzak dururken, baskın toplumun üyeleriyle de ilişki kurmak istememektedir. Hatipler ve Daşkiran (2021) yürüttükleri çalışmalarında göçmenlerde görülen kaygı ve güvensizlik duyguları sonucu, stres ve depresyonunun tetiklendiği ve buna uyumsuz davranışların eşlik ettiği sonucuna varmışlardır. Göç eden kişinin uyumsuz ve aykırı davranışları sosyal izolasyona kadar gidebilme ihtimali taşımaktadır. Erime, göç eden kişinin göç ettiği toplumla günlük etkileşimini sürdürmek istemesi ve kendi etnik kültürüne uzak kalması anlamına gelmektedir. Romanda bu kültürleşme stratejisine rastlanmamaktadır.

Sonuç olarak araştırmanın bulgularından hareketle Mehmet Niyazi Özdemir’in ‘İki Dünya Arasında’ romanında yer alan Türk karakterler Almanya’ya göç eden Türklerin

kültürleşme süreçlerini yansıtmaktadırlar. Alman toplumuyla bütünleşmeye çalışan Türkler, yaşam tarzları ve düşünce sistemiyle uyuşmadıklarını fark eder ve zaman zaman baskın toplumdan ayrılmayı seçmektedirler. Ev sahibi toplumdan uzaklaşma yöntemi sosyokültürel ve psikolojik boşluğa iter. Bu boşluğu doldurmak için göçmen Türkler kendi millî ve dinî değerlerine bağlılıklarını arttırmaktadırlar. Kartal (2020) çalışmasında Almanya'ya göç eden Türkler hakkında benzer sonuca varmıştır. Şerif Benekçi'nin romanlarından, Türklerin kendi kültürlerini sürdürebilmeleri için Almanlarla etkileşimi reddettikleri sonucuna varmıştır. Bu tutum göçmen için uzun vadeli bir çözüm değildir. Avrupa'ya göç için Türkler harekete geçtikleri andan itibaren uyum süreçleri başlamış demektir. Bu süreci koordine etmek sosyokültürel ve psikolojik sonuçları beraberinde getirmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırma kapsamında Mehmet Niyazi Özdemir'in 'İki Dünya Arasında' romanında Türkiye'den Almanya'ya göç eden Türklerin kültürleşme stratejileri ve Türk kültür öğeleri ışığında kültürleşme süreçleri incelenmiştir. Türk göç edebiyatından farklı eserler ile ilgili ve benzer çalışmalar yapılabilir.

İlgili literatür incelendiğinde, Avrupa'ya Türk işçi göçü sürecinde oluşmuş göç edebiyatıyla ilgili az sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Oysa Avrupa'ya göçü sade bir dille yansıtan romanlardır. Bu bağlamda Türk göçmen edebiyatı farklı açılardan araştırma konusu olabilir.

Türkiye'den Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göçün devam etmesi ve göçmenlerin kültürleşme süreçlerinin değişmesiyle güncel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna yönelik Türk göçmenlerin uyum süreçlerinin günümüzde nasıl şekillendiği incelenebilir.

Birinci kuşak göçmenlerin yaşadıkları uyum sorunlarını anlaşılır bir dille aktaran, millî ve dinî şuuru barındıran Mehmet Niyazi'nin edebi eseri, Türkçe ve Türk kültürü derslerinde yardımcı kaynak olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akcaoglu, C. (2017). *Somut olmayan kültürel miras ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Akçay, H. (2018). *Türk kültüründe çalışmaya yönelik algı ve tutumların kültürel eserler bağlamında incelenmesi*. Journal of Social Policy Conferences, 59-84 .
- Akıncı Çötök, N. (2010). *Çok kültürlülük, kültürlerarasılık ve entegrasyon tartışmaları bağlamında Alman eğitiminde Türk öğrenciler: Bremen örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Akkaya, B. (2006). *Almanya'daki Türk medyası ve Türk medyasının Türk göçmenlerin kültürel yapısına ve entegrasyon çabalarına etkisi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Aksan, D. (2017). *Türkçenin gücü* (15 b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Türkçe 'ye yansıyan Türk kültürü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, E. (2010). Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12(12), 7-38.
- Aksoy, F. R. (2019). *Fransa'daki Türk göçmenler üzerine sosyolojik bir araştırma*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Allensbach. (1964). *Alman Kamuoyu'nda Türk Misafir işçiler*. Allensbach Enstitüsü.
- Altınkoz, O. (2017). *Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde, göçmen kimliği'nin inşasında Alman imgesi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arabacıoğlu, B. (2018). Göç eden kültür. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 2(2), 83-91.
- Armaner, N. (1982). Batı Almanya'da Türk işçi çocuklarının psiko-sosyal sorunları. *Eğitim ve Bilim*, 7(37).

- Asutay, H., & Çarıkçı, T. (2015). Göçün ellinci yılında Almanya’da yükselen değer: Türk-Alman göçmen yazını. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 17-32.
- Atila Demir, S. (2010). *Türk göçmen ailelerinde boşanma -Almanya örneği-*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aydemir, S., & Şahin, M. C. (2017). Tek tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Göç teorileri açısından bir analiz. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 28(3), 359-371
- Ayvaz, Ş. (2019). *Berlin’deki Türk göçmenlerin Suriyeli mültecilere yönelik görüş ve tutumları üzerine bir çalışma: Berlin/Almanya örneği*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahçeci, H. (2010). *Düşünce dünyasında Mehmed Niyazi Özdemir*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bekar, B. (2017). Almanya’da konuşulan Türkçeye yönelik Almanya’nın dil planlama çalışmaları ve sonuçları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (8), 1-8.
- Bekar, B. (2018). Avrupa’da Türkçe derslerinin dil edinimine katkısı (Almanya’da III. Kuşaklar üzerine bir inceleme). *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 8(1), 17-27.
- Bektaş, N. (2019). *Mehmet Niyazi Özdemir’in tarihî romanlarında isim*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. ve Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21, 491-511.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.
- Boynueğri, E. (2018). *Türkiye’de uluslararası öğrencilerde kültürleşme stratejileri ile kimlik statüleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bingöl, A. S., & Özdemir, M. Ç. (2014). Almanya ve Hollanda'da Türk göçmen işçi çocuklarına uygulanan eğitim politikaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 134-157.
- Canatan, K. (2013). Avrupa toplumlarının göç algıları ve tutumları: Sosyolojik bir yaklaşım. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(27), 317-332.
- Canbolat, D. (2019). *Almanya Türkülerine yansıyan dil ve eğitim sorunları*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Castles, S. & M. J. Miller (2003). The age of migration: International population movements in the modern world. New York: Macmillan International Higher Education
- CEFR, (2001), A common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assesment, Modern Language Division. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages> adresinden alınmıştır. (Erişim tarihi: 18.12.2021).
- Ceylan, G. (2019). *1960'tan günümüze Almanya merkezli Türk göçmen edebiyatı ve Türk göçmen yazarlar (Roman)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Counsil of Europe. <https://www.coe.int/tr/web/impact-convention-human-rights/european-charter-for-regional-or-minority-languages#/Germany> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 17.12.2021).
- Çakır, M. (2002). Almanya'daki çok kültürlü ortamlarda Türkçenin anadili olarak kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-57.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 129-142.
- Çallı, İ. D. (2012). *Uluslararası reklamcılık açısından göç ve kültür ilişkisi: Türk göçmenlere yönelik televizyon reklamlarının incelenmesi*. (Yayımlanmış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çavuşoğlu, A. (2006). Ana dili, edinimi, önemi ve geliştirilmesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 37-46.
- Çelik, C. (2008). Almanya'da Türkler: Sürekli yabancılık, kültürel çatışma ve din. *Milel ve Nihal*, 5(3), 105-142.

- Çetin, N. (2019). Roman çözümleme yöntemi (16. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Değer, F. (2008). *Fransa'daki Türk göçmenler ve kuşaklar arasındaki etkileşimde eğitimin rolü: Sosyolojik bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Demir, T. (2010). Yurt dışındaki Türk çocukları için Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı kapsamındaki Türkçe dersi kazanımlarının değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3).
- Demirağ, H., & Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: Birinci ve üçüncü kuşak karşılaştırması. *Journal of Social Policy Conferences*, 75, s. 123-152. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/41800/504496> adresinden alındı.
- Derin, G. (2020). Travma ve göç: Bir gözden geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.
- Dinç, H. (2014). *Sanat ve fikir insanı olarak Mehmet Niyazi Özdemir*. (Yayınlanmış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Direkci, B. , Şimşek, B. & Akbulut, S. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde kültür aktarımına yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* , 8(22) , 278-293 . DOI: 10.33692/avrasyad.702372
- Doğan, A. (2003). Almanya'daki Türk işçilerini konu alan romanlar (Türkler Almanya'da, Sancı... Sancı..., A 'Nın Gizli Yaşamı) Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkbilig* (56-68).
- Eldridge, J. (1996). Code-switching in a Turkish secondary school. *ELT Journal*, 50(4), 303-311.
- Ergin, M. (2005). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Eryılmaz, Ö. (2019). *Türk göçmen edebiyatı bağlamında Saliha Scheinhardt'ın yapıtlarının kültürlerarası boyutları ve yabancı dil derslerine etkileri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Eryörük, B. (2018). *Avrupalı Türk göçmenlerde ebeveynlik tutumunun kuşaklararası karşılaştırılması*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Gibson, M. A. (2001). Immigrant adaptation and patterns of acculturation. *Human development*, 44(1), 19-23.
- Gönül, T. Z. (2020). Almanya'ya Türk göçü ve Türk göçmen çocuklarına verilen eğitim desteği. Web: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256145> adresinden alınmıştır. (Erişim tarihi: 02.12.2021).
- Göregenli, M., & Karakuş, P. (2014, Aralık). Göç araştırmalarında mekân boyutu: Kültürel ve mekânsal bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Gün, Z. (2006). Psikolojide, göç çalışmalarındaki metodolojik problemler ve çözüm önerileri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12-38, 27-41.
- Günbayı, İ. (2019). Nitel araştırmada veri analizi: Tema analizi, betimsel analiz, içerik analizi ve analitik genelleme. Web: <http://www.nirvanasosyal.com/h-392-nitel-arastirmada-veri-analizi-tema-analizi-betimsel-analiz-icerik-analizi-veanalitik-genelleme.html> adresinden alınmıştır. (Erişim tarihi: 10.12.2021).
- Güntay, M. (2016). Mevlüt Süleymanlı'nın Göç Romanı üzerine edebiyat sosyolojisi açısından bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (35-51).
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik açıdan göç ve yasadışı göç hareketleri*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Hatıpler, M., & Daşkiran, S. (2021). Etkileri ve sosyo-psikolojik boyutuyla göç. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(3), 714-728.
- Haydar, E. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de yaşanan göçler ve etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 16-27.
- Hoerder, D. (2010). *Geschichte der deutschen Migration*. München: C.H. Beck Verlag.
- İlgin, C., & Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç-aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model: Berlin/Kreuzberg örneği. *TÜ Dergisi/a*, 5(2), 59-70.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Jenks, C., & Demirkol, N. (2007). *Alt kültür: toplumsalın parçalanışı*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Kaplan, M. (2020). *Kültür ve dil* (37 b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karadağ, A. K. (2018). Göç, yoksulluk ve insan hakları . *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2), 485-498.
- Karpat, K. (2015) . “Önsöz”, Türkiye’nin göç tarihi, 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler, (Derleyenler: M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 507, İstanbul, Haziran 2015. s. XXIII-XL.
- Kartal, S. G. (2020). Şerif Benekçi’nin romanlarında dış göç olgusu: Almanya’da Türk ve Müslüman olmak. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 280-304.
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). *Euro - Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü engel mi? Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Kayapınar, Levent, ve Ayönü, Yusuf (2015). 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler, (Derleyenler: M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Kılıç, S. (2021). *Çokkültürlülük ve toplumsal entegrasyon açısından Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin sorunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kısa, O. (2020). *Mehmed Niyazi Özdemir’in eserlerinde kişiler ve millî kimlik inşası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Kızılocak, G. (2007). *Almanya’daki Türkler ve Türkiye’deki Almanlar – göçün sebepleri ve uyum sorunları*. Göç ve Entegrasyon – Almanya ve Türkiye’de Azınlık-Çoğunluk İlişkileri Çalıştayı, 57-79, Ankara.
- Koçak, M. (2010). *Çokkültürlülük açısından dil hakları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koçak, M. (2012). Almanya’da yaşayan Türklerin Türkçe dil becerileri üzerine bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 4(1), 303-313.

- Kömürcü, E. (2011). *Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin sosyo-kültürel sorunları: Bir entegrasyon çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, D., & Özsoy, E. (2019). Göçmenlere dil öğretimi almanya Türkiye örneği. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(1).
- Küçük, S. (2006). Kùltürler arası konumda iki dilli öğrenciler için öğretmen yetiştirme ve Erasmus programı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 231-251.
- Lederbogen, F., Kirsch, P., Haddad, L., Streit, F., Tost, H., Schuch, P., ... & Meyer- Lindenberg, A. (2011). City living and urban upbringing affect neural social stress processing in humans. *Nature*, 474(7352), 498-501.
- Lornsen, K. (2007). Transgressive topographien in der turkisch-deutschen post-migrantenliteratur (T). University of British Columbia. Retrieved from <https://open.library.ubc.ca/collections/ubctheses/24/items/1.0066275>
- MEB. (2018). *Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. seviyeler)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Naz, Y. (2015). *Türkiye’nin uluslararası göç politikası ve uluslararası göçün Türkiye’deki güncel sorunları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Okyayuz, M. (1999). *Federal Almanya’nın yabancılar politikası*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Onan, B. (2014). Türkçenin ana dili olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. (Ed: A. Güzel & H. Karatay), *Türkçe öğretimi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. s. 107-130.
- Öztürk, İ., Gimatdinova Çağaç, F., & Öztürk, M. (2018). Türk göçünün Almanya’da oluşturduğu sorunlar. *The Journal of International Social Research*, 11(61), 596-606.
- Öztürk, M. (2011). *Avrupa Birliği göç politikaları: Almanya’daki Türk işçileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Palo, G. (2014). *Türkiye'den Almanya'ya göç ve Türkiye göçmenlerinin Almanya'daki halk kütüphanelerini kullanma durumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Rengi, Ö., & Polat, S. (2019). Çokkültürlü eğitim ortamlarında anadil ve kültür öğretmenlerinden beklentilerin veli görüşlerine göre incelenmesi: Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretmenleri Almanya Baden-Württemberg eyaleti Stuttgart örneği. *Contemporary Educational Researches. Theory And Practice in Education: Proceedings of International Contemporary Educational Research Congress*. Frankfurt, Germany.
- Portes, A., & Rumbaut, R. (1996). *Immigrant America: A portrait*. Berkeley, Calif.
- Sakallı, C. (2018). Göçmen edebiyatı: "Ara Dilde" yazmak. *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 9, 10-26.
- Sakın, B. (2018). Almanya Türklerinin dil tutumları üzerine toplumdilbilimsel bir araştırma. *Current Research in Social Sciences*, 4(1), 1-17.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323.
- Schumann, J. H. (1986). Research on the acculturation model for second language acquisition. *Journal of multilingual ve multicultural development*, 7(5), 379- 392
- Solgun, C., & Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Journal of Human Rhythm*, 3(3), 137-144.
- Sözer, A. (2019). Göç, toplumsal uyum ve aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(28), 418-431.
- Stalker, P. (2006). "How people migrate? Stalker's guide to international migration". <https://www.pstalker.com/?/migration/index.htm>,
- Suvağcı, İ. (2019). Almanya'daki Türk yazarların hikâyelerinde Türklerin Almanya'ya uyumu. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 116-138.
- Şahin, B. (2010, Güz). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi* (55), 103-134.

- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırılması: Kültürleşme. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55(2), 125.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Şahin, S. (2017). Almanya ve Avusturya'da dördüncü kuşak Türk gençleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*(26), 281-291.
- Şanlıer Yüksel, Ö. İ. (2008). *Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden birinci kuşak göçmenlerin yararlandığı kitle iletişim ortamlarının ulusaşırı kimlik dönüşümüne etkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şen, Ü. (2016). İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde öğretmen yetiştirme sorunu ve üniversitelerdeki mevcut durumun değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 518-529.
- Taft, R. (1966). *From stranger to citizen*. Tavistock Publications, London.
- TDK. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 12.10.2021).
- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (37), 43-56.
- Turan, M. (1998). Türk destanları. içinde *Türk halk edebiyatı* (s. 42-61). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ulu, S. (2008). Almanya'da kimlik sorunu ve Türkler. http://politikadergisi.com/sites/default/files/almanyada_kimlik_sorunu_ve_turkler_-_soner_ulu.pdf adresinden alındı. (Erişim tarihi: 17.12.2021).
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (tarih yok). *Göç Terimleri Sözlüğü* (2b.). (R. Perruchoud, & J. Redpath - Cross, Dü) Uluslararası Göç Örgütü (IOM). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı.
- Utrı, R. (2010). Deutsch-türkische Freundschaft: über die Notwendigkeit des Einbindens der Migrantenliteratur in das Interkulturelle Lernen.
- Uyanık, G. (2003). Tartışmaların odağında yer alan bir Yazın: Göçmen Yazını. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 113-120.

- Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk işgücü göçü: Geçmişten geleceğe sorunlar, imkanlar ve fırsatlar. *Journal of Social Policy Conferences*, 45, s. 177-226.
- Vardar, B. (1988). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. ABC Kitabevi, İstanbul.
- Yalçın, C. (2002). Çok kültürcülük bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine göç. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.
- Yavuz, S. (2013). Göç, entegrasyon ve din: Avrupa'da yaşayan Türkler bağlamında bir değerlendirme. *The Journal of International Social Research*, 6(26).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yönten, H. (2002). Fransa, Almanya ve Hollanda'da yaşayan Türkler ne kadar yurttaşlar. *Kentleşme Göç ve Yoksulluk*, 7. *Ulusal Sosyal Bilimler* (s. 123-150). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Yüce, Y. (2003). *The challenge of becoming an immigration country : The case of Germany in the light of the new legal draft on immigration*. Middle East Technical University.
- Yücedağ, G. (2019). *Edebiyatın üç kuşağı üzerinden göç ve göçmenliğin dönüşümüne bakmak : Almanya'daki Türk diasporası örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yücel, A. (2014). *Avrupa Birliği - Türkiye ilişkileri bağlamında Türk göçmenlerinin Avrupa baskısı yapan Türk gazetelerinde temsili*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Zengin, E. (2010). Türk-Alman Edebiyatına tarihsel bir bakış ve bu edebiyata ilişkin kavramlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12(12), 329-349.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Sedef Nefise YÜCETÜRK

Doğum Yeri ve Tarihi:

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimler Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı.

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal, Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı.

Bildiği Yabancı Diller: Almanca, İngilizce.

Bilimsel Faaliyetleri:

Direkci, B., Akbulut S. ve Terzi, S. (2018). Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı'na Yönelik Öğretici Ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi. V. ULUSLARARASI TURKCESS EĞİTİM VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ, İstanbul, Türkiye.

İş Deneyimi

İGMG Gelnhausen, Türkçe Öğretmenliği ve Eğitim Danışmanlığı

Sedef Nefise Terzi Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Serbest Meslek Erbabı

İletişim

E-posta adresi:

İNTİHAL RAPORU

MEHMET NİYAZİ ÖZDEMİR'İN "İKİ DÜNYA ARASINDA" ROMANININ KÜLTÜRLEŞME SÜRECİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 13	% 12	% 4	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	dspace.akdeniz.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
3	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	acikerisim.erdogan.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	www.sosyalarastirmalar.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	openaccess.izu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	ssdjournal.org İnternet Kaynağı	<% 1

abdigm.meb.gov.tr

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2022